

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΔΗΜΟΥ
ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΜΑΝΔΡΙΚΑΣ
ΙΩΑΝΝΑ ΜΙΚΡΟΓΙΑΝΝΑΚΗ

Γνωρίζω τον τόπο μου
μέσα από περιβαλλοντικά
μονοπάτια

άλιμος

άλιμος

ΚΑΛΕΝΤΗΣ

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΔΗΜΟΥ
ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΜΑΝΔΡΙΚΑΣ
ΙΩΑΝΝΑ ΜΙΚΡΟΓΙΑΝΝΑΚΗ

Γνωρίζω τον τόπο μου
μέσα από περιβαλλοντικά
μονοπάτια

άλιμος

Αφιερώνεται στη μνήμη του Γιώργου Σμαράγδη (1918-2003),
τελευταίου Προέδρου της Κοινότητας Καλαμακίου (1959-1968),
που αγκάλιασε την προσπάθειά μας.

ΚΑΛΕΝΤΗΣ

Γνωρίζω τον τόπο μου
μέσα από περιβαλλοντικά
μονοπάτια

άλιμος

Εκδόσεις ΚΑΛΕΝΤΗ
www.kalendis.gr · info@kalendis.gr
Λ. Βουλιαγμένων 76, 16777 Ελληνικό
Τηλ.: 210 96.38.790 · Fax: 210 96.38.791

© 2023 Κ. Δήμου, Α. Μανδρίκας, Ι. Μικρογιαννάκη

Η 3η έκδοση (2023) έγινε με τη συνδρομή του Δήμου Αθήνων

Παραγωγή: artio stamp γραφικές τέχνες ΕΠΕ
τηλ.: 210 97.07.800

ISBN: 960-219-167-8

Φωτογραφία εξωφύλλου: Στην αγορά Θουκοδίδου μπροστά στο περίφημο ΑΣΤΥ, 1960.

Φωτογραφία οπισθοφύλλου: Η παραλιακή λεωφόρος το 1949.

Διακρίνεται το εξοχικό κέντρο «Ζέφυρος», που δάνεισε το όνομά του και στην ακτή.

ΣΗΜ.: Μερικές παλιές φωτογραφίες προέρχονται από το αρχείο του Γ. Σμαράγδη.

Οι περισσότερες προέρχονται από το αρχείο του Α. Μανδρίκα.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

1	Εισαγωγή	5
2	Σχέση Τοπικής Ιστορίας και Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης	6
3	Σχεδιασμός και τρόπος εργασίας	7
3.1.	Στόχοι του προγράμματος.....	7
3.2.	Γενικές μεθοδολογικές αρχές.....	7
3.3.	Ειδικές μεθοδολογικές αρχές: Περιβαλλοντικά μονοπάτια	8
3.4.	Υλοποίηση του προγράμματος.....	9
4	Πληροφοριακό υλικό που συγκεντρώθηκε	11
4.1.	Άλιμος	11
4.2.	Το Καλαμάκι πριν γίνει Κοινότητα	12
4.3.	Η ίδρυση της Κοινότητας Καλαμακίου	14
4.4.	Το παραλιακό Καλαμάκι.....	15
4.5.	Η ύδρευση της περιοχής	17
4.6.	Από την Κοινότητα Καλαμακίου στο Δήμο Αλίμου	18
4.7.	Αρχαιολογικοί χώροι.....	20
4.8.	Μνημεία	29
4.9.	Εκκλησίες.....	36
4.10.	Διατηρητέα κτήρια	41
4.11.	Σχολεία & Δημοτική Βιβλιοθήκη	42
4.12.	Πλατείες – Πάρκα – Πεζόδρομοι	44
4.13.	Τα ρέματα του Αλίμου	46
4.14.	Η παραλία σήμερα.....	48
4.14.1.	Μορφολογία – Γεωλογία	48
4.14.2.	Χλωρίδα – Πανίδα	48
4.14.3.	Ανθρώπινες δραστηριότητες	49
5	Προτεινόμενα περιβαλλοντικά μονοπάτια.....	52
6	Δραστηριότητες στα πλαίσια του προγράμματος.....	53
6.1.	Ομαδικές δραστηριότητες	53
6.2.	Ατομικές δραστηριότητες.....	60
6.3.	Στο πεδίο μελέτης	61
6.4.	Παρουσίαση του προγράμματος.....	68
7	Προτάσεις των μαθητών	69
8	Συnergασίες με φορείς και πρόσωπα.....	70
9	Βιβλιογραφία.....	71
10	Λίγα λόγια για το υλικό	72

Άλιμος, 24 Φεβρουαρίου 2023

Το 1977 δόθηκε από την UNESCO ο παρακάτω ορισμός για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: «Η περιβαλλοντική εκπαίδευση προωθεί την ανάπτυξη σαφούς αντίληψης και ενδιαφέροντος για την οικονομική, κοινωνική, πολιτική και οικολογική αλληλεξάρτηση σε αστικές και αγροτικές περιοχές. Παρέχει σε κάθε άτομο δυνατότητα απόκτησης γνώσεων, αξιών, στάσεων, αφοσίωσης και δεξιοτήτων που χρειάζονται για να προστατεύσει και να καλυτερεύσει το περιβάλλον. Συμβάλλει στη δημιουργία νέων προτύπων συμπεριφοράς, ατόμων, ομάδων, κοινωνιών προς το περιβάλλον».

Το βιβλίο που κρατάτε στα χέρια σας περιγράφει μια πολύ φιλότιμη προσπάθεια Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στον Άλιμο που διήρκεσε από το 1999 έως το 2001. Ο Δήμος Αλίμου ανέλαβε αυτή τη φορά την επανέκδοσή του θεωρώντας ότι και τώρα, είκοσι δύο χρόνια μετά, το πρότυπο και πρωτότυπο αυτό πρόγραμμα έχει πολλά να δώσει και να εμπνεύσει σε ανθρώπους που πιστεύουν ότι η παιδεία είναι ο μόνος δρόμος για ένα καλύτερο αύριο.

Όταν έγινε η πρόσκληση υλοποίησης αυτού του προγράμματος από το Γραφείο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της Δ' Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Αθηνών, ανταποκρίθηκαν τέσσερα Δημοτικά σχολεία του Αλίμου με τους εξής υπευθύνους εκπαιδευτικούς: 1ο/Λώρα Αννουςάκη, 2ο/Εφη Γιαννούτσου, 3ο/Ιωάννα Μικρογιαννάκη, 7ο/Αχιλλέας Μανδρίκας. Υπεύθυνη συντονισμού, η Κατερίνα Δήμου. Οι δάσκαλοι αυτοί, τολμηροί και πρωτοπόροι, αγκάλισαν την όλη ιδέα και μαζί με εκατό μαθητές βγήκαν στις γειτονιές της πόλης μας, σήκωσαν μανίκια κι άρχισαν τη δουλειά. Γιατί, «Περιβαλλοντικά μονοπάτια» σημαίνει διδακτική στρατηγική έξω από την αίθουσα, σε υπαίθριο χώρο.

Παιδιά και δάσκαλοι επισκέφθηκαν αρχαιολογικούς χώρους του Αλίμου, μνημεία, εκκλησίες, πάρκα, πλατείες, την παραλία, τα ρέματα, το Κτίμα Τραχώνων, τη Μαρίνα, τη Δημοτική Βιβλιοθήκη, κάθε γωνιά της πόλης. Κατέγραψαν δεδομένα που επεξεργάστηκαν ύστερα μέσα στην αίθουσα. Ασκήθηκε κριτική για τα κακώς κείμενα, αποφάσισαν ομαδικά για τις ερωτήσεις που τελικά υπέβαλαν σε συνέντευξη στον τότε Δήμαρχο κ. Αλούκο, συνέταξαν 360 ερωτηματολόγια που μοίρασαν σε γνωστούς και φίλους, για να δουν πόσοι ήξεραν τελικά την ιστορία του τόπου... Έφτιαξαν χάρτες, επιτραπέζια παιχνίδια και παζλ με θέμα τον Άλιμο, χάρηκαν, έπαιξαν και έμαθαν. Έμαθαν τα παιδιά τον τόπο τους και τον αγάπησαν και ανέπτυξαν μια συμπεριφορά ευθύνης απέναντι στην ιστορία του τόπου τους, τον συνάνθρωπο και το περιβάλλον. Αυτό δεν είναι το ζητούμενο;

Ανδρέας Κονδύλης
ΔΗΜΑΡΧΟΣ ΑΛΙΜΟΥ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το «Γνωρίζω τον τόπο μου μέσα από περιβαλλοντικά μονοπάτια-Αλίμος» είναι ένα βιβλίο που απευθύνεται σε όλους τους πολίτες του Αλίμου, και ειδικότερα στους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές. Ο σκοπός της συγγραφής του είναι να γνωρίσουν και να αγαπήσουν όλοι τον τόπο που ζουν και κινούνται καθημερινά, ο οποίος χαρακτηρίζεται από ιστορική και πολιτισμική συνέχεια αλλά συγχρόνως από οικονομική και κοινωνική ζωή. Επίσης έχει σκοπό να συμβάλλει σε ένα νοερό ταξίδι στην ιστορική και πολιτιστική παράδοση του χθες, ώστε να συνειδητοποιήσουμε όλοι μας την ανάγκη σεβασμού και προστασίας του τόπου που ζούμε σήμερα.

Η ενημέρωση και η ευαισθητοποίηση σε ό,τι αφορά τις ιστορικές ρίζες, τα μνημεία του πολιτισμού, το φυσικό περιβάλλον αλλά και τις ανθρώπινες δραστηριότητες, συντελεί στο να διαμορφώσουμε ιστορική, πολιτιστική και περιβαλλοντική συνείδηση. Ο πολιτισμός ενός τόπου διακρίνεται για την ισορροπία και αρμονία ανάμεσα στον πολίτη και το περιβάλλον, φυσικό και δομημένο. Σήμερα η αλόγιστη κερδοσκοπία και ο υπέρμετρος καταναλωτισμός οδηγεί στην κακοποίηση και στον ευτελισμό του τοπίου, του περιβάλλοντος, της ιστορίας και της παράδοσης.

Πιστεύουμε ότι το βιβλίο αυτό θα ευαισθητοποιήσει τους πολίτες και θα αναδείξει τοπικά ζητήματα του Αλίμου. Η αναφορά στα μνημεία, στις εκκλησίες, στα διατηρητέα κτήρια, στις ανθρώπινες δραστηριότητες και στις χρήσεις γης αποτελεί προσπάθεια για διαφύλαξη της συλλογικής περιουσίας και μνήμης, για φροντίδα και προστασία του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής. Προσδοκούμε και ελπίζουμε το βιβλίο αυτό να βοηθήσει:

- α) τους πολίτες** να γνωρίσουν διαχρονικά την τοπογραφία της περιοχής, αναδεικνύοντας τον ιδιαίτερο ιστορικό χαρακτήρα της.
- β) τους εκπαιδευτικούς** να αντλήσουν στοιχεία για την ανάπτυξη, το σχεδιασμό και την υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων για την ιστορία και την περιβαλλοντική αξία του τόπου τους.
- γ) τους μαθητές** να κατανοήσουν καλύτερα τον κόσμο γύρω τους, να συνδέσουν τη σχολική τους ζωή με το φυσικό τοπίο και την τοπική κοινωνία και να υιοθετήσουν συμπεριφορές και αξίες σχετικές με τη διατήρηση της ιστορικής κληρονομιάς και την προστασία του περιβάλλοντος.

Τέλος, ελπίζουμε αυτή η προσπάθειά μας να αποτελέσει αφορμή για την ενασχόληση και άλλων εκπαιδευτικών και μαθητών με τοπικά θέματα, γιατί σε καμία περίπτωση η έρευνα δεν εξαντλείται στις πληροφορίες που παραθέτουμε.

Καθαρή Δευτέρα του 1956 στο λόφο Εκτελωνισιάς

σχέση

2. ΣΧΕΣΗ ΤΟΠΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Ξνα πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης είναι μια πορεία κατά τη διάρκεια της οποίας εκπαιδευτικοί και μαθητές συνεργάζονται προκειμένου να ερευνήσουν και να αναλύσουν τις μεταβολές που συμβαίνουν σ' έναν τόπο με συνεχείς αναφορές στο χώρο και στο χρόνο, ασκώντας κριτική στις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των ανθρώπων και του περιβάλλοντος και προτείνοντας λύσεις στα προβλήματα που προέκυψαν εξαιτίας αυτών των αλληλεπιδράσεων. Ο τόπος που ζει ο καθένας μας μπορεί να είναι ένα σημείο αναφοράς για μια έρευνα και μια ανάλυση ασκώντας ανάλογη κριτική στις αμφίρροπες επιδράσεις. Επίσης η ιστορία, και μάλιστα η τοπική, εξετάζει τα γεγονότα που συνέβησαν σ' ένα συγκεκριμένο τόπο και σε ορισμένο χρόνο.

Άρα λοιπόν η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και η Τοπική Ιστορία έχουν μια βαθιά σχέση συνάφειας. Οι μαθητές που ασχολούνται με τέτοιου είδους θέματα γνωρίζουν τον τόπο που ζουν, παίζουν, κινούνται και αναπτύσσουν δραστηριότητες. Νιώθουν ότι ανήκουν σ' ένα σύνολο, σε μια πόλη, σε έναν συνεκτικό κοινωνικό ιστό. Συνεργάζονται με τους τοπικούς φορείς ανοίγοντας το σχολείο στην τοπική κοινωνία, συλλέγουν υλικό για να το επεξεργαστούν μέσα στην τάξη, κάνουν επισκέψεις και διαδρομές σε χώρους του Δήμου, παίρνουν συνεντεύξεις από κατοίκους και φορείς, καταγράφουν δεδομένα σε φυλλάδια εργασίας.

Έτσι αγαπούν τον τόπο που ζουν βρίσκοντας σημεία που ενώνουν τους ανθρώπους, χώρους που παίζουν τα παιδιά, υπηρεσίες όπου εξυπηρετούνται κάποιοι συνάνθρωποί τους. Προβληματίζονται συνεχώς αποκωδικοποιώντας τις πληροφορίες, που μπορεί να είναι σε μορφή συνεντεύξεων, εικόνων, φωτογραφιών. Αλλάζουν συμπεριφορά βλέποντας από μια άλλη σκοπιά αυτά που γίνονται γύρω τους. Αναλαμβάνουν ατομικές και συλλογικές πρωτοβουλίες, με δράσεις και προτάσεις για τη λύση των προβλημάτων, όπως μια επιστολή στο Δήμαρχο, συμμετοχή στη δένδροφύτευση της γειτονιάς, φροντίδα και την προστασία ελεύθερων χώρων, διανομή ενημερωτικών φυλλαδίων στους γονείς και τους γείτονες.

Οι μαθητές βλέποντας, μελετώντας και εξετάζοντας τον ιστορικό χώρο, όπου έχουν συντελεστεί δραστηριότητες του ανθρώπου στο παρελθόν, καθίστανται ικανοί με άμεσο τρόπο να παρατηρούν, να περιγράφουν, να φαντάζονται, να κρίνουν και να συγκρίνουν πρόσωπα και πράγματα του ιστορικού γίγνεσθαι, με αποτέλεσμα να κατανοούν την πραγματικότητα του παρόντος μέσα από την πραγματικότητα του παρελθόντος. Η κοινωνικοποίησή τους αναπτύσσεται καλύτερα μέσα από τη γνωριμία και την αναγνώριση της κοινής ιστορικής μνήμης των κατοίκων της περιοχής.

Η φύση και ο χαρακτήρας του τοπικού περιβάλλοντος προσφέρει ευκαιρίες περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και ιστορικής παιδείας. Μέσα από την πραγματικότητα και τη διδακτική εκμετάλλευση του τοπικού φυσικού και ιστορικού περιβάλλοντος προσφέρονται ευκαιρίες για την ανάπτυξη σημαντικών δεξιοτήτων. Ο μακροπρόθεσμος στόχος ενός τέτοιου προγράμματος, που συνδυάζει την περιβαλλοντική διάσταση και τις ιστορικές αναφορές, είναι να βοηθήσει τα άτομα που ζουν στον ίδιο τόπο να μελετήσουν τη συμπεριφορά τους και να οδηγηθούν σε υπεύθυνες επιλογές, μέσα από τις οποίες θα ικανοποιούν τις ανάγκες τους συνυπολογίζοντας τις ανάγκες των άλλων και των μελλοντικών γενεών.

σχεδιασμός

3. ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΤΡΟΠΟΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

3.1 ΣΤΟΧΟΙ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Γνωστικοί – Απόκτηση γνώσεων

Μέσα από συγκεκριμένες στρατηγικές-δραστηριότητες προσπαθούμε το παιδί να αντιληφθεί:

- Τη φυσική εξέλιξη στο περιβάλλον
- Το πώς επέδρασε ο άνθρωπος
- Σύγχρονα περιβαλλοντικά προβλήματα
- Δυνατότητες λύσεων

Συναισθηματικοί – Διαμόρφωση αξιών και στάσεων

Μέσα από συγκεκριμένες στρατηγικές-δραστηριότητες προσπαθούμε το παιδί να αισθανθεί:

- Ενδιαφέρον για την αντιμετώπιση περιβαλλοντικών προβλημάτων
- Ανάγκη διαφύλαξης του τοπικού περιβάλλοντος
- Ανάγκη φροντίδας και για τους άλλους οργανισμούς

Ψυχοκινητικοί – Απόκτηση δεξιοτήτων

Μέσα από συγκεκριμένες στρατηγικές-δραστηριότητες προσπαθούμε το παιδί να αποκτήσει:

- Δεξιότητες επικοινωνίας
- Δεξιότητες συνεργασίας
- Ευχέρεια στην ανταλλαγή επιχειρημάτων
- Σεβασμό στις απόψεις των άλλων

3.2 ΓΕΝΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

Το ουσιαστικό αντικείμενο κινείται γύρω από τους εξής παιδαγωγικούς άξονες:

- α. Γνωριμία με το φυσικό περιβάλλον του τόπου μας
- β. Καλλιέργεια αισθημάτων σεβασμού και αγάπης για τον τόπο μας
- γ. Συνεχής προβληματισμός για τα «κακώς κείμενα»
- δ. Αναγκαίες αλλαγές στη συμπεριφορά μας
- ε. Ατομικές και συλλογικές πρωτοβουλίες και δράσεις

Για την επιτυχή διεξαγωγή ενός τέτοιου προγράμματος απαιτούνται οι εξής ελάχιστες προϋποθέσεις:

- α. Άνοιγμα του σχολείου στα προβλήματα της γειτονιάς. Για το σκοπό αυτό συνεργαζόμαστε με εξωσχολικούς φορείς, με το σύλλογο γονέων και κηδεμόνων, με εκπρόσωπο του Δήμου, με εκπροσώπους από τοπικούς συλλόγους.
- β. Ανάπτυξη υπευθυνότητας, πρωτοβουλίας, αυτονομίας, ομαδικότητας. Για να επιτευχθεί αυτό οργανώνουμε την εργασία σε ομάδες και λαμβάνουμε όλα τα ενδεδειγμένα μέτρα για την καλή τους συνεργασία.
- γ. Πραγματοποίηση έρευνας, αναζήτηση λύσεων, λήψη αποφάσεων. Αν τα μεθοδολογικά βήματα έχουν γίνει σωστά, οι προτεινόμενες λύσεις αναμένεται να προταθούν από τους μαθητές.

Η όλη εργασία πραγματοποιείται σε τρία γενικά στάδια:

- α. Το πρώτο στάδιο είναι η ευαισθησία για το περιβάλλον και τα προβλήματά του. (Χωρισμός ομάδων – καταγραφή προβλημάτων)
- β. Στο δεύτερο στάδιο γίνεται η επεξεργασία του υλικού. Είναι το στάδιο της γνώσης και της κατανόησης, οπότε το παιδί αντιλαμβάνεται την αλληλεπίδραση ανθρώπου – περιβάλλοντος.
- γ. Στο τρίτο στάδιο έχουμε τη συνειδητοποίηση των υποχρεώσεών μας και των αναγκών μας.

Τα στάδια αυτά εμπεριέχουν συγκεκριμένες δραστηριότητες του δασκάλου:

- Εξετάζουμε τις δυνατότητες που προσφέρει ο χώρος μας (μορφή του δομημένου περιβάλλοντος, κατάσταση φυσικού περιβάλλοντος, ελεύθεροι χώροι, χώροι παιχνιδιού).
- Προσδιορίζουμε τις έννοιες που θέλουμε να αναπτύξουν τα παιδιά.
- Αποφασίζουμε ποιες δεξιότητες θέλουμε να αναπτύξουν τα παιδιά.
- Σχεδιάζουμε τις ανάλογες δραστηριότητες.
- Εντοπίζουμε την ύλη του αναλυτικού προγράμματος που μπορούμε να αξιοποιήσουμε στο πρόγραμμά μας.
- Αξιοποιούμε τις προγραμματισμένες επισκέψεις, εκδρομές, επετείους, γιορτές.
- Καθορίζουμε τις ώρες που απαιτούνται για την ολοκλήρωση του προγράμματος.
- Ενημερώνουμε το σύλλογο γονέων και κηδεμόνων.
- Συνεργαζόμαστε με φορείς.

Σημαντικότερα όμως είναι τα βήματα εργασίας για τα οποία πρέπει να ενημερώσουμε τους μαθητές:

- Διαμορφώνουμε μαζί με τα παιδιά το αντικείμενο μελέτης και έρευνας.
- Εργαζόμαστε ομαδικά και ατομικά μέσα και έξω από το σχολείο.
- Οργανώνουμε επισκέψεις και επιτόπιες έρευνες.
- Μοιράζουμε ερωτηματολόγια, παίρνουμε συνεντεύξεις.
- Φωτογραφίζουμε, ζωγραφίζουμε, ηχογραφούμε.
- Καλούμε και συμβουλευόμαστε ειδικούς.
- Οργανώνουμε βιβλιοθήκη, αρχείο, φτιάχνουμε φύλλα εργασίας.
- Κάνουμε πειράματα, κατασκευές, χάρτες.
- Συνθέτουμε τα συμπεράσματά μας και τα παρουσιάζουμε μέσα από μια αφίσα, φυλλάδιο, φωτογραφική έκθεση, παιχνίδι ρόλων, θεατρικό παιχνίδι, έντυπο.
- Παρουσιάζουμε όλη την έρευνα στους γονείς, τους μαθητές, τους συμπολίτες μας, τους τοπικούς φορείς και το Δήμο

3.3 ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ: ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ

Τα περιβαλλοντικά μονοπάτια είναι μια ειδική διδακτική στρατηγική που περιλαμβάνεται στη μελέτη πεδίου (field trip). Αναφέρεται σε δραστηριότητες των μαθητών, οι οποίες αναπτύσσονται έξω από την αίθουσα διδασκαλίας σε υπαίθριους χώρους. Ακολουθώντας ο εκπαιδευτικός ένα περιβαλλοντικό μονοπάτι με τους μαθητές του, πρέπει να έχει φροντίσει να είναι καλά προετοιμασμένες οι δραστηριότητες που θα πραγματοποιηθούν.

Γενικότερα η μελέτη στο πεδίο περιλαμβάνει τα εξής στάδια:

- 1. Προετοιμασία:** Ο εκπαιδευτικός πραγματοποιεί ο ίδιος επιτόπου επίσκεψη προκειμένου να εξοικειωθεί με το αντικείμενο μελέτης, επιλύει θέματα σχετικά με τη μετακίνηση και την ασφάλεια των παιδιών, οργανώνει συζήτηση στην τάξη σχετικά με τις δραστηριότητες και τη συμπεριφορά των μαθητών και προετοιμάζει τα ανάλογα φύλλα εργασίας.
- 2. Εργασία στο πεδίο:** Περιλαμβάνει παρατηρήσεις υλικών, χαρτογράφηση, λήψη φωτογραφιών, συνεντεύξεις-ερωτηματολόγια, συλλογή υλικού.
- 3. Εργασία στην τάξη:** Επιτρέφοντας στην τάξη γίνεται επεξεργασία των στοιχείων. Επίσης ακολουθεί συζήτηση για τη σύνταξη κειμένων και για την κατάταξη, ταξινόμηση, έκθεση και παρουσίαση του υλικού.

Στο 5^ο κεφάλαιο του βιβλίου προτείνουμε ορισμένα περιβαλλοντικά μονοπάτια που προσφέρουν αρκετές ευκαιρίες για μελέτη στοιχείων από τους μαθητές. Τα περιβαλλοντικά μονοπάτια που προτείνουμε είναι ενδεικτικά. Ο κάθε εκπαιδευτικός ανάλογα με τη θέση του σχολείου, την ηλικία των παιδιών, τη σημασία και τη σύνδεση με την ύλη που έχει να διδάξει μπορεί να χρησιμοποιήσει τις προτεινόμενες διαδρομές όπως επιθυμεί.

3.4 ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Στην πρόσκληση για την υλοποίηση ενός τέτοιου προγράμματος σε σχολεία του Αλίμου από το Γραφείο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της Δ' Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Αθηνών ανταποκρίθηκαν θετικά τέσσερα σχολεία του Δήμου Αλίμου, το 1^ο, το 2^ο, το 3^ο και το 7^ο Δημοτικό Σχολείο. Το κυρίως θέμα «Γνωρίζω τον τόπο μου μέσα από περιβαλλοντικά μονοπάτια - Άλιμος» χωρίστηκε στις παρακάτω θεματικές περιοχές:

1. Αρχαιολογικοί χώροι – Μνημεία – Εκκλησίες – Διατηρητέα Κτήρια
2. Πεζόδρομοι – Πάρκα – Πλατείες
3. Ιστορικά Γεγονότα – Πρόσωπα – Επαγγέλματα – Πνευματική Κίνηση
4. Θάλασσα – Ρέμα (Ανθρώπινες Επεμβάσεις – Γήινη Μορφολογία – Χλωρίδα – Πανίδα)
5. Ονοματολογία Δρόμων – Δρόμοι Ταχείας Κυκλοφορίας – Συγκοινωνιακά μέσα – Προβλήματα
6. Κοινωνική Ανάπτυξη (Σύλλογοι – Φορείς – Οργανώσεις)
7. Εκπαίδευση

Η παραλία του Καλαμακίου το 1932. Πάνω στο κόμα τα σπίτια του Κ. Λογοθετόπουλου (καθηγητή γυναικολογίας και κατοχικού πρωθυπουργού) και του βιομήχανου Παπαστράτου, που γκρεμίστηκαν μόλις το 1970. Διακρίνονται η παραλιακή λεωφόρος, το σπίτι του Σικελιανού και η εκκλησία της Μεταμορφώσεως Σωτήρος

Το κάθε σχολείο με τους παρακάτω εκπαιδευτικούς ανέλαβε ένα υπόθεμα: Το 1^ο Δημοτικό Σχολείο με υπεύθυνη την κ. Λώρα Αννουσάκη ανέλαβε τη θάλασσα, τις ακτές του Αλίμου και το ρέμα του Γερουλάνου. Η θέση του σχολείου είναι τέτοια που έχει άμεση πρόσβαση και στις ακτές και στις εκβολές του ρέματος. Το 2^ο Δημοτικό Σχολείο με υπεύθυνη την κ. Έφη Γιαννούτσου ανέλαβε τους δρόμους, τα πάρκα και τις πλατείες. Το 3^ο Δημοτικό Σχολείο με υπεύθυνη την κ. Ιωάννα Μικρογιαννάκη ανέλαβε την κοινωνική ζωή, τα επαγγέλματα και τα ιστορικά γεγονότα. Και το 7^ο Δημοτικό Σχολείο με υπεύθυνο τον κ. Αχιλλέα Μανδρίκα ανέλαβε τους αρχαιολογικούς χώρους, τα μνημεία, τις εκκλησίες και τα διατηρητέα κτήρια σε σχέση πάντα με το φυσικό περιβάλλον. Τα υποθέματα που αφορούσαν την κοινωνική ανάπτυξη και την εκπαίδευση επιμερίστηκαν στα συμμετέχοντα σχολεία και αφέθηκε στη διακριτική τους ευχέρεια η συλλογή στοιχείων που αφορούσαν το θέμα του καθενός.

Το πρόγραμμα ήταν διετούς διάρκειας (1999-2000 & 2000-2001) και συντονίστηκε από την Υπεύθυνη Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της οικείας Διεύθυνσης Εκπαίδευσης κ. Κατερίνα Δήμου. Για την ανατροφοδότηση του προγράμματος και την διαμορφωτική του αξιολόγηση γίνονταν μηνιαίες συναντήσεις των εκπαιδευτικών, τηρούνταν ημερολόγιο και ρυθμιζόνταν οι περαιτέρω δράσεις.

Ένα πρόγραμμα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης είναι μια πορεία κατά τη διάρκεια της οποίας εκπαιδευτικοί και μαθητές συνεργάζονται προκειμένου να ερευνησουν και να αναλύσουν, ασκώντας κριτική στις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των ανθρώπων και του περιβάλλοντος. Ένα τέτοιο θέμα μπορεί να γίνει διεπιστημονικό χρησιμοποιώντας ενότητες του αναλυτικού προγράμματος ως σημεία αναφοράς από όλα τα μαθήματα και κυρίως από τη Μελέτη Περιβάλλοντος, την Ιστορία, τη Γεωγραφία, την Κοινωνική & Πολιτική Αγωγή, τη Γλώσσα, τα Μαθηματικά, την Αισθητική Αγωγή. Οι δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκαν από τους μαθητές στη σχολική αίθουσα και στο πεδίο μελέτης παρουσιάζονται αναλυτικά στο 6^ο κεφάλαιο του βιβλίου και αποτελούν ταυτόχρονα και μια διδακτική πρόταση προς τους συναδέλφους εκπαιδευτικούς. Οι πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν από την έρευνα των μαθητών αναφέρονται αναλυτικά στο 4^ο κεφάλαιο που ακολουθεί, χωρίς να σημαίνει ότι δεν μπορούν να συμπληρωθούν από διεξοδικότερη μελέτη.

Αεροφωτογραφία της ΓΥΣ το 1939. Διακρίνεται ο χώρος του αεροδρομίου, η παραλιακή λεωφόρος, το ακρωτήριο του Αγ. Κοσμά και οι εκβολές των ρεμάτων Γερουλάνου και Αγ. Δημητρίου.

4. ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΟ ΥΛΙΚΟ ΠΟΥ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

4.1 ΑΛΙΜΟΣ

 ήμος της Αττικής, γνωστός ως Καλαμάκι, που βρίσκεται στα νοτιοανατολικά της Αθήνας. Συνορεύει με το Παλαιό Φάληρο, τον Αγ. Δημήτριο, την Ηλιούπολη, την Αργυρούπολη και το Ελληνικό. Η έκταση του σημερινού Δήμου Αλίμου (περίπου 7.500 τ.χμ) περιλαμβάνει περιοχές που στα αρχαία χρόνια ανήκαν στους Δήμους Αλιμούντος (της Λεοντίδος φυλής) και Ευωνυμένων.

Η ονομασία του Αλίμου προήλθε από το παραθαλάσσιο φυτό αλιμιά ή άλιμον (ατρίπληκτος του αλίμου - *Atriplex halimus*), που ήταν θάμνος φραγμίτης ή βοτάνη δενδροειδής και φύτρωνε κοντά στη θάλασσα. Κατά το Θεόφραστο ήταν ένα είδος σπανάκι ή αρμυρήθρα.

Ο Δήμος Αλίμου χωρίζεται σε δέκα συνοικίες-οικισμούς: Καλαμακίου (μπήκε στο σχέδιο από το 1927), Αλίμου (μπήκε στο σχέδιο τμηματικά πριν και μετά την κατοχή), του Αγίου Παντελεήμονα (1950-55), των Αναπήρων Πολέμου (1955-60), των Εκτελωνιστών (1955-60), των Εφοριακών (1955-60), των Πετρελαιοειδών (γύρω στο 1960), των Αμπελακίων (τμηματικές εντάξεις από το 1955 ως το 1995), των Κυθηρίων (1968-70), και του Γκρώμαν (γύρω στο 1970). Οι ονομασίες προέρχονται, από τον τόπο καταγωγής ή το επάγγελμα που ασκούσαν οι περισσότεροι από τους οικιστές κάθε περιοχής ή από το φυσικό περιβάλλον. Ο Δήμος χωρίζεται σήμερα άτυπα στο Κάτω και στο Άνω Καλαμάκι. Στο Κάτω Καλαμάκι ανήκει και μια έκταση 80 στρεμμάτων του πρώην αεροδρομίου του Ελληνικού. Στο Άνω Καλαμάκι βρίσκεται το Κτήμα Τραχώνων ή Γερουλάνου, μια έκταση 160 στρεμμάτων, μέρος της οποίας διεκδικείται ως κοινωφελής από τους κατοίκους της περιοχής.

ΕΤΟΣ	ΚΑΤΟΙΚΟΙ	ΜΟΡΦΗ
1920	62	Οικισμός Κοινότητας Μπραχαμίου
1928	681	Κοινότητα Καλαμακίου
1940	1.452	»
1951	2.930	»
1961	8.383	»
1971	19.000	Δήμος Αλίμου (με το Ελληνικό)
1981	27.036	Δήμος Αλίμου (χωρίς το Ελληνικό)
1991	31.714	»
2001	38.047	»
2011	41.720	»
2021	42.872	»

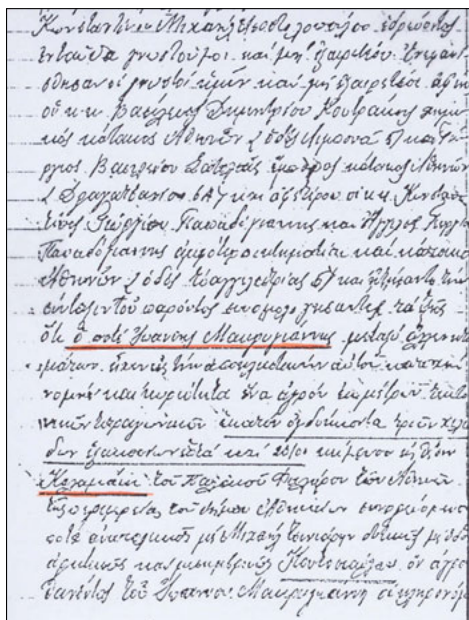
4.2 ΤΟ ΚΑΛΑΜΑΚΙ ΠΡΙΝ ΓΙΝΕΙ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ

Όταν επικράτησε η επανάσταση του 1821, πέρασαν αρκετά χρόνια μέχρι να ξεκαθαριστεί ποιες περιοχές θα περιλαμβάνονταν οριστικά στα όρια του νέου κράτους. Το Φεβρουάριο του 1830 αποφασίστηκε η ανεξαρτησία της Ελλάδας και δόθηκε διορία ενός χρόνου στους Τούρκους να αποχωρήσουν πουλώντας τα ιδιωτικά τους κτήματα. Ο Καποδίστριας ήθελε να κάνει μια συνολική αγορά για λογαριασμό του έθνους, αλλά δεν είχε χρήματα ούτε και μπόρεσε τελικά να εξασφαλίσει δάνειο από Έλληνες ή ξένους κεφαλαιούχους γι' αυτό το σκοπό. Έτσι η γη της Αττικής πουλήθηκε βιαστικά και σε εξευτελιστικές τιμές από τον Αύγουστο του 1830 ως τον Ιανουάριο του 1831 σε ιδιώτες, που είχαν την οικονομική δυνατότητα. Αρκετό μέρος των οθωμανικών κτημάτων έμεινε στα χέρια των Αρβανιτών εργατών διαφόρων Τούρκων αξιωματούχων, όπως του Ιμπραήμ Μπέη (Μπραχάμ-Μπέης = Μπραχάμι) και του Χασάν Μπέη (Χασάν=Ελληνικό). Πολλοί Έλληνες αγόρασαν αργότερα γη από αυτούς και αυτά ήταν τα λεγόμενα «τουρκομερίδια». Μικρό μέρος της γης βρέθηκε στα χέρια Ελλήνων αγωνιστών της επανάστασης, καθώς λίγοι είχαν της οικονομική δυνατότητα να κάνουν τέτοιες αγορές.

Εξάφραση αποτέλεσε ο στρατηγός Μακρυγιάννης, ο οποίος μάλιστα γνωρίζουμε με βεβαιότητα ότι κατείχε ένα μεγάλο τμήμα του Καλαμακίου. Με βάση τη συμβολαιογραφική πράξη του 1870, που βρέθηκε τυχαία από τον κ. Γιώργο Σμαράγδη (πρόεδρο της Κοινότητας Καλαμακίου 1959-68), ο στρατηγός Ιωάννης Μακρυγιάννης αγόρασε περίπου στα 1830 χωρίς να αναφέρεται από ποιους «ένα αγρόν εκ μέτρων τετραγωνικών 183.607,20 κείμενον εις θέσιν Καλαμάκια του Παλαιού Φαλήρου των Αθηνών». Η έκταση αυτή αγοράστηκε αντί του ποσού των 2.750 δραχμών και προσδιορίζεται από τις σημερινές οδούς: Κονδύλη – Φιλελλήνων – Καλαμακίου. Αυτή είναι και η παλαιότερη βιβλιογραφική αναφορά της ονομασίας «Καλαμάκι». Πάντως στο Δήμο μας δεν υπάρχει ούτε μνημείο ούτε πλατεία με το όνομα του στρατηγού Μακρυγιάννη, παρά μόνο μια οδός στα σύνορα με τον Άγιο Δημήτριο στη συνοικία του Αγίου Παντελεήμονα.

Ο Ν. Μαλιέζος πρώτος πρόεδρος της Κοινότητας Καλαμακίου

Το συμβόλαιο αγοράς γης στο Καλαμάκι από το Μακρυγιάννη

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα το Καλαμάκι ήταν συνοικισμός της Κοινότητας Μπραχαμίου. Είχε ονομαστεί έτσι από τα πολλά καλάμια που υπήρχαν στην παραλία λόγω της ύπαρξης πολλών νερών από τα ρέματα, που τότε αφθονούσαν. Λιγότερες από εκατό οικογένειες κατοικούσαν διάσπαρτα κατά μήκος της παραλίας από το Έδεμ ως τον Άγιο Κοσμά. Οι Μπραχαμιώτες δεν έδιναν τότε και τόση σημασία στο Καλαμάκι, γιατί η γη του δεν έδινε αρκετή απόδοση στα δημητριακά τους ή στην καλλιέργεια των αμπελιών. Εξάλλου δεν υπήρχαν δρόμοι που εξασφάλιζαν την εύκολη επικοινωνία κι έτσι οι Μπραχαμιώτες κατέβαιναν συχνά στο Καλαμάκι μόνο το καλοκαίρι με τα ζώα τους για να κάνουν μπάνιο στη θάλασσα. Τους ήταν αδιανόητο πως τα άγονα χωράφια τους θα γίνονταν κάποια μέρα ανάρπαστα οικόπεδα, γι' αυτό και τα ξεπουλούσαν και δεν αντέδρασαν στην απόσχιση του Καλαμακίου για τη δημιουργία χωριστής κοινότητας.

Μια άλλη μεγάλη έκταση δίπλα από το Μπραχάμι είχε περιέλθει ως κληροδότημα στον Εθνικό Στόλο (Υπουργείο Ναυτικών) και πουλήθηκε σε δημοπρασία. Έτσι στις 26 Μαρτίου 1918 ο περιφημος γιατρός χειρουργός Μαρίνος Γερούλανος αγόρασε την τεράστια έκταση των 5.500 στρεμμάτων, η οποία έκτοτε έμεινε γνωστή ως Κτήμα Γερούλανού ή Τραχώνων (Τράχωνες = τραχιά γη ή τέσσερις χώνοι για την αποθήκευση σιτηρών). Ο αγοραστής εγκατέστησε εκεί τον πρόσφυγα Δημήτριο Δρόσο με την οικογένειά του, με σκοπό την εκτροφή ζώων και την καλλιέργεια των αγρών, του ελαιώνα και των κήπων.

Πρώτοι κάτοικοι

4.3 Η ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΚΑΛΑΜΑΚΙΟΥ

Η πρώτη κίνηση για την ίδρυση της Κοινότητας Καλαμακίου έγινε από τον Κτηματικό Σύνδεσμο «Ο Αλιμούσιος». Πρόεδρος του συνδέσμου ήταν ο Νικόλαος Μαλτέζος, που δικαιωματικά εκλέχτηκε ως πρόεδρος της κοινότητας, ενώ γραμματέας ήταν ο καθηγητής μαιευτικής & γυναικολογίας και μετέπειτα κατοχικός πρωθυπουργός Κωνσταντίνος Λογοθετόπουλος. Έτσι ο συνοικισμός Καλαμάκι αναγνωρίζεται ως «Κοινότης Καλαμακίου» του Νομού Αττικοβοιωτίας και «με έδραν τον ομώνυμον οικισμό αποσπώμενος της Κοινότητος Μπραχαμίου» σύμφωνα με το ΦΕΚ Α/243 της 9/11/1927.

Το 1928 εκπονήθηκε το πρώτο σχέδιο πόλης από το μηχανικό Αντώνιο Πιζάνη, ο οποίος σχεδίασε και την οδό Βασ.Σοφίας (σημερινή Λεωφ.Καλαμακίου) για καλύτερη επικοινωνία με το Μπραχάμι και την Αθήνα. Πριν και μετά τον πόλεμο εντάχθηκαν τμηματικά στο σχέδιο πόλης και άλλα σημεία του Καλαμακίου, όπως η γειτονιά του Αλίμου και των Κεφαλλήνων.

Μεταξύ 1929-31 άρχισαν οι εργασίες για τη διάνοιξη του αεροδρομίου του Ελληνικού, όπου βρήκαν δουλειά και πολλοί Καλαμακιώτες. Όμως, για το έργο αυτό απαλλοτριώθηκαν μεγάλες εκτάσεις του Κτήματος Γερουλάνου και μετακινήθηκε ο οικισμός «Κομνηνά»

Το 1942 η κοινότητα Καλαμακίου καταργήθηκε και υπήχθη στο Δήμο Παλαιού Φαλήρου. Όμως ανασυστήθηκε και πάλι με τον Αναγκαστικό Νόμο 454/1945 Φ.Ε.Κ. Α/180/1945.

Πρόεδροι της Κοινότητας Καλαμακίου διετέλεσαν:

ΠΡΟΕΔΡΟΣ	ΕΤΟΣ
Νικόλαος Μαλτέζος	1927-28
Γιώργος Λουκογιαννάκης	1928-29
Αλέξανδρος Κράλλης	1929-30
Δημήτριος Τσόχας	1930-31 & 33-34
Ηλίας Σαλιγγαρος	1931-32
Αθανάσιος Κοτοπούλης	1934-40
Ιωάννης Γερουλάνος	1940-42 & 46-47
Γεώργιος Μελισσηνός	1946
Αντώνιος Πιζάνης	1947-48
Παναγιώτης Πικρός	1948-49
Γεώργιος Γκούμης	1949-51
Σπύρος Σπηλιόπουλος	1951-59
Γεώργιος Σμαράγδης	1959-68

Αξίζει να αναφερθεί ότι Γραμματέας της Κοινότητας υπήρξε από το 1928 ως το θάνατό του το 1958 (με μικρή διακοπή 1930-32) ο Αδαμάντιος Τσουκανέλλης, πρόσωπο με ιδιαίτερα καθοριστική συμβολή στην καλή λειτουργία των υπηρεσιών της Κοινότητας Καλαμακίου. Γι' αυτό ακριβώς το λόγο μετά το θάνατό του η οδός δίπλα στο σπίτι του πίσω από το 1^ο Δημοτικό Σχολείο πήρε το όνομά του. Ονόματα προέδρων της Κοινότητας φέρουν και άλλοι δρόμοι: Ν. Μαλτέζου, Δ. Τσόχα, Αθ. Κοτοπούλη, Α. Πιζάνη, Γ. Γκούμη και (Αδελφών) Σπηλιόπουλου.

4.4 ΤΟ ΠΑΡΑΛΙΑΚΟ ΚΑΛΑΜΑΚΙ

Στην παραλία από το Έδεμ ως τον Άγιο Κοσμά πολλοί Αθηναίοι και Πειραιώτες με οικονομική άνεση αγόρασαν οικόπεδα κι έχτισαν τις βίλες τους. Στην αρχή τις χρησιμοποιούσαν ως εξοχικές κατοικίες, σιγά-σιγά όμως έγιναν τόπος μόνιμης διαμονής. Τέτοιοι γνωστοί και εύποροι οικιστές ήταν ο Γκρόμαν, ο Λογοθετόπουλος, ο Παπαστράτος, ο Τσόχας, ο Τσούχλος, ο Κράλλης, ο Δρακόπουλος, ο Κοτοπούλης κ.ά.

Με το πέρασμα των χρόνων η παραλία έγινε χώρος δραστηριοποίησης πολλών επαγγελματιών. Έτσι άνοιξαν πολλές ψαροταβέρνες και εστιατόρια, που έγιναν πολύ γνωστά, ώστε να τα τραγουδάει και ο Β. Τσιτσάνης (..και στο Καλαμάκι, κόψε για ουζάκι...). Ονομαστά υπήρξαν ο «Κρητικός» του Γ. Λουκογιαννάκη, ο «Αβέρωφ» του Στ. Κακούρη, ο «Μποέμ» του Νικήτα Κριμπένη, ο «Βαρελάς» του Γ. Βαρελά, «Ο Βλάσης» των Βλ. Φούρκα και Β. Κασιή, ο «Ποσειδών» του Γ. Γκούμη, η «Νίτσα» του Γ. Σταματίου, «Η μαρίδα» του Π. Γιάνναρου, «Ο Μαλτέζος» του Νικ. Μαλτέζου, το «Μπαρμπούνι» της Καλλιοπάρας, όπου σύχναζαν διπλωμάτες και πολιτικοί και ο «Ζέφυρος», εκεί που είναι σήμερα η πλαζ του ΕΟΤ Αλίμου. Τα μαγαζιά έφτασαν κάποια περίοδο τα 50 (πενήντα!), ώσπου το 1954 κατεδαφίστηκαν τα περισσότερα για τη διπλάτυνση της παραλιακής λεωφόρου.

Γύρω όμως από τις ταβέρνες έβρισκαν τρόπο να βγάλουν το μεροκάματο κι άλλοι επαγγελματίες. Υπήρχαν πολλοί πλανόδιοι πωλητές θαλασσινών, οι οποίοι τα πουλούσαν απευθείας στους πελάτες των παραλιακών κέντρων. Χαρακτηριστικό στο Καλαμάκι ήταν οι φιστικάδες, που τριγυρούσαν με τα πανέτρια πουλώντας φιστικά, καθώς η περιοχή είχε (και έχει προς τα ανατολικά) πολλές φιστικιές.

Ταβέρνα «Κρητικός», 1952

Ζοθεστιατόριο «Αβέρωφ», 1954

Αυτοί, όμως, που είχαν αποκτήσει μεγάλη φήμη ήταν φυσικά οι ψαράδες. Ονομαστοί έμειναν οι επαγγελματίες Γεώργιος Μινόγιαννης (από το 1911), Παναγιώτης Μιχαλέτος, Θόδωρος Βατίστας, Μιλτιάδης & Στεφανής Βαρβαρέσος αλλά και ερασιτέχνες όπως ο Κώστας Καρατζάς, ο Νίκος Μαυρικάκης και ο Βαγγέλης Μαρκουίζος.

Σε τέσσερα σημεία της ακτής το κύμα έστρωνε μια ψιλή χρυσή άμμο και σχημάτιζε τις αμμουδιές της Πικροδάφνης, του Γεμενάκη, του Ζέφυρου και του Αλίμου. Αυτές έγιναν φυσικά πόλος έλξης όλων των Αθηναίων τα καλοκαίρια, πράγμα που εκμεταλλεύτηκε η Κοινότητα δημιουργώντας από τη δεκαετία του 1950 τρία θαλάσσια λουτρικά συγκροτήματα: της Πικροδάφνης, τα Κεντρικά ή Γεμενάκη και του Αλίμου. Αυτά πρόσφεραν στην Κοινότητα Καλαμακίου ένα σημαντικό οικονομικό πόρο, ενώ πρόσφεραν και δουλειά σε πολλούς κατοίκους, που απασχολούνταν εκεί ως λουτροκόμοι, νοσοκόμες, ναυαγοσώστες, ταμίες, κυλικειάρχες, πλανόδιοι πωλητές, νυχτοφύλακες.

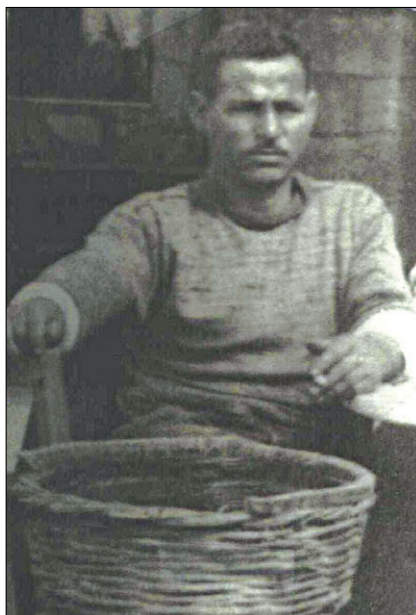
Στην παραλία ήταν φυσικά και τα δυο σημεία, όπου οι ψαράδες έδεναν τις βάρκες τους και τα οποία

με τη συνδρομή της Κοινότητας διαμορφώθηκαν σε λιμάνια. Το ένα ήταν στον Άλιμο δίπλα στα Λουτρά Αλίμου, παραμένει και σήμερα «το λιμανάκι των ψαράδων» στις εκβολές του Ρέματος Γεροουλάνου. Το άλλο ήταν στο κεντρικό σημείο της παραλίας του Καλαμακίου, δίπλα στη βίλα του Λογοθετόπουλου. Από το 1947 που ιδρύθηκε ο Ναυτικός Όμιλος Καλαμακίου, πολλοί γράφονταν μέλη για να αφήνουν εκεί τη βάρκα τους. Τη δεκαετία του 1950 διαμορφώθηκε και «υγρός στίβος» για τις ανάγκες των κολυμβητών του ΝΟΚ. Σήμερα στο χώρο βρίσκεται η Μαρίνα Αλίμου, η μεγαλύτερη στην Αττική, με όλα τα παρεπόμενα οφέλη και προβλήματα.

Ο Νίκος Μαυρικάκης

Ψαράς πλανόδιος

Λουτρά Πικροδάφνης, 1957

Αγγελική Καζάκου, λουτροκόμος από το 1961 έως το 1964 στα Λουτρά Αλίμου

4.5 Η ΥΔΡΕΥΣΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Το δίκτυο ύδρευσης της ΟΥΛΕΝ άρχισε να φτάσει στο Καλαμάκι. Οι κάτοικοι, όμως, δε στερήθηκαν το νερό χάρη στα πηγάδια που ανοίγονταν σε κάθε σχεδόν οικόπεδο. Γι' αυτό και μια δουλειά που γνώρισε δόξες πριν τον πόλεμο ήταν αυτή του «πηγαδά», που ειδικευόταν στον εντοπισμό νερού, στο άνοιγμα του πηγαδιού και στο χτίσιμό του. Το νερό βρισκόταν εύκολα στα 15-30 μέτρα βάθος και ήταν καθαρό, κατάλληλο για πόση, πότισμα και τις δουλειές του σπιτιού.

Μερικοί που είχαν πηγάδια με πολύ νερό, άρχισαν να κάνουν τη δουλειά του «νερουλά». Τριγύριζαν με το ντεπόζιτο πάνω στο κάρο και πουλούσαν νερό σε όσους δεν είχαν δικό τους πηγάδι. Σήμα κατατεθέν τους ήταν η πινακίδα «ΠΟΣΙΜΟΝ ΥΔΩΡ». Γνωστοί νερουλάδες υπήρξαν ο Μάνθος Παπαματθαίου και ο Μήτσος Τομαράς. Αργότερα οι νερουλάδες έγιναν «παγοπώλες», πουλώντας κομμάτια πάγου σε όσους δεν είχαν ηλεκτρικό ρεύμα για να λειτουργήσουν τα πρώτα ψυγεία. Αλλά και τα πηγάδια χρησίμευσαν στην αρχή ως ψυγεία, καθώς κατέβαζαν μέσα σ' αυτά φρούτα, κρασιά και άλλα είδη για να τα διατηρήσουν για μεγάλο διάστημα.

Γενικά, ο ήχος του μαγκανιού κυριαρχούσε σε κάθε γειτονιά ως τις αρχές της δεκαετίας του 1950, οπότε επεκτάθηκε κι εδώ το δίκτυο ύδρευσης της Αθήνας. Πάντως κι όσοι δεν μπήκαν στο δίκτυο ή δεν είχαν πηγάδια, έπαιρναν νερό από τους γείτονες, καθώς η έννοια της γειτονιάς και της αλληλοβοήθειας ήταν ακόμα έντονη ως τα μέσα της δεκαετίας του 1970. Και φυσικά διατηρούνταν και όλα τα σχετικά έθιμα, όπως το αμίλητο νερό, ο Κλήδονας και οι μαντείες, ιδίως τ' Αϊ-Γιαννιού στις 24 Ιουνίου.

Φωτο: ΕΥΔΑΠ

4.6 ΑΠΟ ΤΗΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ ΚΑΛΑΜΑΚΙΟΥ ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΑΛΙΜΟΥ

Με το πέρασμα των χρόνων και ειδικά με τη λήξη του πολέμου οι κάτοικοι του Καλαμακίου αυξάνονται και δεν μένουν πια μόνο στην παραλία. Ο φόβος από τους βομβαρδισμούς λόγω της γειννίας με το αεροδρόμιο δεν υπάρχει πια. Η αστυφιλία φέρνει στην Αθήνα και τα προάστια της πολλούς ανθρώπους από την επαρχία. Αυτοί αναζητώντας κοινά σημεία ιδρύουν συλλόγους ή και οικοδομικούς συνεταιρισμούς.

Από το 1929 τη διαχείριση του Κτήματος Γερουλάνου αναλαμβάνει ο γεωπόνος Ιωάννης Γερουλάνος, ο οποίος ιδρύει την εταιρεία «Κτήμα Τράχωνες». Ασχολήθηκε με τη βιομηχανοποίηση του γάλακτος, αλλά, επειδή δεν μπόρεσε να ανταγωνιστεί την τότε πρωτοεμφανιζόμενη ΕΒΓΑ, έκλεισε χωρίς να αποδώσει τα δαπανηθέντα κεφάλαια. Έτσι, η απόσβεση έγινε αναγκαστικά με πώληση εκτάσεων γης σε διάφορους οικοδομικούς συνεταιρισμούς μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.

Το 1952 ο Οικοδομικός Συνεταιρισμός Εφέδρων Αξιοματικών «Ο Άγιος Παντελεήμων» αγοράζει από τον Ιωάννη Γερουλάνο μια έκταση γύρω από τη σημερινή εκκλησία του Αγ. Παντελεήμονα στο Άνω Καλαμάκι. Έτσι δημιουργήθηκε ο οικισμός του Αγίου Παντελεήμονα, που υπαγόταν στα όρια της Κοινότητας Καλαμακίου. Με τον ίδιο τρόπο, δηλαδή με τη δημιουργία Οικοδομικών Συνεταιρισμών που αγόραζαν γη από τον Ι. Γερουλάνο, χτίστηκαν και οι σημερινές συνοικίες των Αναπήρων Πολέμου (1955-60), των Εκτελωνιστών (1955-60) και των Εφοριακών (1955-60). Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις, όπως μαρτυρούν συμβολαιογραφικές πράξεις του κτηματομεσίτη Παναγιώτη Λαμπρόπουλου, λήφθηκε μέριμνα, ώστε οι νέες συνοικίες να έχουν μεγάλους δρόμους και πλατείες, πράγμα που απολαμβάνουν οι σημερινοί κάτοικοι του Άνω Καλαμακίου. Αντίθετα, στο παραλιακό κομμάτι του Δήμου οι δρόμοι είναι στενοί και οι πλατείες μικρές, γιατί κανείς από τους αγοραστές των άγονων κτημάτων των Μπραχαμιωτών δεν ήθελε να παραχωρήσει λίγο χώρο του οικοπέδου του ως κοινόχρηστο. Κι επειδή οι νόμοι δεν έδιναν τη δυνατότητα στην Κοινότητα να τους αναγκάσει, σήμερα παρουσιάζεται εμφανής διαφορά στη χωροταξία των δύο τμημάτων του Δήμου Αλίμου.

Αλλά και στο μεσαίο κομμάτι της Κοινότητας τα άγονα χωράφια γρήγορα χτίστηκαν. Το 1960 ο Οικοδομικός Συνεταιρισμός Υπαλλήλων Εταιρειών Πετρελαιοειδών αγόρασε την έκταση γύρω από το σημερινό Θουκυδίδειο Λύκειο (μεταξύ Λυσικράτους-Καλαμακίου-Καρυατίδων-Ρέματος Αγ. Δημητρίου). Όλο το δυτικότερο και βορειότερο τμήμα του σημερινού Δήμου (μεταξύ Καρυατίδων-Αθηνάς-Εθελοντών-Θεομήτορος-Λαγκαδίων) ήταν γνωστό ως Αμπελάκια, λόγω της εκτεταμένης αμπελοκαλλιέργειας. Η οικιστική πίεση, όμως, οδήγησε σε σταδιακές εντάξεις στο σχέδιο πόλης από το 1955 ως το 1995. Οικόπεδα και αργότερα πολυκατοικίες έγινε πολύ σύντομα το Κτήμα Γεωργαντά (από οδό Σόλωνος μέχρι Διονύσου), όπως και η εκτεταμένη ιδιοκτησία της Αγγελικής Κοντοσταύλου (ένθεν και ένθεν της Λ. Καλαμακίου πάνω από τη σημερινή αγορά Θουκυδίδου).

Στο ανατολικό άκρο της Κοινότητας κοντά στο αεροδρόμιο ήταν το Κτήμα Αβραμίδη (στην οδό Μεταξά) και το Κτήμα Πάλλα (Ιονίου & Κυθέρων), μεγάλες εκτάσεις με οργανωμένες γεωργικές και κτηνοτροφικές μονάδες. Το πρώτο οικοπεδοποιήθηκε, το δεύτερο παραμένει ερειπωμένο.

Ειδική μνεία πρέπει να γίνει για το Κτήμα Γκρώμαν. Η έκταση από το Ρέμα Πικροδάφνης ως τη σημερινή Λ. Ελευθερίας στο δυτικό άκρο της Κοινότητας αποτελούσε από το 1912 το γνωστό Κτήμα Γκρώμαν. Εκεί ήταν χτισμένη η έπαυλη του Γερμανού Γεώργιου Γκρώμαν περιτοιοχισμένη από πικροδάφνες (από αυτές ονομάστηκε και το ρέμα της Πικροδάφνης), φοινίκες (από αυτούς προμηθευόταν η Κοινότητα για στολισμό στις εθνικές γιορτές), πεύκα, κυπαρίσσια αλλά και καλλιέργειες λαχανικών. Ο Γκρώμαν, που είχε παντρευτεί με Ελληνίδα, κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκ. Πολέμου υποστήριξε τους Γερμανούς. Γι' αυτό μετά τον πόλεμο η περιουσία του δημεύτηκε και μέρος του Κτήματος δόθηκε (1955-60) στον Οικοδομικό Συνεταιρισμό Τυφλών Αναπήρων Πολέμου για να γίνει οικόπεδα, ενώ η βίλα κατεδαφίστηκε γύρω στο 1970. Από το 1945 μέρος του Κτήματος απαλλοτριώθηκε και παραχωρήθηκε στην Αγγλία για να ενταφιάσει οστά πεσόντων στον πόλεμο και από το 1962 λειτουργεί επίσημα εκεί το Συμμαχικό Νεκροταφείο.

Ειδική περίπτωση αποτελεί ο οικισμός των Κυθέρων. Ο Οικοδομικός Συνεταιρισμός Κυθέρων αγόρασε το 1955 από τον Ι. Γερουλάνο μια μεγάλη έκταση ανατολικά του Λόφου Πανί (Λόφος Πανός-Ιωνίας-

Κυβέλης-Αλίμου), η οποία μπήκε στο σχέδιο πόλης το 1968. Πριν γίνει η κλήρωση των οικοπέδων και αρχίσει η ανοικοδόμηση το 1973, οι Κυθήριοι είχαν την πρόνοια να αφήσουν άχτιστα στο κέντρο του οικισμού τους τρία μεγάλα οικόπεδα, για να χτιστούν μελλοντικά εκκλησία, σχολείο και πνευματικό κέντρο. Εκεί σήμερα λειτουργεί το Μουσικό Σχολείο Αλίμου, ο Ιερός Ναός της Παναγίας της Μυρτιδιώτισσας, ενώ χτίζεται το ομώνυμο Πνευματικό Κέντρο. Για χώρο αναψυχής διέθεσαν μια άλλη μεγάλη έκταση, το σημερινό Λόφο Κυθρίων μεταξύ των οδών Κυθρίων, Λεμεσού, Μεσσήνης, Μελισσών και Πηγάσου.

Γενικά, οι κάτοικοι της Κοινότητας δεν είχαν ομοιογένεια, εκτός από τις περιπτώσεις των οικοδομικών συνεταιρισμών. Με την ανάπτυξη του αεροδρομίου του Ελληνικού πολλοί εργαζόμενοι ήρθαν για μόνιμη κατοικία στην περιοχή. Ίδρυσαν τον Οικοδομικό Συνεταιρισμό Υπαλλήλων Πολιτικής Αεροπορίας (ΥΠΑ), αγόρασαν οικόπεδα στον Άνω Άλιμο (μεταξύ Λόφου Πανός και Λ. Αλίμου) κι έχτισαν τη γειτονιά της Αγ. Παρασκευής. Πολλοί Έλληνες της Αιγύπτου κατέφθασαν στην περιοχή μεταξύ 1955-65. Μετά το 1964 πολλοί Έλληνες της Κωνσταντινούπολης ήρθαν κι εγκαταστάθηκαν στο Καλαμάκι. Αρκετοί ήταν και οι Αμερικανοί, λόγω της ύπαρξης της αμερικάνικης βάσης του Ελληνικού.

Αυτή η αύξηση του πληθυσμού οδήγησε στη δημιουργία ενός νέου Δήμου. Το 1968, με τον Α.Ν. 473/1968 που δημοσιεύτηκε στο Φ.Ε.Κ. 163 της 24-7-1968, η κοινότητα Καλαμακίου συγχωνεύεται με την κοινότητα Ελληνικού και αποτελούν τον Δήμο Αλίμου Αττικής με έδρα το Καλαμάκι. Το 1974 ο Δήμος Ελληνικού αποτέλεσε ξεχωριστό Δήμο, ενώ ο Δήμος Αλίμου απέκτησε τα σημερινά του όρια. Δήμαρχοι από τότε διετέλεσαν: Ανδρέας Μαγείρου (1968-74), Παύλος Τζιβανίδης (1974-82), Βασίλης Ξένος (1982-94), Αργύρης Αργυρίου (1994-98), Αλέξανδρος Αλούκος (1998-2002), Κώστας Μαντζουράνης (2002-2006), Θάνας Ορφανός (2006-2014), Ανδρέας Κονδύλης (2014-2024).

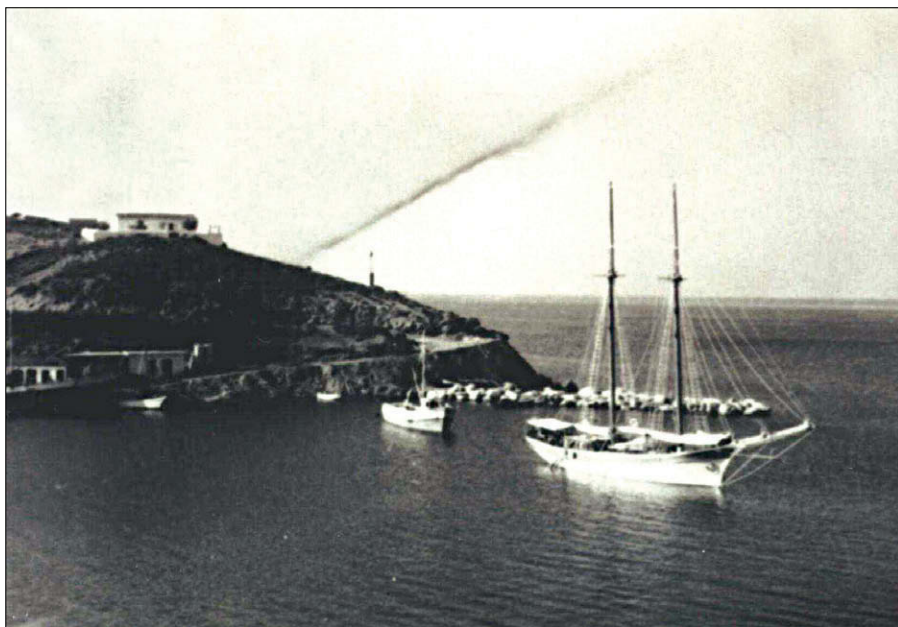
Η έπαυλη του Γ. Γκρώμαν (φωτογραφία του 1933) που κατεδαφίστηκε το 1970.

4.7 ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ

4.7.1 ΚΩΛΙΑΣ ΑΚΡΑ

Στην περιφέρεια του αρχαίου Δήμου Αλιμούντος ανήκε και η Κωλιάς Άκρα, το σημερινό ακρωτήριο του Αγίου Κοσμά. Ανασκαφές που έγιναν εκεί το 1953 από το Γεώργιο Μυλωνά έφεραν στο φως σπουδαιότατα ευρήματα. Ανακαλύφθηκε οικισμός της Πρωτοελλαδικής περιόδου (3000-2000 π.Χ.), ο οποίος είναι ορατός σήμερα κατά μικρό μέρος, αφού μεγάλο κομμάτι του διατηρείται καταχωμένο σε όλο το μήκος του ακρωτηρίου. Βρέθηκαν τετράπλευρα πρωτοελλαδικά οικήματα, που αποτελούνται από δύο δωμάτια και αυλή και χρονολογούνται γύρω στο 2300 π. Χ. Κεραμικά ευρήματα (φιάλες, υδρίες, ασκοί, σκύφοι, εργαλεία) από οψιανό, που υπάρχει μόνο στη Μήλο, δείχνει ότι οι κάτοικοι του οικισμού ήταν Κυκλαδίτες άποικοι, οι οποίοι μάλιστα είχαν επαφή και με άλλους παράλιους οικισμούς (Γλυφάδα, Καβούρι). Στη νεκρόπολη της περιοχής ανακαλύφθηκαν χτιστοί οικογενειακοί τάφοι με πλήθος από κτερίσματα, μαρμάρια ειδώλια κυκλαδικού τύπου, τηγανόσχημα σκεύη, λεπίδες από οψιανό κ.ά. Όλα αυτά φυλάσσονται σήμερα στο Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο. Από τα ανασκαφικά δεδομένα συμπεραίνουμε ότι ο οικισμός αυτός καταστράφηκε από επιδρομές εχθρών γύρω στο 2000 π. Χ. και η περιοχή έμεινε ακατοίκητη για 5-6 αιώνες.

Γύρω στα 1500-1400 π. Χ. δημιουργήθηκε νέος οικισμός με μυκηναϊκά χαρακτηριστικά. Οι κατασκευές ήταν μεγαροειδείς, ενώ υπήρχε και μικρό τείχος στην κορφή του ακρωτηρίου. Βρέθηκαν κύπελλα, κύλικες, αμφορείς κ.ά. Οι κάτοικοι ασχολούνταν με την αλιεία και την κατεργασία της πορφύρας. Ο οικισμός καταστράφηκε με την κάθοδο των Δωριέων γύρω στο 1100 π. Χ. και η περιοχή ερημώθηκε πάλι για 5-6 αιώνες.

Κατά την κλασική εποχή η περιοχή είναι γνωστή ως «Κωλιάς Άκρα». Υπήρχε εκεί ιερό της Κωλιάδος Αφροδίτης και της Γενετυλίδος, προστάτιδας των τοκετών. Το ιερό ήταν από τα πιο σημαντικά της Αττικής. Ο ιερατικός ναός είχε τιμητική θέση στο αρχαίο Διονυσιακό θέατρο των Αθηνών. Υπήρχε και ιδιαίτερο ιερατικό γένος, που ονομαζόταν «Κωλιείς».

Για το όνομα του ακρωτηρίου υπάρχουν τρεις εκδοχές: η πρώτη λέει ότι ένας έφηβος είχε συλληφθεί από πειρατές που τον είχαν δέσει «κατά τα κώλα» δηλ. τα άκρα, τα πόδια. Τον συμπάθησε όμως η κόρη του αρχηγού των πειρατών και τον ελευθέρωσε. Τότε αυτός για να δείξει την ευγνωμοσύνη του ίδρυσε ένα Ιερό που ονομάστηκε «Κωλιάς». Η δεύτερη παράδοση λέει ότι ένα πτηνό άρπαξε από κάποιον βωμό όπου γινόταν θυσία «την κωλήν» δηλ. ένα μηρό, ένα μπουτί από το σφαγμένο ζώο και το άφησε να πέσει πάνω από το συγκεκριμένο ακρωτήριο. Από τότε αυτό ονομάστηκε «Κωλιάς Άκρα». Η τρίτη εκδοχή είναι ετυμολογική: η ονομασία οφείλεται στο σχήμα του ακρωτηρίου, που μοιάζει με μηρό, «το κώλον, το κατά τους πόδας».

Ο Πausανίας αναφέρει ότι μετά τη ναυμαχία της Σαλαμίνας ο άνεμος έφερε στην Κωλιάδα Άκρα τα ναυάγια του νικημένου στόλου των Περσών. Στην Κωλιάδα Άκρα (που τότε λεγόταν Τρεις Πύργοι) έγινε και καταστροφική μάχη κατά την επανάσταση του 1821, στην οποία μάλιστα έπεσαν και πολλοί Φιλέλληνες. Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα χτίστηκε στην άκρη του ακρωτηρίου το εκκλησάκι των Αγίων Κοσμά & Δαμιανού, που έχει χαρακτηριστεί ως διατηρητέο μνημείο. Πάντως η περιοχή ανήκε στην περιοχή των Τραχώνων, που το 1830 άρχιζε από το Μπραχάμι κι έφτανε ως το Καβούρι.

Σήμερα ο χώρος του ακρωτηρίου ανήκει στην εκκλησία, στην οποία παραχωρήθηκε από την Κτηματική Υπηρεσία Πειραιά. Εκεί στεγάζεται με όλες του τις δραστηριότητες ο Ναυτικός Όμιλος Αγίου Κοσμά, το Εθνικό Κέντρο Θαλασσιών Ερευνών, αθλητικό κέντρο του Δήμου Ελληνικού, η οργανωμένη πλάζ του Αγίου Κοσμά και κέντρο νυχτερινής διασκέδασης ακριβώς δίπλα στα αρχαία ερείπια. Δυστυχώς η ανθρωπίνη επέμβαση έχει αλλάξει το φυσικό τοπίο, του οποίου τον τόνο δίνουν οι νεοφυτεμένοι φοίνικες.

4.7.2 ΑΡΧΑΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΣΤΟ ΛΟΦΟ ΤΟΥ ΠΑΝΟΣ

Το πιο ψηλό σημείο στο Δήμο Αλίμου είναι ο λόφος Πανί ή σωστότερα ο λόφος του Πανός, του αρχαίου τραγοπόδαρου θεού Πάνα. Λέγεται ότι εκεί υπήρχε ιερό του, αλλά ακόμα δεν έχει βρεθεί από τους αρχαιολόγους. Κατά μια πληροφορία το έφτιαξαν οι Αθηναίοι προς τιμή του θεού, ο οποίος έσπειρε τον πανικό (Παν-ικός) στους Πέρσες στη μάχη του Μαραθώνα.

Η ονομασία πάντως του λόφου είχε την εξής εξέλιξη: του Πανός-Πάνειον-Πανίον-Πανί ή προέρχεται από τη δοτική πτώση: ο Παν-του Πανός-τω Πανί. Σε κάθε περίπτωση πάντως είναι βέβαιο ότι προέρχεται από το όνομα του Πάνα, όπως επιβεβαιώνουν διάφοροι χάρτες και τοπογραφικά του 19^{ου} αιώνα.

Στα τέλη του 1999 έγινε αυτοψία από την Αρχαιολογική Υπηρεσία στην κορυφή του λόφου, όπου ο Δήμος Αλίμου σχεδίαζε την κατασκευή χώρου αναψυχής και παιδικής χαράς. Τότε εντοπίστηκαν ίχνη ενός προϊστορικού οικισμού της Πρωτοελλαδικής εποχής, που χρονολογείται μεταξύ 3000 και 2000 π. Χ., δηλαδή είναι σύγχρονος με αυτόν στην Κωλιάδα Άκρα. Βρίσκεται στο ψηλότερο σημείο όλων των νοτιοανατολικών παραλιακών προαστίων, έχει θέα από τον Πειραιά ως το Καβούρι και φαίνεται ότι έλεγχε από εκείνη την εποχή όλη την παραλία. Περιβάλλεται από οχυρωματικό περίβολο, ο οποίος είναι εμφανής κατά μεγάλο του μέρος και κατασκευασμένος από ασβεστόλιθους.

Εκεί κοντά, στα νοτιοδυτικά του λόφου Πανί, ανακαλύφθηκε το 1999 αρχαίο λατομείο πωρόλιθου. Σ' αυτό βρέθηκαν ογκώδεις κυβόλιθοι έτοιμοι για εξόρυξη, όμοιοι με αυτούς που υπάρχουν στο Αρχαίο Θέατρο κοντά στο Κτήμα Τραχώνων και στον ταφικό περίβολο νοτιοανατολικά του λόφου Θεσμοφορίων. Το λατομείο ήταν σε χρήση σε όλη την αρχαιότητα ως την ύστερη ρωμαϊκή εποχή. Αυτό επιβεβαιώνουν τα πολλά ευρήματα του λατομείου: άφθονα λίθινα εργαλεία, τμήματα λεπίδων και απολείψματα σφαινοειδούς (του σκληρού ηφαιστειακού υλικού από τη Μήλο που το χρησιμοποιούσαν στην κατασκευή όπλων και εργαλείων από τα προϊστορικά χρόνια).

Το λατομείο διασώθηκε και διαμορφώθηκε σε καλαίσθητο επισκέψιμο αρχαιολογικό χώρο από το Δήμο Αλίμου σε συνεργασία με την Αρχαιολογική Υπηρεσία. Γύρω του ο χώρος είναι φυτεμένος με νέα

πευκάκια και άλλα δέντρα στα πλαίσια ανάπλασης του λόφου. Έχει χτιστεί προστατευτικός τοίχος, ενώ θα τοποθετηθούν και ενημερωτικές πινακίδες. Βρίσκεται ακριβώς δίπλα σε καινούργια σπίτια, που επεκτείνονται συνεχώς στην πλαγιά του λόφου Πανί. Το αρχαίο λατομείο είναι μια πολύ σημαντική ανακάλυψη, γιατί από αυτό προέρχεται το ασβεστολιθικό υλικό κατασκευής και άλλων τοπικών μνημείων. Δικαιολογείται έτσι κατά κάποιο τρόπο και η ενότητα των αρχαιολογικών χώρων με την ύπαρξη τόσων αρχαίων μνημείων στην περιοχή.

4.7.3 ΛΟΦΟΣ ΑΓΙΑΣ ΑΝΝΑΣ Ή ΤΩΝ ΘΕΣΜΟΦΟΡΙΩΝ και ΤΑΦΙΚΟΣ ΠΕΡΙΒΟΛΟΣ

Τα Θεσμοφόρια ήταν πανάρχαια γιορτή του λατρευτικού κύκλου της Δήμητρας και της Κόρης (Περσεφόνης) με γονιμικό χαρακτήρα και γιορτάζονταν σε πολλές πόλεις της Ελλάδας, της Μ. Ασίας, της Αιγύπτου, της Κυρηναικής και της Ιταλίας. Σχετιζόνταν αρχικά με τη σπορά και την ευόδωση της συγκομιδής και αργότερα με την ευγονία των γυναικών. Σκοπός των Θεσμοφορίων ήταν να ενισχυθεί το σιτάρι, που θα χρησιμοποιούνταν ως σπόρος, ώστε να καρποφορήσει πλούσια. Η ενίσχυση γινόταν με μαγικό τρόπο και η προετοιμασία άρχιζε μερικούς μήνες νωρίτερα. Ύστερα οι μαγικοί κι ευλογημένοι «Θεσμοί» μοιράζονταν στους γεωργούς, που θα τους ανακάτευαν με το σπόρο για να έχουν καλή σοδειά.

Είναι σημαντικό ότι στα Θεσμοφόρια είχαν δικαίωμα να λάβουν μέρος μόνο έγγαμες γυναίκες, ενώ οι άντρες ήταν αποκλεισμένοι. Αυτό εξηγείται από την αρχαιότατη αντίληψη ότι η γυναίκα ταυτίζεται με τις γονιμοποιούσες δυνάμεις της φύσης, άρα και με την ίδια τη γη. Στην Αθήνα η γιορτή διαρκούσε αρχικά τρεις κι έπειτα πέντε μέρες, από τις 9 ως τις 13 Πυανεψιώνος (γύρω στα τέλη Οκτωβρίου). Η πρώτη μέρα λεγόταν «Στήνια» και οι γυναίκες της Αθήνας πήγαιναν στο Θεσμοφόριο του Δήμου Αλιμούντος, όπου τη δεύτερη μέρα γόρταζαν τα «εν Αλιμούντι Θεσμοφόρια». Η τρίτη μέρα λεγόταν «Άνοδος», γιατί οι γυναίκες επέστρεφαν στην Αθήνα, στο Θεσμοφόριο που βρισκόταν στη βόρεια κλιτύ της Ακρόπολης, ανατολικά της οδού των Παναθηναίων. Η τέταρτη μέρα λεγόταν «Νηστεία» και η πέμπτη «Καλλιγένεια» και ήταν αφιερωμένη σε χορούς και πειράγματα.

Το Θεσμοφόριο του Αλίμου βρισκόταν σε χαμηλό λόφο νοτιοανατολικά του λόφου Πανί (γι' αυτό λέγεται και Μικρό Πανί), στο νότιο άκρο του σημερινού οικισμού των Κυθηρίων, μεταξύ των οδών Θεσμοφορίων, Κλειούς, Ολόρου και Ηγησιπύλης. Τα ερείπια του Ιερού ανακάλυψε με κανονική ανασκαφή το Γερμανικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο το 1929. Μάλιστα πάνω στα ερείπια του αρχαίου ιερού είχε χτιστεί και μια παλαιοχριστιανική εκκλησία, η Αγία Άννα, γι' αυτό ο λόφος λέγεται και της Αγίας Άννας. Η εκκλησία είχε διαστάσεις 5Χ11 και είχε μόνο μία κόγχη. Δυστυχώς όμως κατά τη διάρκεια της κατοχής οι Γερμανοί κατέστρεψαν όλα αυτά τα ευρήματα για να κατασκευάσουν οχυρωματικά έργα, που θα προστάτευαν το αεροδρόμιο.

Σήμερα ο λόφος είναι φυτεμένος με πεύκα αλλά διατηρεί τα πολυβολεία των Γερμανών και τα ίχνη της Αγ. Άννας. Τίποτα όμως δε μαρτυρεί την ιστορία του, καθώς δεν υπάρχει καμία ενημερωτική πινακίδα. Έχει μόνο κολόνες με καλώδια της ΔΕΗ, προειδοποιητικό φως σηματοδότησης του αεροδρομίου και παρουσιάζει εικόνα εγκατάλειψης.

Εντυπωσιακός όμως είναι ο ταφικός περιβόλος σε οικόπεδο της οδού Κλειούς στις νοτιοανατολικές υπώρειες του λόφου. Ανακαλύφθηκε μόλις το 1999 με τις εκσκαφές για το χτίσιμο ενός σπιτιού και περιέχει 14 τάφους! Οι τάφοι είναι βαθιοί, λακκοειδείς και τάφοι πυρών, δηλαδή έκαigan τους νεκρούς μέσα σ' αυτούς κι αυτό φαίνεται από το χρώμα που έχουν διατηρήσει τα πετρώματα. Οι τάφοι δεν ήταν συλημένοι και βρέθηκαν αρκετά αγγεία με παραστάσεις. Ανάμεσά τους υπήρχαν και τρεις παιδικοί τάφοι, ενώ βρέθηκαν και οστά παιδιών, τόσο μικρών που δεν είχαν αλλάξει τα δόντια τους (άρα δεν ήταν πάνω από 6 ετών). Ένας τάφος ενήλικα περιέχει μάλιστα σαρκοφάγο από μάρμαρο και τα οστά ήταν σκεπασμένα από ένα τραγίσιο χαλί (ίσως πρόκειται για τον αρχηγό της οικογένειας). Ο πωρόλιθος είναι το υλικό από το οποίο αποτελείται ο προστατευτικός τοίχος που οριοθετούσε το χώρο και προέρχεται από το λατομείο στο λόφο του Πανός. Πρόκειται λοιπόν για οικογενειακό μνημειώδη ταφικό περιβόλο του 5^{ου} αιώνα π. Χ.

Δυστυχώς, αυτά τα τόσο εντυπωσιακά ευρήματα θα διατηρηθούν σε κατάκωση, δηλαδή θα θαφτούν και πάλι μες στο χώμα! Μόνο η μαρμάρινη σαρκοφάγος θα διατηρηθεί εμφανής στην αυλή του σπιτιού που θα χτιστεί, όπως συμβαίνει και σε άλλα γειτονικά σπίτια. Η μόνη παραχώρηση που θα γίνει είναι τα θεμέλια του σπιτιού να ανοιχτούν σε άλλο μέρος του οικοπέδου για να μην καταστρέψουν τους τάφους.

4.7.4 ΑΡΧΑΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΕΠΙ ΤΗΣ ΛΕΩΦΟΡΟΥ ΒΟΥΛΙΑΓΜΕΝΗΣ

Στο οικοδομικό τετράγωνο επί της λεωφόρου Βουλιαγμένης 516 υπήρχε το 1964 ένας μικρός λοφίσκος, ο οποίος σχηματίστηκε με την εναπόθεση υλικών από τη διάνοιξη της λεωφόρου Βουλιαγμένης. Ιδιοκτήτες των οικοπέδων ήταν ο ΟΑΕΔ, η Ατλάντικ ΑΕ και Αφοί Σταυρόπουλοι, οι οποίοι το 1985 θέλησαν να χτίσουν. Κλήθηκε τότε η Β' Εφορεία Προϊστορικών και Κλασικών Αρχαιοτήτων για την απαραίτητη αυτοψία, η οποία αποκάλυψε το 1987 σημαντικά ευρήματα πρωτοελλαδικής και μυκηναϊκής εποχής.

Ανακαλύφθηκε προϊστορικός οικισμός, που χρονολογείται γύρω στο 2.500 π. Χ., δηλαδή είναι σύγχρονος με αυτούς στην Κωλιάδα Άκρα και στο λόφο Πανί. Το έδαφος εκείνης της περιόδου λέγεται κιμηλόχωμα (κιμηλιά), είναι ακόμα υπαρκτό και ορατό και περιέχει σχιστολιθικές φλέβες. Σώζονται μόνο λείψανα αυτής της περιόδου.

Πάνω σ' αυτόν τον οικισμό έχει χτιστεί κι άλλος της μυκηναϊκής εποχής, που χρονολογείται γύρω στο 1350 π. Χ. Στον οικισμό αυτό ξεχώριζε ένα μεγαροειδές κτίσμα, με κίονες, πρόδρομο, κύρια αίθουσα, ακόμα και βεράντα! Τα σπίτια είχαν μικρά δωμάτια, ειδικές θήκες για αγγεία, ακόμα και μικρές μπανιέρες! Έχουν βρεθεί πολλά κτιριακά λείψανα, άφθονα κεραμικά, οχυρωματικό τείχος και αποχετευτικός αγωγός! Τον οικισμό διέσχιζε ένα ρέμα, το οποίο μάλιστα οι κάτοικοι προσπάθησαν να μπαζώσουν, όπως δείχνει το λιθοβόλημα, οι πέτρες που ανακαλύφθηκαν σε μεγάλες ποσότητες μέσα στην κοίτη του ρέματος. Τάφοι δεν έχουν βρεθεί εδώ, αν και υπάρχουν σε διάφορα άλλα σημεία του Αλίμου. Ο μυκηναϊκός αυτός οικισμός όμως είναι ο καλύτερα σωζόμενος σε όλη τη ΝΔ Αττική.

Η ανακάλυψη των αρχαίων ευρημάτων δεν εμπόδισε τους ιδιοκτήτες να χτίσουν. Βρέθηκε μάλιστα τρόπος να μην καταστραφούν τα αρχαία και να είναι προσιτά στο κοινό. Με την οικονομική συμβολή των ιδιοκτητών διατηρούνται ορατά κάτω από τις σύγχρονες οικοδομές του σούπερ μάρκετ Ατλάντικ και του καταστήματος εσωρούχων Σταυρόπουλος. Μάλιστα με την επίβλεψη της Αρχαιολογικής Υπηρεσίας διαμορφώνεται επισκέψιμος αρχαιολογικός χώρος. Αυτός θεωρείται ένας καλός τρόπος διατήρησής τους, καθώς βρίσκονται σε εσωτερικό χώρο και προστατεύονται από τις καιρικές συνθήκες. Ωστόσο, υπάρχει κι ένα ακάλυπτο τμήμα του οικισμού, στη συμβολή των οδών Γούναρη και Βουλιαγμένης, ανατολικά του κτηρίου ΟΑΕΔ, που είναι τμήμα των εργασιών του οικισμού.

4.7.5 ΑΡΧΑΙΑ ΕΥΡΗΜΑΤΑ & ΜΝΗΜΕΙΑ ΣΤΟ ΚΤΗΜΑ ΤΡΑΧΩΝΩΝ

Το τοπωνύμιο «Τράχωνες» υπάρχει από την εποχή της Τουρκοκρατίας. Ετυμολογικά σημαίνει «τραχιά γη» ή προέρχεται από παραφθορά της αρχαίας λέξης «τετράχωνες», που σήμαινε συγκρότημα από τέσσερις χώνους για την αποθήκευση σιτηρών. Το 1830 η ονομασία αυτή δήλωνε μια τεράστια έκταση που άρχιζε από τη Μονή Πετράκη κι έφτανε ως το Καβούρι, ενώ χωριζόταν σε Άνω και Κάτω Τράχωνες. Κάτω Τράχωνες ήταν η περιοχή που είχε όρια το Μπραχάμι (τώρα Άγιος Δημήτριος), τον Καρρά (Ηλιούπολη), τη Μονή Πετράκη, τον Υμηττό, το Χασάνι (Ελληνικό) και κατέληγε στη θάλασσα. Άνω Τράχωνες ήταν η περιοχή που είχε όρια τους Κάτω Τράχωνες, τη Μονή Πετράκη, το Χασάνι και τη θάλασσα και περιελάμβανε την τοποθεσία Πυρναρή και τα βουνά Μαυροβούνι και Κόκκινα Βράχια, ήταν δηλ. η σημερινή Αργυρούπολη, η Γλυφάδα και η Βούλα.

Τουλάχιστον, λοιπόν, ο μισός σημερινός Δήμος Αλίμου ανήκε στους Κάτω Τράχωνες. Πρώτος αγοραστής του τόπου είναι ο Λουκάς Πύρρου από τα Σάλωνα, που έδωσε 7.200 γρόσια για τον Κάτω και 19.000 για τον Επάνω Τράχωνα. Η αγορά έγινε την 1^η του μηνός Σαμπάν του οθωμανικού ημερολογίου δηλ. κατά το τέλος Δεκεμβρίου 1830-αρχές Ιανουαρίου 1831. Ο Τούρκος ιδιοκτήτης ήταν ο μουφτής των Αθηνών Χαμζά. Στις 26 Ιανουαρίου 1831 ο Λουκάς Πύρρου μεταπώλησε τα τσιφλίκια στον Κωνσταντίνο Ζωγράφο, που ενεργούσε για λογαριασμό του Ανδρέα Λουριώτη. Αυτός ήταν ο πρώτος μόνιμος κάτοχος των Τραχώνων και ο ίδιος δηλώνει ότι έκανε την αγορά, γιατί η Αθήνα θα γίνει πρωτεύουσα και θα περιληφθεί σίγουρα στο νέο κράτος, γιατί ο τόπος έχει καλό κλίμα, γιατί θέλει να συνδυάσει διαμονή και εισοδήματα και γιατί επιτράπηκε στους Τούρκους να τα πουλήσουν, πράγμα που δεν ήταν σίγουρο για τη Θήβα ή την Εύβοια.

Το 1918 η περιοχή των Τραχώνων έχει έρθει ως κληροδότημα στο Υπουργείο Ναυτικών (στον Εθνικό Στόλο), που την πουλά με δημοπρασία και την αγοράζει ο γιατρός Μαρίνος Γερουλάνος. Εκεί εγκαθίσταται ο γεωπόνος πρόσφυγας από την Πετρούπολη της Ρωσίας Δημήτριος Δρόσος και από το 1929 ο Ιωάννης Γερουλάνος, που είχε σπουδάσει γεωπόνος στη Γερμανία. Αυτός εγκατέστησε εκεί περίπου 30 οικογένειες με 70-80 εργάτες, που επιδόθηκαν στη γεωργία, την κτηνοτροφία, τη μελισσοκομία και την ανθοκομία. Ίδρυσε εταιρία με την επωνυμία «Κτήμα Τράχωνες» και κύρια προσπάθειά του ήταν η βιομηχανοποίηση του γάλακτος. Όμως τότε εμφανίστηκε η εταιρία ΕΒΓΑ, την οποία δεν μπόρεσε να ανταγωνιστεί. Έτσι το κτήμα έμεινε χωρίς πόρους, ενώ μόνο από τη γεωργία δεν ήταν δυνατό να συντηρηθεί, λόγω του φτωχού εδάφους και της έλλειψης νερού. Μετά τον πόλεμο το μεγαλύτερο μέρος του πουλήθηκε σε συνεταιρισμούς και δημιουργήθηκαν οι σημερινές συνοικίες Αγίου Παντελεήμονα, Εκτελωνιστών, Εφοριακών, Αναπήρων Πολέμου, Κυθριών και Αλίμου.

Από το 1921 έγιναν διάφορες αρχαιολογικές έρευνες στο κτήμα, χωρίς όμως ποτέ να γίνει κανονική ανασκαφή. Παρόλ' αυτά έχουν βρεθεί αξιόλογα ευρήματα, που είναι τα εξής:

1. Αρχαίο νεκροταφείο με 30 τάφους πρωτογεωμετρικής εποχής (8^{ος} αιώνας π. Χ.). Σ' αυτούς βρέθηκαν δικαστικά πινάκια Αλιμουσίων.
2. Πάνω και πίσω από το λοφίσκο όπου βρίσκεται το σπίτι του Γερουλάνου, έχουν εντοπιστεί ίχνη τειχών του 8^{ου}-7^{ου} αιώνα π. Χ., που πιστεύεται ότι είναι η Ακρόπολη των Ευωνυμένων, του αρχαίου Δήμου που συνόρευε με το Δήμο Αλιμούντος.
3. Οι όχθες του ρέματος που διασχίζει το κτήμα (Ρέμα Γερουλάνου ή Τραχώνων ή Αγίου Νικολάου) σε κάποια σημεία ήταν εγκλιβωτισμένες, δηλαδή χτιστές με ογκόλιθους για να αποφεύγονται τα μπαζώματα από τη διάβρωση και επομένως οι πλημμύρες. Αυτό ήταν έργο των κλασικών χρόνων.
4. Ίχνη παλαιοχριστιανικής εκκλησίας της εποχής του Ιουστινιανού
5. Επιτύμβιες στήλες, αγγεία και άλλα αρχαία αντικείμενα, που βρίσκονται σήμερα στο Αρχαιολογικό Μουσείο Πειραιά, δυστυχώς όμως όλα στις αποθήκες.
6. Ίχνη τροχών, που εικάζεται ότι είναι ο δρόμος που ένωνε την Καλλιρρόη με το Σούνιο.
7. Η εκκλησία των Εισοδίων της Θεοτόκου του 16^{ου} αιώνα, που είναι χτισμένη πάνω σε παλαιότερο ναό, όπως μαρτυρούν τοιχογραφίες του Ιωάννη του Βαπτιστή που χρονολογούνται από το 13^ο αιώνα. Είναι μικρός ναός με σχήμα σταυρού, με αψίδα ημικυκλική και κυλινδρικό τρούλο. Ο ορθογώνιος νάρθηκας που βρίσκεται προς τα δυτικά είναι ακόμα πιο μεταγενέστερη προσθήκη. Το εκκλησάκι έχει χαρακτηριστεί διατηρητέο μνημείο, ενώ σ' αυτό γίνονταν λειτουργίες στις μεγάλες γιορτές για την οικογένεια και τους εργάτες των Γερουλάνων. Σήμερα ανοίγει και λειτουργεί μόνο όταν γιορτάζει στις 21 Νοεμβρίου.
8. Ακριβώς δίπλα στην εκκλησία βρίσκονται τάφοι της οικογένειας των Γερουλάνων μαζί με του καθηγητή γιατρού Μαρίνου Γερουλάνου.

Το κτήμα των Τραχώνων είχε έκταση 5.500 στρέμματα. Σήμερα έχουν απομείνει 160 στρέμματα, που έχει αγοράσει ιδιωτική εταιρεία με κίνδυνο το μοναδικό άχτιστο και πράσινο κομμάτι της περιοχής να χτιστεί. Ωστόσο οι κάτοικοι ζητούν να αναδειχτούν τα αρχαία ευρήματα μέσα στο κτήμα και να γίνει επισκέψιμος χώρος και χώρος αναψυχής για τους δημότες του Αλίμου. Ο κεντρικός πυρήνας του χώρου έχει τις προϋποθέσεις να χαρακτηριστεί ως Τοπίο Ιδιαίτερου Φυσικού Κάλλους και Αρχαιολογικού Ενδιαφέροντος.

4.7.6 ΑΡΧΑΙΟ ΘΕΑΤΡΟ ΤΡΑΧΩΝΩΝ

Ο σημερινός Δήμος Αλίμου καταλαμβάνει την έκταση, που κατά την αρχαιότητα κάλυπταν ο Δήμος Αλιμούντος με κέντρο την Κωλιάδα Άκρα και ο Δήμος Ευωνυμίων με κέντρο το σημερινό Κτήμα Τραχώων. Το τελευταίο αποδεικνύεται από αρκετά ευρήματα της περιοχής. Ένα από αυτά είναι και το Αρχαίο Θέατρο που έχει βρεθεί από το 1974 στην οδό Αρχαίου Θεάτρου δίπλα στο εργοστάσιο Ροκανά. Χρονολογήθηκε αρχικά περίπου στον 6^ο αιώνα π. Χ., αλλά σύμφωνα με νεώτερα ευρήματα της ανασκαφής που συνεχίζεται τοποθετείται γύρω στο 420 π.Χ. και είναι από τα λίγα σωζόμενα με τετράγωνη ορχήστρα. Σώζονται μερικοί πέτρινοι θρόνοι, τα «προεδρεία», που ήταν οι θέσεις των επισήμων προσώπων. Εμφανή είναι και έργα που υπήρχαν για να απομακρύνονται τα νερά της βροχής από την ορχήστρα. Οι ογκώδεις κυβόλιθοι της σκηνής προέρχονται από το λατομείο πωρόλιθου, που βρέθηκε το 1999 στα νοτιοδυτικά του λόφου Πανί. Παρότι ονομάζεται και η παρακείμενη οδός Αρχαίου Θεάτρου, η ύπαρξη του θεάτρου δεν είναι ευρέως γνωστή ή τουλάχιστον γνωστότερη από αυτή των γειτονικών εταιρειών του βιομηχανικού πάρκου.

4.7.7 ΕΡΕΙΠΙΑ ΠΑΛΑΙΟΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΒΑΣΙΛΙΚΗΣ

Στο προαύλιο του ναού της Ζωοδόχου Πηγής στο Άνω Καλαμάκι σώζονται ορατά τα ερείπια μιας Παλαιοχριστιανικής Βασιλικής. Χρονολογείται μεταξύ 4^{ου} και 6^{ου} αιώνα και ανασκάφηκε από τη Γερμανική Αρχαιολογική Σχολή.

Η μικρή αυτή βασιλική είναι τρίκλιτος με νάρθηκα κατά τη δυτική πλευρά. Στο μεσαίο κλίτος προς τα αριστερά διασώθηκε ο κτιστός άμβωνας και ο στυλοβάτης του τέμπλου. Η Αγία Τράπεζα βρισκόταν πάνω από πλινθόκτιστο τετραγωνικό λάκκο που καλυπτόταν με μαρμάρινη πλάκα.

Τα ερείπια περιβάλλονται από πικροδάφνες και ψηλούς φοίνικες που φυτεύτηκαν πριν την κατασκευή του ναού της Ζωοδόχου Πηγής (όταν υπήρχε μόνο το ξωκλήσι των Αγ. Αποστόλων) και είναι ηλικίας περίπου 35-40 ετών.

Επίσης στο προαύλιο του ναού υπάρχει λατρευτική πηγή της ίδιας εποχής. Γύρω από το ναό και ως τη λεωφόρο Βουλιαγμένης βρισκόταν αρχαιολογικός χώρος, ο λεγόμενος των Αγίων Αποστόλων, ο οποίος σήμερα δεν υπάρχει λόγω της κατασκευής της λεωφόρου.

4.8 ΜΝΗΜΕΙΑ

4.8.1 ΜΝΗΜΕΙΟ ΘΟΥΚΥΔΙΔΗ

Ο κορυφαίος ιστορικός της αρχαιότητας Θουκυδίδης γεννήθηκε περίπου το 460 π. Χ. και φαίνεται ότι καταγόταν από τον Άλιμο. Ήταν γιος του Ολόρου που είχε μεταλλεία χρυσού στο Παγγαίο της Θράκης και της Ηγησιπύλης. Είχε δασκάλους το φιλόσοφο Αναξαγόρα, το ρήτορα Αντιφώντα και τους σοφιστές Γοργία και Πρόδοκο.

Οι Αθηναίοι τον εξέλεξαν στρατηγό και το 424 π. Χ. τον έστειλαν στη Μακεδονία για να σώσει την Αμφίπολη από τον Σπαρτιάτη Βρασίδα. Επειδή δεν τα κατάφερε, κατηγορήθηκε για προδοσία και καταδικάστηκε σε θάνατο. Αναγκάστηκε λοιπόν να αυτοεξοριστεί στα κτήματά του στη Σκαιπή Ύλη της Θράκης για 20 χρόνια. Τότε βρήκε την ευκαιρία να ταξιδέψει πολύ σε όλη την Ελλάδα για να συγκεντρώσει στοιχεία και μαρτυρίες για τα γεγονότα του Πελοποννησιακού Πολέμου. Αυτή η εξιστόρηση ήταν και το μοναδικό έργο της ζωής του, το οποίο όμως δεν πρόλαβε να το τελειώσει, καθώς πέθανε ξαφνικά το 399 π. Χ. Από τα 27 χρόνια του πολέμου (431-404 π. Χ.) εξιστόρησε τα 20 (431-411 π.Χ.), ενώ τη συνέχεια μας έδωσε ο Ξενοφώντας. Ο Θουκυδίδης στο έργο του δεν έδωσε ούτε τίτλο ούτε το χώρισε σε βιβλία. Έτσι οι αρχαίοι γραμματικοί το διαίρεσαν σε 8 βιβλία και το ονόμασαν «Θουκυδίδου Ιστορία». Ήταν ο πρώτος που έγραψε αποκλειστικά πολιτική ιστορία, προσπαθούσε να βρει την αλήθεια των γεγονότων, ερευνούσε το ποιος πραγματικά είχε δίκιο, δεν περιοριζόταν μόνο σε απλή περιγραφή και ήθελε η κρίση του να είναι αμερόληπτη και αντικειμενική, έστω κι αν μιλούσε για τα πιο προσφιλή του πρόσωπα.

Με την εκδίωξη των Τριάκοντα Τυράννων ήρθε στην Αθήνα, αλλά την εγκατέλειψε με πόνο ψυχής βλέποντάς την κατεστραμμένη υλικά και ηθικά. Πέθανε στη Θράκη. Μετά τον θάνατό του τα οστά του μεταφέρθηκαν στην Αθήνα και ενταφιάστηκαν στα Κιμώνεια Μνήματα, όπως αναφέρει ο Πλούταρχος. Στην επιτύμβια στήλη χαραχτηκε η επιγραφή: «Θουκυδίδης Ολόρου Αλιμούσιος». Αυτή είναι και η μόνη ένδειξη της σχέσης και της καταγωγής του από το Δήμο Αλιμούντος.

Η μαρμάρινη προτομή του με τα έντονα χαρακτηριστικά βρίσκεται στην παραλία του Δήμου μας στο ύψος της πλαζ του ΕΟΤ, τον παλιό Ζέφυρο, απέναντι περίπου από το 1^ο Δημοτικό Σχολείο Αλίμου. Είναι έργο του γλύπτη Ηράκλειτου, που κατασκευάστηκε με δωρεά του Παντελή Ιωάννη Δρόσου εις μνήμην της Μαίρης & Εράνης Δρόσου. Τοποθετήθηκε εκεί το 1982. Τα χαρακτηριστικά του προσώπου προέρχονται από προτομές που υπάρχουν στα Μουσεία Νικοπόλεως και Νάπολης Ιταλίας.

4.8.2 ΜΝΗΜΕΙΟ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

Ο Γεώργιος Καραϊσκάκης, από τους γνωστότερους ήρωες της επανάστασης του 1821, γεννήθηκε στο Μαυρομάτι Καρδίτσας το 1782, σε μια σπηλιά από μια καλόγρια. Αρχιστράτηγος των επαναστατικών δυνάμεων της Στερεάς Ελλάδας διακρίθηκε για τη γενναιότητα και τις στρατηγικές του ικανότητες σε πολλές μάχες. Ονομαστές έμειναν οι νίκες του κατά των Τούρκων στην Αράχωβα, στο Δίστομο και στη Δόμβραινα. Δυστυχώς σκοτώθηκε άδοξα από βόλι Ελλήνων στο Φάληρο στις 23 Απριλίου 1827 κι ενώ ετοιμαζόταν να επιτεθεί κατά του Κιουταχί που πολιορκούσε την Ακρόπολη.

Ο Δήμος Αλίμου για να τον τιμήσει έστησε το 1978 χάλκινη προτομή του πάνω σε μαρμαρίνη στήλη στην πλατεία που έχει το όνομά του και βρίσκεται στη συμβολή των οδών Ιωνίας και Ελ. Βενιζέλου στο Άνω Καλαμάκι. Το γλυπτό είναι έργο της Καλαμακιώτισσας γλύπτριας Δήμητρας Τσερκέζου-Κωνσταντοπούλου. Σε αυτό γίνονται οι καταθέσεις στεφάνων στην εθνική εορτή της 28^{ης} Οκτωβρίου, ενώ το 2002 προστέθηκε μια αναμνηστική πλάκα με τα τελευταία λόγια του ήρωα: «ΕΓΩ ΠΕΘΑΙΝΩ, ΟΜΩΣ ΕΣΕΙΣ ΝΑ ΕΙΣΘΕ ΜΟΝΟΙΑΣΜΕΝΟΙ ΚΑΙ ΝΑ ΒΑΣΤΗΞΕΤΕ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ».

4.8.3 ΜΝΗΜΕΙΟ ΜΑΝΤΩΣ ΜΑΥΡΟΓΕΝΟΥΣ

Η Μαντώ Μαυρογένους είναι από τις λίγες Ελληνίδες που διακρίθηκαν στον αγώνα του 1821. Γεννήθηκε στην Τεργέστη το 1796 (ή 1785 ή 1791). Ήταν κόρη του Νικόλαου Μαυρογένη, ηγεμόνα στις παραδουνάβιες ηγεμονίες. Πρωτοστάτησε στην εξέγερση των κατοίκων της Μυκόνου και διέθεσε μεγάλα χρηματικά ποσά για τον εξοπλισμό μυκονιάτικων πλοίων. Έλαβε μέρος σε επιχειρήσεις εναντίον των Τούρκων στην Κάρυστο, στο Πήλιο και στη Φωκίδα. Ο Καποδίστριας της απένειμε το βαθμό του επίτιμου αντιστράτηγου. Όταν όμως αυτός δολοφονήθηκε, την εξόρισαν και λόγω της σχέσης της με το Δημ. Υψηλάντη. Αν και ξόδεψε όλη της την περιουσία για τον αγώνα, πέρασε τα τελευταία χρόνια της ζωής της με μια πεινχρή σύνταξη που της χορηγήθηκε από το κράτος. Πέθανε στην Πάρο σχεδόν λησμονημένη το 1840 (ή 1848).

Η μαρμαρίνη προτομή της βρίσκεται στην πλατεία Γιάννη Σκαρίμπα μεταξύ των οδών Ταξιαρχών, Μ. Μαυρογένους και Παλαμηδίου. Είναι έργο της Δήμητρας Τσερκέζου-Κωνσταντοπούλου, κατασκευάστηκε με έξοδα του Πολιτιστικού Ομίλου Καλαμακίου και στήθηκε εκεί το 1995. Η συγκεκριμένη πλατεία είναι μικρή, έχει θάμνους, περιβάλλεται από παγκάκια και είναι η αρχή ενός μικρού πεζοδρόμου. Παλιότερα την έλεγαν και «δελφίνι» ή «ψαράκι», γιατί υπήρχε στημένο ένα τιμεντένιο δελφίνι, που καταστράφηκε με τον καιρό.

4.8.4 ΜΝΗΜΕΙΟ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΚΑΡΑΤΖΑ

Ο Παναγιώτης Καρατζάς είναι αγνοημένος αγωνιστής της ελληνικής επανάστασης του 1821. Γεννήθηκε στην Πάτρα γύρω στο 1780 και ήταν τσαγκάρης. Το 1809 πήγε στη Ζάκυνθο και κατατάχτηκε στην ελληνική λεγεώνα του αγγλικού στρατού, ενώ το 1812 επέστρεψε στην Πάτρα. Αργότερα έγινε μέλος της Φιλικής Εταιρείας και ύψωσε τη σημαία της επανάστασης στην Πάτρα στις 21 Μαρτίου 1821. Έλαβε μέρος σε πολλές μάχες κι έγινε ιδιαίτερα αγαπητός στα λαϊκά στρώματα του πατρινού πληθυσμού. Αυτό ανησύχησε τους κοτζαμπάσηδες, γι' αυτό έβαλαν κάποιον δικό τους άνθρωπο να τον δολοφονήσει στις 4 Αυγούστου 1821.

Ο Δήμος Αλίμου έστησε το 1983 προς τιμή του αγνοημένου και αδικωχαμένου αυτού αγωνιστή μια αναμνηστική μαρμάρινη στήλη σε μια πλατεία που έχει επίσης το όνομά του και βρίσκεται στο τέρμα της οδού Θουκυδίδου, απέναντι από το 5^ο Δημοτικό Σχολείο Αλίμου. Η πλατεία εί-

ναι πυκνοφυτεμένη με θάμνους και δέντρα, ενώ ακριβώς από κάτω της περνά το ρέμα της οδού Αγίου Δημητρίου, που ήταν κάποτε φυσικό όριο του Καλαμακίου με τον Άλιμο.

4.8.5 ΜΝΗΜΕΙΟ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ

Μεγάλος πολιτικός της νεότερης Ελλάδας, επτά φορές πρωθυπουργός. Γεννήθηκε στις Μουριές Χανίων το 1864. Σπούδασε νομικά, αλλά γρήγορα ασχολήθηκε με την πολιτική. Διακρίθηκε στους αγώνες των Κρητών για ένωση με τη μητέρα Ελλάδα. Έγινε για πρώτη φορά πρωθυπουργός το 1910, ψήφισε το Σύνταγμα του 1911 και αναδιοργάνωσε το

στρατό οδηγώντας τον έτσι στους νικηφόρους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-13). Κατά τον Α' Παγκ. Πόλεμο διαφώνησε με το βασιλιά κι έβγαλε την Ελλάδα στον πόλεμο με το μέρος της Αντάντ. Έτσι με τις συνθήκες του Νειγύ (1919) και των Σεβρών (1920) δημιουργεί την Ελλάδα «των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών». Όταν έχασε τις εκλογές του 1920, έφυγε για τη Γαλλία. Μετά όμως τη Μικρασιατική καταστροφή αντιπροσώπευσε την Ελλάδα στη συνθήκη της Λωζάνης. Πέτυχε πολλά ως πρωθυπουργός το διάστημα 1928-32, ενώ υπόγραψε και ελληνοτουρκικό σύμφωνο φιλίας το 1930. Πέθανε εξόριστος στο Παρίσι το 1936 και ο τάφος του βρί-

σκεται στο Ακρωτήρι Χανίων.

Ο Δήμος Αλίμου προς τιμή του μεγάλου αυτού πολιτικού τοποθέτησε το 1998 χάλκινη προτομή του σε μαρμάρινη στήλη στην οδό που φέρει το όνομά του στο Άνω Καλαμάκι. Λίγο αργότερα μεταφέρθηκε στη συμβολή της λεωφόρου Βουλιαγμένης με την οδό Δωδεκανήσου. Είναι έργο του γλύπτη Ι. Αντωνιάδη και πράγματι δεσπόζει στην είσοδο του Δήμου μας. «Ελευθέριος Βενιζέλος» ονομάζεται επίσης το 2^ο Δημοτικό Σχολείο Αλίμου.

4.8.6 ΜΝΗΜΕΙΟ ΣΤΕΦΑΝΟΥ ΣΑΡΑΦΗ

Στον Άλιμο, κοντά στα σύνορα του Δήμου Αλίμου με το Δήμο Ελληνικού, εκεί που στη δεκαετία του 1960 ήταν η κοσμικότερη πλαζ της Αττικής, τα λουτρά του Αλίμου, εκεί που αρχίζει το αεροδρόμιο του Ελληνικού κι εκεί που εκβάλλει στη θάλασσα το ρέμα του Γερουλάνου, έμενε ο κορυφαίος στρατιωτικός της δημοκρατίας και στρατιωτικός αρχηγός του ΕΛΑΣ Στέφανος Σαράφης. Το σπíti του στέκεται ακόμα ερειπωμένο στην οδό Χρυσοστόμου Σμύρνης 4, στην οποία κάθετη είναι η οδός Στέφανου Σαράφη.

Ο Στέφανος Σαράφης γεννήθηκε στα Τρίκαλα το 1890. Πήρε μέρος στους Βαλκανικούς Πολέμους (1912-13), προσχώρησε στο κίνημα της Εθνικής Άμυνας του Ελ. Βενιζέλου (1916), πολέμησε στο Μακεδονικό Μέτωπο κατά τον Α΄ Παγκ. Πόλεμο (1918) και πήρε μέρος στη Μικρασιατική εκστρατεία (1919-22). Υπηρέτησε σε διάφορες διοικητικές θέσεις μετά την ανακήρυξη της Δημοκρατίας (1924) και πρωτοστάτησε στην ανατροπή της δικτατορίας του Πάγκαλου (1926).

Το 1935 διώχτηκε από το στρατό μετά απ' την αποτυχία του φιλελευθέρου δημοκρατικού κινήματος.

Στην διάρκεια της Κατοχής φυλακίστηκε από τους Ιταλούς για ένα χρόνο. Με την αποφυλάκισή του ίδρυσε μυστική αντιστασιακή οργάνωση και κατέφυγε στα βουνά των Αγράφων. Προσχώρησε τότε στο ΕΑΜ και ανέλαβε τη στρατιωτική αρχηγία του ΕΛΑΣ. Μετά τον πόλεμο εκλέχθηκε δύο φορές βουλευτής και εξορίστηκε για τις πολιτικές του ιδέες. Τον Ιούνιο του 1957 σκοτώθηκε στον Άλιμο, όταν τον παρέσυρε αυτοκίνητο που οδηγούσε ένας Αμερικανός λοχίας. Πολλοί υποστήριξαν ότι δεν ήταν ατύχημα, αλλά δολοφονία, πράγμα που δεν εξιχνιάστηκε ποτέ.

Ακριβώς στο σημείο που σκοτώθηκε, ο Δήμος Αλίμου έστησε το 1983 προς τιμή του μια αναμνηστική πλάκα, η οποία αφαιρέθηκε μέσα στο 2002 λόγω των έργων του τραμ. Στις 10/6/2001 έγιναν στο ίδιο σημείο τα αποκαλυπτήρια ενός μεγαλοπρεπούς έφιππου ανδριάντα του στρατηγού, έργο του γλύπτη Η. Ξανθόπουλου.

4.8.7 ΜΝΗΜΕΙΟ ΑΡΗ ΒΕΛΟΥΧΙΩΤΗ

Στη συνοικία Εκτελωνιστών στο Άνω Καλαμάκι βρίσκεται η πλατεία Άρη Βελουχιώτη. Εκεί υπάρχει αναμνηστική στήλη αφιερωμένη στον αγωνιστή της Εθνικής Αντίστασης Άρη Βελουχιώτη. Την απόφαση για την κατασκευή αυτού του μνημείου πήρε ο Δήμος Αλίμου στις 5-5-1982, αλλά τελικά κατασκευάστηκε μόλις στις 31-3-1991. Το μνημείο σήμερα δεν διατηρείται σε πολύ καλή κατάσταση.

Ο Άρης Βελουχιώτης γεννήθηκε στη Λαμία το 1905 και το πραγματικό του όνομα ήταν Θανάσης Κλάρας. Ήταν γνωστό μέλος του παράνομου τότε ΚΚΕ και γι' αυτό φυλακίστηκε κι εξορίστηκε πολλές φορές. Πολέμησε στο αλβανικό μέτωπο κι από το Νοέμβριο του 1941 πολεμούσε ως αντάρτης στα βουνά της Ρούμελης τους Γερμανούς και Ιταλούς κατακτητές. Γρήγορα αναδείχτηκε ηγετικό στέλεχος του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ κι έμεινε στην ιστορία ως Άρης Βελουχιώτης. Μεγάλη επιτυχία του ήταν η ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοπόταμου στις 25 Νοεμβρίου 1942 σε συνεργασία με τον ΕΔΕΣ του Ναπολέοντα Ζέρβα και Άγγλους σαμποτέρ. Ήρθε σε σύγκρουση με πολλούς ακόμα και μέσα στο

ίδιο του το κόμμα. Στη διάρκεια εμφύλιων συγκρούσεων κυκλώθηκε στη Μεσούντα Αχελώου και προτίμησε να αυτοκτονήσει.

4.8.8 ΜΝΗΜΕΙΟ ΒΑΣΙΛΗ ΑΡΓΥΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ο Βασίλης Αργυρόπουλος ήταν κωμικός ηθοποιός, θιασάρχης, σκηνοθέτης και μεταφραστής κωμωδιών. Γεννήθηκε στην Πάρο το 1894 και πέθανε στην Αθήνα το 1953. Υπήρξε μέλος των θιάσων της Μαρίας Κοτοπούλη και της Κυβέλης, ενώ το 1924 ίδρυσε δικό του θίασο. Πολέμησε επίσης κατά τον Α' Παγκ. Πόλεμο. Το 1948 έγραψε ένα βιβλίο με τίτλο «Η τέχνη του ηθοποιού», που περιείχε πραγματικούς κανόνες υποκριτικής. Ήταν κάτοικος Καλαμακίου, όπως και η γυναίκα του ηθοποιός Γιώτα Λάσκαρη.

Η προτομή του είναι χάλκινη πάνω σε μαρμαρίνη στήλη και είναι έργο της Δήμητρας Τσερκέζου-Κωνσταντοπούλου. Βρίσκεται στην πλατεία Τζων Κένεντυ στην συμβολή της Λεωφόρου Αμφιθέας (Ελευθερίας) με τις οδούς Θουκυδίδου και Σόλωνος, όπου τοποθετήθηκε από το 1961. Η πλατεία ανακατασκευάστηκε πρόσφατα και είναι αρκετά περιποιημένη, με ελιές, καλλωπιστικούς θάμνους, φωτιστικά και παγκάκια.

4.8.9 ΜΝΗΜΕΙΟ ΜΑΡΙΝΟΥ ΓΕΡΟΥΛΑΝΟΥ

Ο Μαρίνος Γερούλάνος ήταν γιατρός χειρουργός. Γεννήθηκε στην Κεφαλονιά το 1867 και σπούδασε ιατρική στο Πανεπιστήμιο του Μονάχου. Συνεργάστηκε με πολλά νοσοκομεία και πανεπιστήμια στη Γερμανία, ώσπου το 1902 επέστρεψε στην Ελλάδα και ανέλαβε τη διεύθυνση του χειρουργικού τμήματος του νοσοκομείου «Ευαγγελισμός». Το 1911 έγινε καθηγητής χειρουργικής στο Πανεπιστήμιο Αθηνών. Υπήρξε ο πρώτος πρόεδρος της Ελληνικής Χειρουργικής Εταιρείας (1929) και ακαδημαϊκός (1933). Υπηρέτησε ως στρατιωτικός γιατρός στους Βαλκανικούς Πολέμους, στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και στη μικρασιατική εκστρατεία. Εκλέχτηκε βουλευτής Κεφαλονιάς, ενώ διακρίθηκε και για το συγγραφικό έργο του στον τομέα της ιατρικής.

Το 1918 αγόρασε κατόπιν δημοπρασίας από τον Εθνικό Στόλο το γνωστό Κτήμα των Τραχώνων, που είναι γνωστό και με το όνομά του. Ο γιος του Ιωάννης αργότερα δώρισε οικόπεδα για να χτιστούν οι εκκλησίες Κοίμηση Θεοτόκου Αλίμου, Κοίμηση Θεοτόκου Αναπήρων και Ζωοδόχος Πηγή, καθώς και για τα δύο σημερινά γήπεδα Αλίμου και Τραχώνων (Γερούλάνου).

Υπήρξε δημότης Καλαμακίου και πέθανε στην Αθήνα το 1960. Ο Δήμος Αλίμου τον τίμησε με μια χάλκινη προτομή πάνω σε μαρμάρινη στήλη, που τοποθετήθηκε το 1967 μπροστά στο δημαρχείο. Το γλυπτό είναι έργο της Δήμητρας Τσερκέζου-Κωνσταντοπούλου κι έγινε με δαπάνη του γιου του Ιωάννη Γερούλάνου. Αφαιρέθηκε όμως κατά την περίοδο της δικτατορίας και τοποθετήθηκε πάλι το 1978 στην πλατεία Μαρίνου Γερούλάνου στη Λεωφόρο Αλίμου. Είναι περιτριγυρισμένο με θάμνους και γκαζόν, αλλά έχει αρχίσει να διαβρώνεται.

4.8.10 ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΝΕΚΡΟΤΑΦΕΙΟ

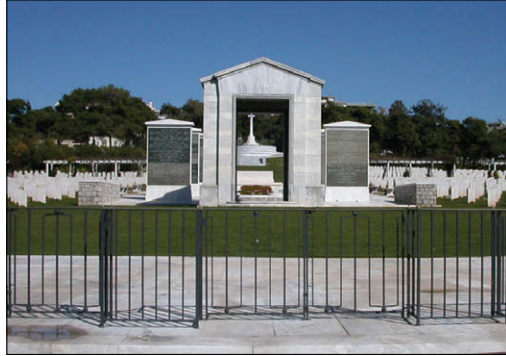
Το συμμαχικό, πιο γνωστό ως αγγλικό, πολεμικό νεκροταφείο βρίσκεται στην παραλιακή λεωφόρο Ποσειδώνος κοντά στα σύνορα του Δήμου Αλίμου με το Δήμο Παλαιού Φαλήρου. Και στην πραγματικότητα αναφέρεται ως Πολεμικό Νεκροταφείο Φαλήρου κι ας είναι μέσα στα όρια του Δήμου Αλίμου.

Η έκταση αυτή και όλη η γύρω περιοχή αποτελούσε από το 1912 το γνωστό Κτήμα Γκρώμαν. Η τοποθεσία του νεκροταφείου επιλέχθηκε αρχικά από την 4^η Βρετανική Μεραρχία σαν τοποθεσία ενταφιασμού των Βρετανών, θυμάτων του ελληνικού εμφύλιου πολέμου. Μετά όμως οι βρετανικές στρατιωτικές αρχές σε συνεργασία με την ελληνική κυβέρνηση και την Κοινοπολιτειακή Επιτροπή Στρατιωτικών Τάφων, αποφάσισαν ότι αυτός ο χώρος είναι ο κατάλληλος για να ταφούν όλα τα θύματα πολέμου 1939-45 από όλες τις χώρες της Βρετανικής Κοινοπολιτείας, που είχαν σκοτωθεί στην Ελλάδα.

Από το 1962, λοιπόν, λειτουργεί επίσημα το Πολεμικό Νεκροταφείο. Εκεί μεταφέρθηκαν σταδιακά οστά που ήταν διασκορπισμένα στα πεδία των μαχών, σε πολιτικά και μικρά στρατιωτικά νεκροταφεία σε όλη την Ελλάδα. Σήμερα το μνημείο αυτό είναι αφιερωμένο σε 2.888 στρατιώτες των δυνάμεων της Βρετανικής Κοινοπολιτείας, που έχασαν τη ζωή τους στην Κρήτη το 1941, στα Δωδεκάνησα το 1943-45, στη Γιουγκοσλαβία το 1943-45, αλλά και στον ελληνικό εμφύλιο πόλεμο (Δεκέμβριος 1944-Φεβρουά-

ριος 1945). Συγκεκριμένα υπάρχουν μνημεία: 2.018 Βρετανών, 331 Αυστραλών, 481 Νεοζηλανδών, 2 Νοτιοαφρικανών και 56 Ινδών.

Μπαίνοντας στο χώρο του νεκροταφείου υπάρχει μια μεγάλη πύλη κατασκευασμένη από πεντελικό μάρμαρο, που λέγεται *tempietto*. Αυτό οδηγεί σε μια λιθόστρωτη πεζούλα, στην οποία υψώνονται 8 μεγάλες κολόνες, που γράφουν τα ονόματα των πεσόντων. Ο διάδρομος αυτός καταλήγει στον Επιτύμβιο Λίθο της Ανάμνησης. Στην κορυφή του λοφίσκου ξεχωρίζει ο Σταυρός της Θυσίας. Σε παράλληλες σειρές υπάρχουν 2.100 μνημεία τύπου Α και C, τα οποία γράφουν το όνομα, το σώμα που υπηρέτησε και την ημερομηνία θανάτου κάθε στρατιώτη. Τέλος, στα δυτικά του μεγάλου χώρου υπάρχει ξεχωριστό μνημείο για 74 άνδρες του στρατού της Ινδίας που πολέμησαν μαζί με τους Βρετανούς ως μέλη της Κοινοπολιτείας: το Μνημείο Αποτέφρωσης (όπως ορίζει η θρησκεία τους). Στην κορυφή της τετράγωνης μαρμάρινης αυτής κολόνας υπάρχει μια τεφροδόχος με το αστέρι της Ινδίας λαξευμένο στη βάση της.

Δημιουργεί ιδιαίτερη εντύπωση ότι ο χώρος είναι καταπράσινος, καλυμμένος με γκαζόν και περιμετρικά φυτεμένος με θάμνους και δέντρα. Στο ψηλότερο σημείο του λοφίσκου υπάρχει ένα μικρό δασύλλιο με πεύκα, ενώ στη δυτική μεριά βρίσκονται ευκάλυπτοι και αρκετοί φοίνικες. Επιπλέον, μια ομάδα γεωπόνων και κηπουρών (Ελλήνων υπαλλήλων της Κοινοπολιτειακής Επιτροπής Στρατιωτικών Τάφων που υπάγεται στη Βρετανική Πρεσβεία) τον περιποιείται συνεχώς με όλα τα σύγχρονα μέσα.

4.8.11 ΜΝΗΜΕΙΟ ΠΕΣΟΝΤΩΝ

Το Μνημείο Πεσόντων στήθηκε το 1997 στο κεντρικότερο σημείο της παραλίας στη συμβολή των λεωφόρων Ποσειδώνος και Καλαμακίου, εκεί που είναι το νέο πάρκο και η παιδική χαρά. Παριστάνει μια γυναίκα που υποβαστάζει έναν τραυματισμένο άνδρα. Είναι ψηλό, χάλκινο, πάνω σε μαρμάρινο βάθρο, αλλά δεν γράφει καθαρά το όνομα του γλύπτη. Στην όψη του βάθρου έχει ανάγλυφες παραστάσεις του

Θεμιστοκλή με τις αθηναϊκές τριήρεις, της Μπουμπουλίνας και του θωρηκτού Αβέρωφ. Έτσι δείχνει ότι αναφέρεται σε όλες τις περιόδους της ιστορίας μας. Παράλειψη είναι όμως ότι δεν αναγράφει τα ονόματα των πεσόντων του τόπου μας στους διάφορους πολέμους. Στο μνημείο γίνεται η κατάθεση στεφάνων την 25^η Μαρτίου, όταν η παρέλαση για την εθνική εορτή γίνεται στο Κάτω Καλαμάκι.

4.9 ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ

4.9.1 Ι. Ν. ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΩΣ ΣΩΤΗΡΟΣ

Στην οδό Νίκης 58 και Μεταμορφώσεως στο Καλαμάκι βρίσκεται σήμερα ο μητροπολιτικός ναός του Κάτω Καλαμακίου, ο οποίος έχει πολύ μεγάλη και καταγεγραμμένη ιστορία.

Στα τέλη του 19^{ου} αιώνα στο ύψωμα όπου σήμερα βρίσκεται ο μεγαλόπρεπος ναός υπήρχε μόνο ένα προσκυνητάρι για τους περαστικούς, ένα ασημαντο εικονοστάσι. Το 1905 το εικονοστάσι αυτό εξελίχθηκε σε ξωκλήσι με χώρο όχι μεγαλύτερο από 15 τμ, ενώ η γύρω περιοχή εξακολουθούσε να είναι ακατοίκητη. Το παρεκκλήσι αυτό υπαγόταν στην ενορία Αγ. Δημητρίου Μπραχαμίου. Εκεί κάθε χρόνο στις 6 Αυγούστου οι Μπραχαμιώτες κηματίες και αμπελουργοί έφερναν τα πρώτα σταφύλια για να τα ευλογήσουν.

Το 1926 έγινε η καθιέρωση και αναγνώριση της περιοχής σε ενορία της Αρχιεπισκοπής Αθηνών. Το 1927 με την ανακήρυξη του Καλαμακίου σε Κοινότητα, έγινε προέκταση του ναού κι έφτασε τα 65 τμ. Το σχέδιο ήταν πολύ απλό: μια κοινή τετράγωνη λιθοκτιστη υποτυπώδης βασιλική αρκετά χαμηλή και καλυμμένη με κεραμίδια. Αυτός ο ναός εγκαινιάστηκε στις 4 Οκτωβρίου 1932, ενώ μόλις το 1950 τοποθετείται ξυλόγλυπτο τέμπλο.

Το 1954 συστήνεται ο «Σύνδεσμος Ανεγέρσεως Νέας Μεταμορφώσεως Σωτήρος Καλαμακίου», ο οποίος συγκέντρωσε χρήματα με έρανο και πώληση δελταρίων της Κοινότητας, που απεικόνιζαν διάφορα μέρη του Καλαμακίου.

Η προσπάθεια για την ανέγερση του ναού καθυστέρησε πολύ, ώσπου το 1975 τοποθετήθηκε εφημέριος του ναού ο Κύπριος Ανδρέας Παπαϊωάννου. Με αρχιτέκτονα το Δημήτριο Νάκο και πολιτικό μηχανικό το Μάριο Σκορτσή τακτοποιούνται οι εκκρεμότητες με την Πολεοδομία και στις 2 Απριλίου 1978 γίνεται η θεμελίωση του νέου ναού. Ο ναός με το τρούλο τελειώσαν στα τέλη του 1983 και έγινε η πρώτη πανηγυρική Θεία Λειτουργία στις 25 Μαρτίου 1984. Τα εγκαίνια του ναού έγιναν στις 6 Αυγούστου 1988 από το μητροπολίτη Ν. Σμύρνης Αγαθάγγελο.

Ο ναός της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος έχει ρυθμό βασιλικής με τρούλο, αλλά έχει νησιώτικη τεχνοτροπία με λίθινη επένδυση. Το 1936 ο χώρος που είχε αφιερωθεί για να γίνει η εκκλησία ήταν πάνω από 5 στρέμματα. Με τα χρόνια πωλούνταν όμως διάφορα κομμάτια, ώσπου έμειναν 1600 τμ. Το 1971 αναγνωρίστηκε ο χώρος αυτός ως «κοινόχρηστος» και τελικά η εκκλησία χτίστηκε σε 338 τμ! Πάντως ο ναός είναι μεγαλόπρεπος και σε ψηλό σημείο, ώστε να βλέπει τη θάλασσα του Σαρωνικού. Ωστόσο, του λείπει το πράσινο, καθώς οι παλαιότεροι κήποι έχουν περιοριστεί πολύ και στο προαύλιο κυριαρχούν πέτρινες πλάκες.

Λερείς που υπηρέτησαν για πολλά χρόνια στο ναό ήταν ο π. Θεοδόσιος Γκίνης (1930-49), ο π. Γεράσιμος Γαρμπής (1954-67) και π. Ανδρέας Παπαϊωάννου (1975-99). Σήμερα εφημέριος του ναού είναι ο πατήρ Νικόλαος Χαριόμπλος (από το 1993).

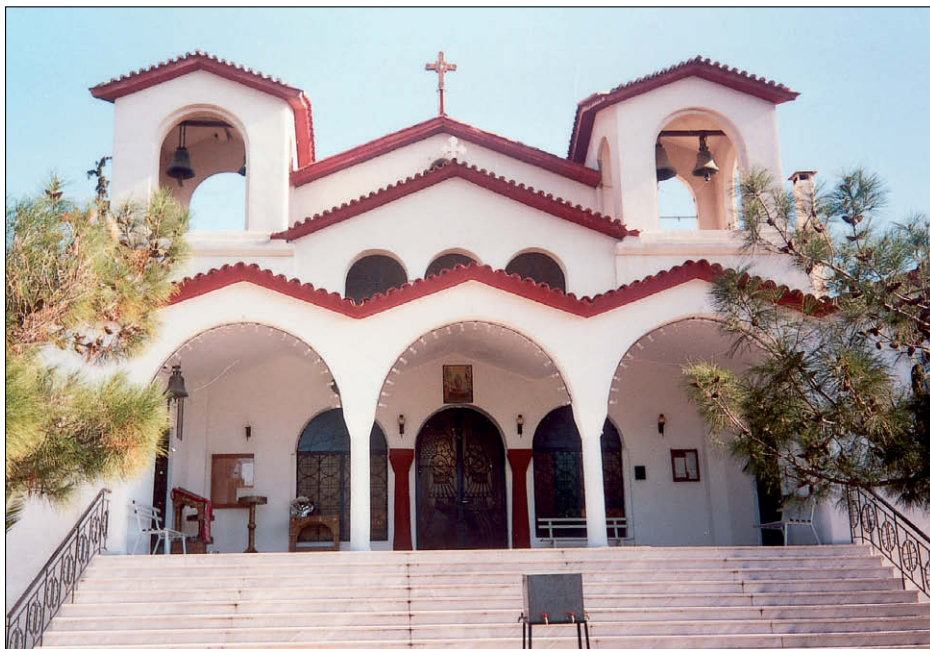

4.9.2 Ι. Ν. ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΑΛΙΜΟΥ

Η Κοίμηση της Θεοτόκου Αλίμου βρίσκεται μεταξύ των οδών Κεφαλληνίας και Ιθάκης στη γειτονιά των Κεφαλλήνων της συνοικίας του Αλίμου. Διαθέτει εντυπωσιακό περιβάλλοντα χώρο με πολλά δέντρα, ακακίες, ελιές, πεύκα και κυπαρίσσια. Άρχισε να χτίζεται το 1932 σε οικοπέδο που παραχώρησε η εταιρία «Κτήμα Τράχωνες» του Γερουλιάνου. Το 1936 τελείωσε ο ναός, που λειτουργούσε τότε ως παρεκκλήσι του ναού της Μεταμορφώσεως Σωτήρος. Άρχισε τότε και η αγιογράφηση των εικόνων του, που είναι μεγάλες και φορητές, από τον Αγιορείτη μοναχό Ιωαννίκιο Καυσοκαλυβίτη. Οι εικόνες μοιάζουν αναγεννησιακής τεχνοτροπίας και ολοκληρώθηκαν το 1940 μαζί με το τέμπλο. Τις αγιογραφίες της οροφής του Αγίου Βήματος ζωγράφισε ο γνωστός ζωγράφος Δημήτριος Πελεκάσης (1881-1972), που είχε σπουδάσει στη Σχολή Καλών Τεχνών της Αθήνας με καθηγητές τους Λύτρα και Ιακωβίδη.

Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου η περιοχή, που ήδη ήταν υποβαθμισμένη με τη λειτουργία του αεροδρομίου του Ελληνικού από το 1929, κινδύνευε από τους βομβαρδισμούς κατά του αεροδρομίου. Έτσι πολλοί κάτοικοι την εγκατέλειψαν και μαζί παραμέλησαν και την εκκλησία. Το 1958 αναγνωρίστηκε ως ξεχωριστή ενορία και τα όριά της έφταναν ως την οδό Ανδρούτσου, λίγο πέρα από το ρέμα της οδού Αγίου Δημητρίου.

Το 1974 ο ιερέας Αλέξανδρος Καραπαναγόπουλος έκανε πανελλήνιο έρανο για επέκταση του ναού. Το σχέδιο ήταν του σπουδαίου αρχιτέκτονα Λίνου Κυδωνιάτη. Έτσι φτιάχτηκε το προστώον και τα καμπαναριά το 1975, ενώ ο ναός αποπερατώθηκε το 1977. Είναι μονόκλιτη βασιλική, αλλά ενώ εξωτερικά φαίνεται μεγάλη, ο χώρος εσωτερικά είναι πολύ περιορισμένος. Σήμερα υπάρχουν σχέδια επέκτασής της, όπως μας είπε ο πατήρ Ιωάννης Καζίλας, εφημέριος του ναού από το 1997. Ο ναός έχει και πολλούς βοηθητικούς χώρους, εντευκτήριο, αίθουσα ψυχαγωγίας του Κατηχητικού και παρεκκλήσιο του Αγίου Φανουρίου.

4.9.3 Ι. Ν. ΑΓΙΟΥ ΠΑΝΤΕΛΕΗΜΟΝΑ

Πρώτη εκκλησία στο χώρο του Άνω Καλαμακίου ήταν ο Άγιος Παντελεήμονας. Χτίστηκε παράνομα φυσικά το 1953 στην κορυφή του ξερού λόφου που ξεχώριζε στην περιοχή, από μέλη του Οικοδομικού Συνεταιρισμού Εφέδρων Αξιωματικών «Ο Άγιος Παντελεήμων». Ήταν ένα μικρό πρόχειρο εκκλησάκι σκεπασμένο με λαμαρίνες και κεραμίδια, που πρόσφεραν κάποιιο από τους πρώτους κατοίκους που είχαν μάντρες με υλικά οικοδομών. Θεωρούνταν παρεκκλήσι της Αγίας Βαρβάρας της Αργυρούπολης.

Το 1956 ο ναός αναγνωρίστηκε ως ενοριακός και στις 27 Ιουλίου 1956 έγινε το πρώτο πανηγύρι. Το 1958 ο ναός επεκτάθηκε και βελτιώθηκε, ώσπου το 1960 είχε διαστάσεις 16Χ16. Βρισκόταν πια σε κοινόχρηστο χώρο, που περιβάλλεται από τις οδούς Δωδεκανήσου, Ρόδου, Καλύμνου και Πάτμου, όμως δεν αρκούσε πλέον για τις ανάγκες των κατοίκων που είχαν πληθύνει.

Έτσι, με σχέδια που πρόσφερε δωρεάν ο Γεώργιος Κουκουράκης και με τις δωρεές όλων των κατοίκων, έγινε η θεμελίωση του σημερινού μεγαλοπρεπούς ναού στις 8 Ιουλίου 1984. Στις 23 Ιουνίου 1991 έγιναν τα «Θυρανοίξια» του κανονικού ναού από το μητροπολίτη Αγαθάγγελο.

Ο ναός του Αγίου Παντελεήμονα έχει ρυθμό βασιλικής με τρούλο, είναι ολόλευκος και μεγαλοπρεπής. Έχει ξυλόγλυπτο τέμπλο και Δεσποτικό Θρόνο, Αμβωνα, αναλόγια, προσκυνητάρια, όλα ξυλόγλυπτα. Η αγιογράφηση συνεχίζεται ακόμα με μεγάλη επιτυχία από το γνωστό αγιογράφο Ηλία Κάντζα. Στο κάτω μέρος λειτουργούν Κατηχητικά Σχολεία, Κέντρο Νεότητας, γραφεία και βιβλιοθήκη. Η πλακόστρωση του αύλειου χώρου έγινε με δαπάνες του Δήμου Αλίμου. Ο άνθρωπος που συνέβαλε αποφασιστικά σε όλα αυτά είναι ο πατήρ Ανδρέας Γεωργιλές, που υπηρετεί στο ναό από το 1976.

Από τον ξερό λόφο, όπου πρωτοχτίστηκε το ταπεινό εκκλησάκι το 1953, δεν υπάρχει τίποτα πια και μόνο το ύψος του ναού μάς κάνει να καταλάβουμε ότι κάποτε εκεί ήταν λόφος. Το μεγαλύτερο μέρος του αρχικού κοινόχρηστου χώρου σήμερα στεγάζει σχολεία: το 4^ο Γυμνάσιο Αλίμου, το 3^ο Λύκειο Αλίμου, το ΤΕΕ Αλίμου καθώς και γραφεία του ΟΑΕΔ.

1953

1970

2005

4.9.4 I.N. ΚΟΙΜΗΣΕΩΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΑΝΑΠΗΡΩΝ

Ο Ιερός Ναός Κοιμήσεως Θεοτόκου της συνοικίας των Αναπήρων Πολέμου βρίσκεται στην οδό Θεομήτορος 21. Ο γύρω χώρος κατά τη δεκαετία του 1950 ήταν σκουπιδοτόπος. Όταν η περιοχή μπήκε στο σχέδιο πόλεως (1955-60), έμεινε σκόπιμα άχτιστο το συγκεκριμένο οικοπέδο, το οποίο ήταν δωρεά του Γεροουλάνου, για να χτιστεί εκκλησία. Από το 1956 ως το 1965 η πρώτη εκκλησία ήταν χτισμένη μετσιμεντόλιθους. Πρώτος ιερέας ήταν ο πατήρ Δημήτριος Στεργίου (1964-72). Το 1967 αναγνωρίστηκε ως ξεχωριστή ενορία.

Το 1973 έγιναν τα σχέδια για την ανέγερση του σημερινού ναού, ο οποίος θεμελιώθηκε στις 30 Μαρτίου 1974, ενώ τα θυρανοίξια έγιναν στις 15 Αυγούστου 2000. Απαιτήθηκε πολύς χρόνος, κόπος και χρήματα για την ολοκλήρωσή του. Το σχέδιο πρόσφεραν δωρεάν οι αρχιτέκτονες Γιώργος και Στέφανος Νομικός, οι οποίοι μεριμνούν για τη συνέχιση των εργασιών. Όμως ψυχή όλου αυτού του αγώνα είναι ο πατήρ Θεόφιλος Σταυρόπουλος, που υπηρετεί στο ναό από το 1972 μέχρι σήμερα. Τη διαμόρφωση του περιβάλλοντος χώρου της εκκλησίας, που περιλαμβάνει δέντρα, λουλούδια και παγκάκια, έχει προσφέρει ο Δήμος Αλίμου.

4.9.5 I. N. ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ

Στην οδό Κουμουνδούρου 94 στη συνοικία Εφοριακών βρίσκεται ο Ιερός Ναός της Ζωοδόχου Πηγής με παρεκκλήσι των Αγίων Αποστόλων. Το οικόπεδο στο οποίο είναι χτισμένη έχει προσφερθεί από το Κτήμα Τραχώνων του Γεροουλάνου. Σήμερα είναι κατάφυτο με μικροδάφνες και λεμονιές, ενώ ξεχωρίζουν από μακριά κάποιον πολύ ψηλό

φοίνικες, που είναι περίπου 40 ετών.

Ο ναός της Ζωοδόχου Πηγής από το 1966 ως το 1981 ήταν μια μικρή παράγκα, ένα ξωκλήσι των Αγίων Αποστόλων. Το 1981 αναγνωρίστηκε ως ξεχωριστή ενορία και άρχισε να χτίζεται ο σημερινός ναός. Οι αρχιτεκτονικές μελέτες έγιναν δωρεάν από τον Κωνσταντίνο Παπαϊωάννου. Η εκκλησία έχει ρυθμό βασιλικής με τρούλο. Τα εγκαίνια της έγιναν το 1983 αλλά η αιογράφηση συνεχίζεται. Όλα αυτά τα χρόνια άοκνος εφημέριος του ναού είναι ο πατήρ Κωνσταντίνος Θάνος, που αγωνίστηκε για την αποπεράτωση και αιογράφηση του ναού.

4.9.6 Ι. Ν. ΠΑΝΑΓΙΑΣ ΜΥΡΤΙΔΙΩΤΙΣΣΑΣ

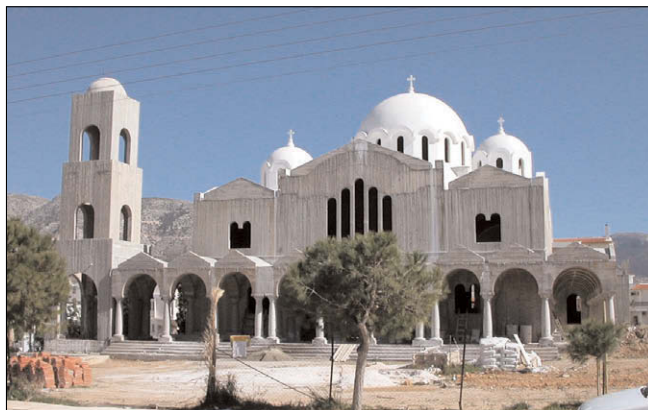
Προστάτιδα του νησιού των Κυθήρων είναι η Παναγία η Μυρτιδιώτισσα, μεγάλο μοναστήρι σήμερα, χτισμένο σε μια τοποθεσία με πολλές μυρτιές, εκεί όπου βρέθηκε το 13^ο αιώνα-κάποια 24^η Σεπτεμβρίου-μια εικόνα της Παναγίας.

Γύρω στο 1950 ήρθαν στην Αθήνα πολλοί Κυθηριοί και αφού με τον Οικοδομικό τους Συνεταιρισμό αγόρασαν την περιοχή που ονομάστηκε των «Κυθηρίων», θέλησαν να χτίσουν και την εκκλησία τους. Είναι αξιέπαινοι για την πρόνοιά τους να αφήσουν κοινόχρηστα οικοπέδα για εκκλησία, σχολείο και πνευματικό κέντρο, καθώς και για χώρο αναψυχής το σημερινό «Λόφο Κυθηρίων».

Το 1983 ο Εξωραϊστικός Σύλλογος Περιοχής Κυθηρίων Αλίμου «Η Μυρτιδιώτισσα» έκανε αίτηση στη Μητρόπολη Ν. Σμύρνης για άδεια ανέγερσης ναού. Ύστερα από τις νόμιμες διαδικασίες ιδρύθηκε η ενορία της Παναγίας της Μυρτιδιώτισσας το 1985

χωρίς όμως να υπάρχει ναός! Ο θεμέλιος λίθος του ναού μπήκε στις 28 Σεπτεμβρίου 1986 και μάλιστα ήταν μια «αμυγδαλόπετρα», μια λευκή πέτρα με το σταυρό χαραγμένο πάνω της, που είχε μεταφερθεί από τον περίβολο του ομώνυμου ναού στα Κύθηρα. Την αγιογράφηση του ναού έκαναν οι ζωγράφοι Αντώνης Τσιλάκης και Μάρθα Ξυνοπούλου. Ο ναός έχει και δύο παρεκκλήσια: της Αγίας Ελέσσας και του Οσίου Θεοδώρου, δύο μαρτύρων των Κυθήρων. Στη συγκέντρωση χρημάτων συνέβαλαν όλοι οι Κυθηριοί, το εκκλησιαστικό συμβούλιο, η ερανική επιτροπή, τα μέλη του Εξωραϊστικού Συλλόγου, ενώ ιδιαίτερη μνεία αξίζει ο πατήρ Αθανάσιος Διονυσόπουλος, ιερέας του ναού ως το 1998. Ο ίδιος τέλεσε και τα εγκαίνια του ναού στις 16 Απριλίου 1995, που ήταν Κυριακή των Βαΐων.

Ο ναός της Παναγίας Μυρτιδιώτισσας είναι ακόμα ημιτελής σε σχέση με το αρχικό σχέδιο του αρχιτέκτονα Κωνσταντίνου Λίβα και οι εργασίες συνεχίζονται. Βρίσκεται στη λεωφόρο Κυθηρίων 71 και καταλαμβάνει ένα ολόκληρο οικοδομικό τετράγωνο με έκταση 3,5 στρέμματα. Μέλη του Εξωραϊστικού Συλλόγου «Η Μυρτιδιώτισσα» είχαν κάνει και την πρώτη δενδροφύτευση στο χώρο γύρω από το ναό το Φεβρουάριο του 1995.

4.10 ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΑ ΚΤΗΡΙΑ

Όπως αναφέρθηκε από το κεφάλαιο 4.4 πολλές βίλες εύπορων Αθηναίων δέσποζαν στην παραλία, όπως του Λογοθετόπουλου, του Παπαστράτου, του Κράλλη, του Κοτοπούλη, του Τσουύχλου, του Δρακόπουλου, του Τσολάκη, του Τσόχα κ.ά. Αλλά και στο εσωτερικό με τον καιρό χτίστηκαν ονομαστά σπίτια, όπως του Γ. Γκρώμαν, του Νότη Βλαδίμηρου, του Λέκκα, του Τρακάδα κ.ά. Χαρακτηριστική περίπτωση αποτελούσαν «τα τρία όμοια», όπως τα έλεγε ο κόσμος, στην οδό Αθανασίου Διάκου, που ανήκαν στον καπνέμπορα Αλεξίου, στον ιδιοκτήτη καφενεiού στην Ομόνοια Παπαπαναγιώτου και στον κινηματογραφιστή Φιλοποίμενα Φίνο. Ήταν πέτρινα και είχαν κτιστεί το 1921 από τον Νικόλαο Μαλτέζο. Δυστυχώς, κανένα από αυτά δε σώζεται σήμερα, καθώς η τάση που επικρατεί από τους κληρονόμους τους είναι να γίνονται πολυκατοικίες.

Εξαίρεση δεν κατάφερε να αποτελέσει, δυστυχώς, ούτε και το σπίτι της μεγάλης ηθοποιού Μαίρης Αρώνη, που βρισκόταν στην οδό Διομήδη Κομνηνού 6 κοντά στο Πολεμικό Νεκροταφείο, το οποίο μάλιστα σήμερα έχει γίνει πολυκατοικία.

4.10.1 ΤΟ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΟ ΣΠΙΤΙ ΤΗΣ ΟΔΟΥ ΛΥΚΟΥΡΓΟΥ 4

Το μοναδικό σπίτι του Δήμου Αλίμου που έχει χαρακτηριστεί διατηρητέο, βρίσκεται στην οδό Λυκούργου 4 στο Κάτω Καλαμάκι κοντά στη Λεωφόρο Αμφιθέας στο ύψος του Πολεμικού Νεκροταφείου. Χτίστηκε περίπου το 1890 από κάποια οικογένεια Αναγνωστοπούλου. Στην κατοχή είχε επιταχθεί από τους Γερμανούς και είχε μετατραπεί σε κέντρο επικοινωνιών. Όταν οι Γερμανοί έφευγαν, διέταξαν να ανατιναχθεί το σπίτι. Τότε οι κάτοικοι συγκεντρώθηκαν στο γειτονικό ιδιωτικό εκκλησάκι των Ταξιαρχών (που είχε χτιστεί από το ζεύγος Ανδρειώτη το 1923 και σήμερα ανήκει στην κ. Βροντάκη) και έκαναν δήληση για να γλιτώσει το σπίτι από την καταστροφή. Την ώρα της δήλησης ήρθε το σήμα στους Γερμανούς για τη μη ανατίναξη του. Ωστόσο, οι ίδιοι οι γείτονες μετά την αποχώρηση των Γερμανών μπήκαν και λεηλάτησαν το σπίτι.

Μετά τον πόλεμο το σπίτι αγοράστηκε από τη ζωγράφο κ. Κάραλη. Σήμερα ανήκει στην οικογένεια Πασχαλίδη, η οποία μάλιστα βρήκε σ' αυτό κρυμμένους ασυρμάτους των Γερμανών. Το σπίτι χαρακτηρίστηκε διατηρητέο στις αρχές της δεκαετίας του 1990.

4.10.2 ΤΟ ΣΠΙΤΙ ΠΟΥ ΦΙΛΟΞΕΝΗΣΕ ΤΟΝ ΑΓΓΕΛΟ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟ

Διατηρητέο θα μπορούσε επίσης να χαρακτηριστεί το σπίτι στο οποίο έμεινε για τρία χρόνια, από το 1930 ως το 1933, ο Δελφικός μας ποιητής Άγγελος Σικελιανός. Το σπίτι αυτό βρίσκεται στην οδό Μεταμορφώσεως 5, πολύ κοντά στην παραλία. Χτίστηκε το 1916 από το Δημήτριο Τσούχλο και σώζεται ως σήμερα σε άριστη κατάσταση. Το όμορφο πύργινο σπίτι αγόρασε ο Αλέξανδρος Κράλλης, που ήταν και πρόεδρος της Κοινότητας Καλαμακίου το 1929-30 και ο οποίος το νοίκιαζε πάντα σε προσωπικότητες. Αργότερα το έδωσε στον γαμπρό του Μ. Κεφαλονίτη. Απ' αυτόν πουλήθηκε στους σημερινούς ιδιοκτήτες του και συγκεκριμένα στο Γεώργιο Σταμόπουλο το 1947. Οι κληρονόμοι του συντήρησαν το σπίτι, ώστε να βρίσκεται σήμερα σε πολύ καλή κατάσταση και να κατοικείται ακόμα. Βρίσκεται σε μεγάλο οικόπεδο με αυλή, η οποία μόλις το 2001 δόθηκε για το χτίσιμο πολυκατοικίας, χωρίς ευτυχώς να πειραχτεί το σπίτι.

Από φωτογραφία του 1932 είναι εμφανές ότι τότε η περιοχή ήταν αραιοκατοικημένη και γεμάτη δέντρα. Φαίνεται ότι ο Σικελιανός την επέλεξε για το καλό της κλίμα, καθώς ήταν και κοντά στη θάλασσα. Υπάρχουν μαρτυρίες ότι έκανε περιπάτους ως το λόφο με το εκκλησάκι της Μεταμόρφωσης, όπου η θέα ήταν τότε απεριόριστη και φαινόταν ως και η Ακρόπολη.

4.11 ΣΧΟΛΕΙΑ και ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Το πρώτο σχολείο του Καλαμακίου λειτούργησε το 1926 σε σπίτι ιδιοκτησίας Ν. Μαλιέζου στη συμβολή των οδών Κονδύλη και Κοτοπούλη (το οποίο σώζεται ακόμα) και μεταστεγαζόταν συχνά σε άλλα οικήματα, ώσπου να χτιστεί κατάλληλο κτήριο. Το 1934 το σχολείο εγκαταστάθηκε οριστικά σε οικόπεδο της παραλίας, μεγάλο μέρος του οποίου δώρισαν οι Ολλανδοί Ροδόλφος και Γεώργιος Φαν Βάικ, προς τιμήν των οποίων ονομάστηκε και ο παρακείμενος στο σχολείο κάθετος στην παραλία δρόμος. Το 1952 χτίστηκε και δεύτερος όροφος, ενώ το 1961 μετά από δωρεά της οικογένειας Πιρπίρογλου χτίστηκε κι άλλο κτήριο στο πίσω μέρος του οικοπέδου. Σήμερα το παλιό και καταπονημένο κτήριο έχει αναπαλαιωθεί και στεγάζει το Αλιευτικό Μουσείο Αλίμου. Το 1^ο Δημοτικό Σχολείο από το 2002 στεγάζεται σε ολοκαίνουργιο κτήριο δίπλα στο παλιό.

Πρώτη δασκάλα ήταν η Σοφία Σούμα-Παυλάκη, που ήταν και η πρώτη διευθύντρια του Δημοτικού Σχολείου Καλαμακίου (το σημερινό 1^ο Δημοτικό). Την πλαισίωσαν σταδιακά κι άλλοι δάσκαλοι που άφη-

σαν εποχή, όπως ο Παναγιώτης Χατζηγιάννου, η Ασπασία Αποστολάκη-Νεράντζη και η Ευγενία Μπελέγγη-Χαλκιά.

Το 1959 ιδρύθηκε στο Άνω Καλαμάκι το Δημοτικό Σχολείο Αγ. Παντελεήμονος (το σημερινό 2^ο Δημοτικό) με πρώτους δασκάλους τους Δημήτριο Αναστόπουλο, Δημήτριο Κουτσουλέλο, Άννα Χρυσάφη και Ευστάθιο Κυριαζή. Αρχικά στεγάστηκε σε μισθωμένο οίκημα, ώπου το 1964 χτίστηκε το σημερινό κτήριο στην οδό Ελ. Βενιζέλου 4, στο οποίο προστέθηκε κι άλλο κτήριο το 1985.

Από τις γυμναστικές επιδείξεις στο Δημοτικό Σχολείο Καλαμακίου, 27/6/1953

Πρόβλημα υπήρχε στους κατοίκους της Κοινότητας, που αυξάνονταν συνεχώς, από την έλλειψη Γυμνασίου (τότε εξατάξιο) και οι μαθητές αναγκάζονταν να πηγαίνουν στο Π. Φάληρο ή στη Γλυφάδα. Έτσι, το 1963 ιδρύεται το Γυμνάσιο Καλαμακίου (τριτάξιο), το οποίο αρχικά συστεγάστηκε με το Δημοτικό Σχολείο Καλαμακίου στο κτήριο της παραλίας. Τελικά, γρήγορα μεταφέρθηκε σε μισθωμένο οίκημα επί της οδού Νίκης 40, απέναντι από την εκκλησία της Μεταμόρφωσης. Εκεί έγιναν και τα επίσημα εγκαίνια του Γυμνασίου Καλαμακίου στις 24 Μαΐου 1964 από τον Υπουργό Παιδείας Λουκή Ακρίτα. Οι περιπέτειες μεταστέγασης τελείωσαν οριστικά τον Ιανουάριο του 1973, όταν το Γυμνάσιο εγκαταστάθηκε σε δημόσιο νεότευκτο κτήριο μεταξύ των οδών Υψηλάντου, Προπυλαίων, Μεγίστης και Θησειού.

Σήμερα στο Δήμο Αλιψών λειτουργούν 7 Παιδικό Σταθμοί, 14 Νηπιαγωγεία, 8 Δημοτικά Σχολεία, 5 Γυμνάσια, 4 Λύκεια, ένα ΤΕΕ, ένα Μουσικό Γυμνάσιο, Σχολές Μαθητείας του ΟΑΕΔ και τρία Ιδιωτικά Σχολεία.

Στην οδό Μ. Μαυρογένους 5 στην πλατεία Γ. Σκαρίμπα ή «ψαράκι» λειτουργεί σήμερα η Θουκυδίδειος Δημοτική Βιβλιοθήκη, που έχει 30.000 βιβλία καθώς και 4.000 παιδικά.

Η πρόταση για την ίδρυση δημοτικής βιβλιοθήκης έγινε στις 5-12-1964 από την τότε Δημοτική Σύμβουλο Ελένη Καρανικόλα και το κοινοτικό συμβούλιο με Πρόεδρο το Γεώργιο Σμαράγδη την έκανε ομόφωνα δεκτή. Λειτουργεί επίσημα από το 1965 με την έκδοση του ΦΕΚ 82/10-5-1965.

Η βιβλιοθήκη είναι και δανειστική και είναι πολύ χρήσιμη στους μαθητές και τους φοιτητές. Δέχεται δωρεές βιβλίων από κάθε δημότη ή κάτοικο της περιοχής. Από τους πρώτους που πρόσφεραν βιβλία ήταν ο Γεώργιος και η Ελένη Καρανικόλα, ο Γεώργιος Σμαράγδης, ο Παύλος Τζιβανίδης και η Βιβλιοθήκη της Βουλής. Τελευταία έχει στελεχωθεί με αρκετό προσωπικό, λειτουργεί καθημερινά και προσπαθεί να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις μιας σύγχρονης μεγάλης βιβλιοθήκης. Για το σκοπό αυτό βρίσκεται σε εξέλιξη η καταλογογράφηση των βιβλίων σε ηλεκτρονικό υπολογιστή.

4.12 ΠΛΑΤΕΙΕΣ – ΠΑΡΚΑ – ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΙ

4.12.1 ΠΛΑΤΕΙΕΣ

Στο Δήμο Αλίμου υπάρχουν δώδεκα (12) πλατείες:

- α) Πλατεία Τζων Κένεντυ. Βρίσκεται στη συμβολή της Λεωφόρου Ελευθερίας (Αμφιθέας) με τις οδούς Θουκυδίδου και Σόλωνος. Πρόσφατα ανακαινίστηκε και διαθέτει παρτέρια με άνθη, ελιές και παγκάκια. Φιλοξενεί τη χάλκινη προτομή του ηθοποιού Βασίλη Αργυρόπουλου.
- β) Πλατεία Γιάννη Σκαρίμπα ή «ψαράκι». Βρίσκεται μεταξύ των οδών Ταξιαρχών, Παλαμηδίου και Μαυρογένους, ηρώδας της οποίας υπάρχει και μαρμάρινη προτομή. Η πλατεία είναι μικρή, αλλά αποτελεί την αρχή ενός πεζόδρομου.
- γ) Πλατεία Ηρώων Πολυτεχνείου. Πολύ μικρός χώρος με παιδική χαρά στη συμβολή της Λεωφόρου Καλαμακίου με την οδό Καρνατίδων.
- δ) Πλατεία Παναγιώτη Καρατζά. Βρίσκεται στο τέρμα της οδού Θουκυδίδου απέναντι από το 5^ο Δημοτικό Σχολείο. Είναι πυκνοφυτεμένη και φιλοξενεί μαρμάρινη στήλη προς τιμή του αγνοημένου Πατρινού αγωνιστή της επανάστασης Π. Καρατζά.
- ε) Πλατεία Μαρίνου Γερουλάνου. Βρίσκεται στη συμβολή της Λεωφόρου Αλίμου με την οδό Κεφαλληνίας και φιλοξενεί χάλκινη προτομή του Μ. Γερουλάνου.
- στ) Πλατεία Γεωργίου Καραϊσκάκη. Η μεγαλύτερη πλατεία του Δήμου Αλίμου, που βρίσκεται στο Άνω Καλαμάκι. Διαθέτει γήπεδο μπάσκετ & βόλλεϋ, παιδική χαρά, αναψυκτήριο, χώρους αναψυχής και το ανοιχτό θέατρο «Μαίρη Αρώνη», όπου φιλοξενούνται πολλές εκδηλώσεις. Βρίσκεται στη συμβολή των οδών Ιωνίας και Ελ. Βενιζέλου, όπου υπάρχει και προτομή του ήρωα.
- ζ) Πλατεία Εκτελωνιστών. Στρογγυλή, αρκετά εκτεταμένη και περιποιημένη πλατεία, που βρίσκεται στον ομώνυμο οικισμό μεταξύ των οδών Πινδάρου, Ευρυπίδου και Ρηγοπούλου.
- η) Πλατεία Ανεξαρτησίας. Άλλη στρογγυλή πλατεία του οικισμού Εκτελωνιστών με παιδική χαρά και ψηλούς ευκάλυπτους. Βρίσκεται μεταξύ των οδών Ρηγοπούλου, Βελιώτη, Ηρακλείτου, Καλαβρυτών, Ζήνωνος, Μύρωνος και Καλαρρυτών.
- θ) Πλατεία Άρη Βελουχιώτη. Επίσης στους Εκτελωνιστές στα όρια με τον Άγιο Δημήτριο μεταξύ των οδών Πεισιστράτους, Αισχύλου, Ηροδότου και Λουκιανού. Φιλοξενεί μαρμάρινη στήλη προς τιμή του γνωστού αντιστασιακού.
- ι) Πλατεία Σοφοκλή Βενιζέλου ή Θουκυδίδου. Μικρότερη στρογγυλή πλατεία στον οικισμό Εκτελωνιστών μεταξύ των οδών Ευρυπίδου, Δημοκρίτου και Αρριανού.
- ια) Πλατεία Αλεξάνδρου Παναγούλη ή Κοντοπήγαδου. Πολύ μικρή πλατεία, που βρίσκεται στη συμβολή των οδών Μαυρομυχάλη και Χ. Τρικούπη κοντά στον Άγιο Παντελεήμονα.
- ιβ) Πλατεία Κοιμήσεως Θεοτόκου. Είναι ο χώρος που καταλαμβάνει ο Ι.Ν.

Κοιμήσεως Θεοτόκου Αλίμου. Μόλις το 2001 διαμορφώθηκε σε πλατεία με παιδική χαρά και γήπεδο μπάσκετ ο χώρος στη συμβολή των οδών Ιονίου και Κεφαλληνίας απέναντι από την εκκλησία.

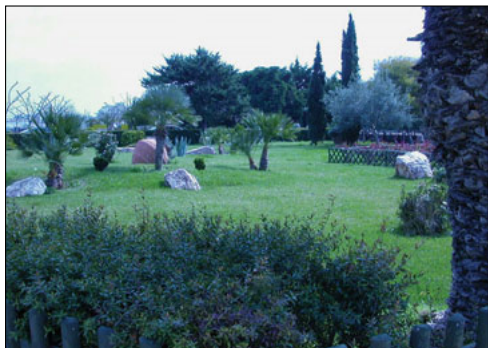
Είναι χαρακτηριστικό ότι οι περισσότεροι κάτοικοι αγνοούν τις ονομασίες των πλατειών, ενώ σε καμία από αυτές δεν υπάρχει πινακίδα με το επίσημο όνομά της.

Ελεύθεροι χώροι με παιδικές χαρές χωρίς να έχουν τον τίτλο της πλατείας υπάρχουν στη συμβολή των οδών Εθνικής Αντίστασης & Ήρωος Μάτση, Ήρωος Μάτση & Μεγ. Αλεξάνδρου και Μανδηλαρά & Κορδάτου. Τέλος, μόλις το 2002 αγοράστηκε από το Δήμο Αλίμου έκταση 4,5 στρεμμάτων μεταξύ των οδών Υψηλάντου, Λευκωσίας, Κνωσού και Αμμοχώστου για να κατασκευαστεί η Πλατεία Αμπελακίων.

4.12.2 ΠΑΡΚΑ

Με τον όρο «πάρκο» εννοούμε έναν διαμορφωμένο και εκτεταμένο χώρο αναψυχής, ο οποίος αποτελεί πόλο έλξης της τοπικής αλλά και της υπερτοπικής κοινωνίας.

Τέτοιος χώρος στο Δήμο Αλίμου αποτελεί μόνο ο χώρος της παραλίας στη συμβολή των Λεωφόρων

Ποσειδώνος και Καλαμακίου. Από το 1975 ως το 1990 ο χώρος φιλοξενούσε λούνα-παρκ. Από το 1997 ως το 2001 διαμορφώθηκε από το Δήμο σε καλαισθητό χώρο περιπάτου, καθώς έγιναν έργα φύτευσης, πλακόστρωσης, περίφραξης και κατασκευής πρότυπης παιδικής χαράς. Με το ανοιχτό θέατρο και τα δύο αναψυκτήρια που λειτουργούν εκεί σήμερα, το πάρκο της παραλίας έχει γίνει πόλος έλξης μικρών και μεγάλων.

Άλλος μεγάλος χώρος αναψυχής έχει διαμορφωθεί από το Δήμο Αλίμου στο Λόφο Πανός. Διάδρομοι περιπάτου, παρτέρια με δέντρα και θάμνους, πεζόδρομοι, χώρος εκδηλώσεων, γήπεδα αθλοπαιδιών, που κατασκευάστηκαν το 2000, μετέτρεψαν την ανατολική πλαγιά του λόφου από χέρσο τοπίο σε κέντρο αναψυχής και αθλητισμού της νεολαίας.

Ο Λόφος Κυθριών αποτελεί επίσης ένα πάρκο, χάρη στην προνοητικότητα των Κυθριών οικιστών να αφήσουν έναν τέτοιο χώρο άχτιστο, ώστε να αποτελεί σήμερα χώρο αναψυχής. Βρίσκεται μεταξύ των οδών Κυθριών, Λεμεσού, Μεσσήνης, Δρυάδων, Μελισσών και Πήγασου στην ομώνυμη συνοικία και είναι κατάφυτος κυρίως με πεύκα.

Στο Κάτω Καλαμάκι μόνο ένας χώρος έχει τα προσόντα να χαρακτηριστεί ως πάρκο. Πρόκειται για το λόφο των Αγίων Νικολάου & Γεωργίου μεταξύ των οδών Κονδύλη, Λυσικράτους, Υψηλάντου και Νίκης. Εκεί έχει διαμορφωθεί από το 1982 ένας χώρος αναψυχής με θάμνους, παγκάκια, διαδρόμους και παιδική χαρά, ενώ επί του λόφου βρίσκεται και το γήπεδο μπάσκετ της ΑΛΦΑ, καθώς και μικρή πευκόφυτη έκταση.

Πάρκο του Άνω Καλαμακίου θεωρείται η Πλατεία Καραϊσκάκη, την οποία συμπεριλάβαμε στο κεφάλαιο με τις πλατείες.

Πάρκο του Άνω Καλαμακίου θεωρείται η Πλατεία Καραϊσκάκη, την οποία συμπεριλάβαμε στο κεφάλαιο με τις πλατείες.

4.12.3 ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΙ

Δυστυχώς ο Άλιμος δε διαθέτει πεζόδρομους, στους οποίους πραγματικά να απαγορεύεται η κυκλοφορία αυτοκινήτων. Μόνο δύο δρόμοι έχουν μετατραπεί τα τελευταία χρόνια σε πεζόδρομους, αλλά στην πράξη έχουν γίνει χώροι στάθμευσης αυτοκινήτων.

Ο ένας βρίσκεται στην οδό Μαντώς Μαυρογένους μεταξύ των οδών Ταξιαρχών και Λυσικράτους στο Κάτω Καλαμάκι. Αρχίζει μπροστά από τη Δημοτική Βιβλιοθήκη και έχει μήκος περίπου 300 μέτρα. Είναι στρωμένος με πέτρα, ενώ έχουν τοποθετηθεί φωτιστικά και ξύλινα παγκάκια.

Ο άλλος βρίσκεται στη συνοικία των Αναπήρων Πολέμου στην οδό Αγίου Δημητρίου μεταξύ των οδών Γ. Παπανδρέου και Θεομήτορος. Είναι στρωμένος με κυβόλιθους και διακοσμείται με ξύλινα κίσκια, μεταλλικά φωτιστικά και τσιμεντένιες ζαρτινιέρες. Έχει μήκος 800 μέτρα περίπου αλλά δεν είναι συνεχής, καθώς διασχίζεται από κάθετες οδούς με αρκετή κίνηση οχημάτων και λεωφορείων. Αρχίζει από το πρώην εργοστάσιο της ΦΑΜΑΡ και φτάνει ως την οδό Θεομήτορος κοντά στην ομώνυμη εκκλησία ακολουθώντας την εγκιβωτισμένη κοίτη του ρέματος της οδού Αγ. Δημητρίου.

Με κυβόλιθους έχουν στρωθεί και πολλοί νέοι δρόμοι στα Αμπελάκια γύρω από το 2^ο και 5^ο Γυμνάσιο μεταξύ των οδών Καλαμακίου, Καρυστιδίων, Υψηλάντου και Λευκωσίας. Έχουν τοποθετηθεί τσιμεντένιες ζαρτινιέρες με φυτά, ξύλινα παγκάκια, καλαίσθητα φωτιστικά και αρκετά σαμαράκια για να μειώνεται η ταχύτητα των διερχομένων οχημάτων. Ωστόσο, θεωρούμε ότι αυτοί δεν αποτελούν πεζόδρομους, καθώς δεν εμποδίζεται τελείως η κυκλοφορία τροχοφόρων.

4.13 ΤΑ ΡΕΜΑΤΑ ΤΟΥ ΑΛΙΜΟΥ

Ο Άλιμος ως παραθαλάσσια περιοχή είναι αναμενόμενο ότι θα είναι αποδέκτης πολλών ομβρίων υδάτων της λεκάνης απορροής του Υμηττού. Ως οδός φυσικής απορροής είναι επόμενο να διαθέτει και πολλά ρέματα.

Α) Το Ρέμα της Πικροδάφνης. Πηγάζει από τον Υμηττό, διασχίζει την Ηλιούπολη και τον Άγιο Δημήτριο και από τη συμβολή της Λ. Ελευθερίας με την οδό Έλλης αποτελεί το φυσικό όριο του Δήμου Αλίμου με το Δήμο Παλαιού Φαλήρου. Υποφέρει από την απόρριψη υγρών αποβλήτων από πλήθος βιοτεχνιών σε όλη τη διαδρομή του: συνεργεία αυτοκινήτων, μάντρες οικοδομικών υλικών, βαφεία, βενζινάδικα αλλά και απλοί πολίτες το χρησιμοποιούν ως χώρο ανεξέλεγκτης απόρριψης υλικών. Ωστόσο, διατηρεί την οικολογική του αξία ως αεραγωγός, ως αντιπλημμυρικό έργο και ως βιότοπος. Ειδικά στις εκβολές του στο Έδεμ συχνά παρατηρούνται παρυδάτια πουλιά που αναζητούν τροφή και καταφύγιο.

Β) Το Ρέμα της οδού Αγίου Δημητρίου. Κάποτε ερχόταν από τον Άγιο Δημήτριο, περνούσε από το εργοστάσιο της ΦΑΜΑΡ στην οδό Γ. Παπανδρέου, διασταυρωνόταν με την οδό Θουκυδίδου, χανόταν μόνο κάτω από τη Λ. Αλίμου και χυνόταν στην ακτή του Αλίμου μεταξύ του Ζέφυρου και των Λουτρών Αλίμου. Σ' αυτό χυνόταν κι ένα μικρότερο ρέμα που ερχόταν από βορειοδυτικά, από εκεί που έχει χαραχτεί σήμερα η οδός Λαγκαδίων. Σήμερα το Ρέμα Αγ. Δημητρίου έχει εγκιβωτιστεί κι έχει γίνει ο πεζόδρομος της οδού Αγίου Δημητρίου. Από τη ΦΑΜΑΡ και ως την οδό Ερεχθείου συνεχίζεται ο εγκιβωτισμός, ενώ από πάνω του υπάρχουν νεόδμητες πολυκατοικίες! Ακάλυπτο παραμένει ακόμα από την Ερεχθείου ως την Πλατεία Καρατζά στην οδό Θουκυδίδου. Ως το 1970 σ' αυτό το σημείο υπήρχε μόνο ένα μικρό γεφυράκι, το οποίο χώριζε νοερά το «Καλαμάκι» από τον «Άλιμο». Εκεί στη διάρκεια της Κα-

μείναντα ρέματα της Αττικής κι ένα από τα ελάχιστα συνεχούς ροής. Το ρέμα πηγάζει από τον Υμηττό στην περιοχή της Ηλιούπολης, αλλά είναι πλήρως εγκιβωτισμένο και γίνεται ορατό σήμερα μόλις στο Άνω Καλαμάκι, στη διασταύρωση των οδών Ήρωος Μάτση και Αρχαίου Θεάτρου, ακριβώς στις εγκαταστάσεις της εφημερίδας Ελεύθερος Τύπος.

τοχής ήταν και τα καταφύγια, όπου κατέφευγαν οι ντόπιοι, όταν βομβαρδιζόταν το αεροδρόμιο. Το ρέμα σήμερα δεν είναι ορατό από εκείνο το σημείο, καθώς εγκιβωτισμένο κατά μήκος της οδού Ζαλόγγου καταλήγει στη θάλασσα στο μυχό του τεχνητού ακρωτηρίου, που κατασκευάστηκε το 1975, όταν δημιουργήθηκε με μπάζωμα της φυσικής ακτής η πλαζ του ΕΟΤ. Το ρέμα, ωστόσο, διατηρεί τη φυσική χλωρίδα της περιοχής με τα χαρακτηριστικά καλάμια, που έδωσαν και την ονομασία στον τόπο.

Γ) Το Ρέμα Τραχώνων ή Γεροουλάνου ή Αγίου Νικολάου. Είναι ένα από τα δώδεκα (12!) εναπομείναντα ρέματα της Αττικής. Το ρέμα πηγάζει από τον Υμηττό στην περιοχή της Ηλιούπολης, αλλά είναι πλήρως εγκιβωτισμένο και γίνεται ορατό σήμερα μόλις στο Άνω Καλαμάκι, στη διασταύρωση των οδών Ήρωος Μάτση και Αρχαίου Θεάτρου, ακριβώς στις εγκαταστάσεις της εφημερίδας Ελεύθερος Τύπος. Στο σημείο αυτό το ρέμα υποφέρει από ανεξέλεγκτη ρίψη σκουπιδιών κάθε είδους. Στο εσωτερικό του Κτήματος Τραχώνων πέφτουν στο ρέμα πολλά απόβλητα από γειτονικές βιομηχανικές εγκαταστάσεις, πράγμα που είδαμε και φωτογραφίασαμε κατ' επανάληψη. Το ρέμα συνεχίζει για λίγο ακάλυπτο κατά μήκος της οδού Κυβέλης και εγκιβωτίζεται για να περάσει κάτω από τη Λ. Αλίμου και το σούπερ μάρκετ «CARREFOUR». Όταν το 1989 κατασκευαζόταν το σούπερ μάρκετ, κρίθηκε απαραίτητη η αλλαγή πορείας της κοίτης του ρέματος και ο εγκιβωτισμός του κάτω από τις εγκαταστάσεις του. Έτσι όμως δόθηκε η ευ-

καιρία να ερευνηθεί σε μεγάλο μήκος η παραρεμάτια περιοχή, να βρεθούν τμήματα της αρχαίας εγκιβωτισμένης όχθης κι όστρακα αγγείων του 5^{ου}-4^{ου} αιώνα π. Χ. και να εξερευνηθούν παλιά πηγάδια, που λειτουργούσαν ως τη δεκαετία του 1970. Το ρέμα παραμένει ακάλυπτο και ορατό στην περιοχή του πρώην αεροδρομίου του Ελληνικού, όπου μάλιστα είναι το φυσικό όριο των Δήμων Αλίμου και Ελληνικού. Χύνεται στη θάλασσα του Σαρωνικού ανατολικά από τα έρημα σήμερα λουτρά του Αλίμου, ενώ στις εκβολές του υπάρχει το λιμανάκι των ερασιτεχνών αλιέων. Σ' αυτό ακριβώς το σημείο παρατηρούνται πολύ συχνά παρυδάτια και μεταναστευτικά πουλιά, καταγραφές που πυκνώνουν με την απομάκρυνση του αεροδρομίου και το κλείσιμο του κέντρου «ΦΑΝΤΑΣΙΑ». Η οικολογική του αξία είναι τεράστια, καθώς όχι μόνο επιπρεάζει το μικροκλίμα της περιοχής, αλλά διατηρεί και πολλά είδη ενδημικής χλωρίδας και πανίδας.

Δ) Μεταξύ των ρεμάτων της Πικροδάφνης και Αγ. Δημητρίου υπήρχαν άλλα δύο ρέματα της οδού Ρήγα Φεραίου και της οδού Κανάρη. Αυτά σήμερα είναι ανύπαρκτα και μπάζωμένα κι έχουν καλυφθεί από τεράστιες πολυκατοικίες. Αυτό έγινε τμηματικά από τις πρώτες εντάξεις στο σχέδιο πόλεως ως το 1980. Την ίδια τύχη είχε και το ρέμα της οδού Εθελοντών, που αποτελούσε κάποτε το φυσικό όριο των Δήμων Αλίμου και Παλαιού Φαλήρου. Χυνόταν τουλάχιστον ως το 1985 στο ρέμα της Πικροδάφνης, σήμερα όμως καλύπτεται από δρόμους, σπίτια και σχολεία.

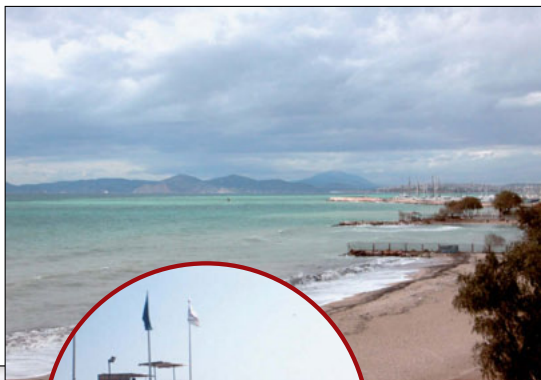

4.14 Η ΠΑΡΑΛΙΑ ΣΗΜΕΡΑ

4.14.1 ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑ-ΓΕΩΛΟΓΙΑ

Η παραλία του Αλίμου δεν είναι παρά ένα κομμάτι του Σαρωνικού Κόλπου, τα νερά του οποίου επικοινωνούν εύκολα με το Αιγαίο πέλαγος κι έτσι ανανεώνονται σχετικά γρήγορα λόγω των θαλασσιών ρευμάτων και της μορφολογίας του βυθού. Η σημερινή ακτογραμμή σχηματίστηκε πριν από 6000-18000 χρόνια, όταν η στάθμη του νερού σταθεροποιήθηκε στα σημερινά επίπεδα. Υπάρχουν ενδείξεις ότι έφτανε ως το Λόφο του Πανός, όπως μαρτυρούν κο-

χύλια που βρέθηκαν εκεί. Στο τμήμα, λοιπόν, του Σαρωνικού μεταξύ του Ρέματος Πικροδάφνης και Ακρωτηρίου Αγίου Κοσμά σχηματίζονταν ως τα μέσα του 20^{ου} αιώνα τρεις αμμουδερές παραλίες, που χωρίζονταν από μικρά ακρωτήρια και μικρούς παράκτιους γκρεμούς. Σήμερα, βέβαια, η μορφή αυτή έχει αλλάξει εντελώς.

Η Ακτή «Ζέφυρος» (1960)

4.14.2 ΧΛΩΡΙΔΑ-ΠΙΑΝΙΔΑ

Το φυτό που ευδοκίμωσε σε αφθονία στην περιοχή είναι η αλιμιά, από την οποία προέρχεται και η ονομασία «Άλιμος». Η αλιμιά είναι θάμνος της ελληνικής χλωρίδας που αναπτύσσεται εύκολα, φτάνει τα δύο μέτρα ύψος, έχει αργυρόχρωμο φύλλωμα και αντέχει σε ξηρασία και αλμύρα. Αυτοφυή στην παραλιακή ζώνη συναντώνται αρμυρίκια, ακακίες, τζιτζιφιές, συκιές και λίγα πεύκα, ενώ φυτεμένα υπάρχουν ευκάλυπτοι, λεύκες, βραχυχίτωνες, ακακίες Κωνσταντινουπόλεως, φοινικοειδή και κυπαρίσσια οριζοντιόκλαδα.

Σαφριδία, μουρμούρες, κολιοί και μπαλάδες είναι οι συχνότερες ψαριές των ερασιτεχνών, καθώς επαγγελματίες ψαράδες δεν υπάρχουν πια στον Άλιμο. Βέβαια, καβούρια, χταπόδια και λίγα οστρακοειδή εξακολουθούν να βρίσκονται στις βραχώδεις απολήξεις των ακτών, όπως και γλάροι που φωλιάζουν στις εκβολές των ρεμάτων. Στα ανοιχτά του Σαρωνικού έχουν εντοπιστεί τελευταία ακόμα και δελφίνια, αποτέλεσμα της λειτουργίας των εγκαταστάσεων του βιολογικού καθαρισμού της Ψυττάλειας.

4.14.3 ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Από τη δυτική είσοδο του Δήμου και αμέσως μετά τις εκβολές του Ρέματος Πικροδάφνης υπάρχει το μοναδικό βενζινοδίκιο επί της παραλιακής λεωφόρου. Ανήκει στον Ολυμπιονίκη Στέλιο Μηγιάκη και διέπεται από ειδικές διατάξεις, που δικαιολογούν και την κατασκευή του σε αυτό το σημείο. Ακριβώς δίπλα βρίσκεται το κέντρο «Νεράϊδα», το οποίο συχνά αλλάζει ονόματα και δεν κατέστη δυνατό να κλείσει παρά τις διαμαρτυρίες των κατοίκων της περιοχής.

Ακολουθεί ο αχανής χώρος της Μαρίνας Αλίμου, ο οποίος είχε αρχίσει να διαμορφώνεται από την περίοδο της δικτατορίας και πήρε τη σημερινή του μορφή την περίοδο 1980-84. Σήμερα φιλοξενεί μόνιμα πάνω από 1000 σκάφη και είναι η μεγαλύτερη Μαρίνα της Αττικής. Οι ιδιοκτήτες, οι εργαζόμενοι και οι επισκέπτες των σκαφών ενισχύουν ασφαλώς την εμπορική κίνηση στον Άλιμο. Οι αρνητικές συνέπειες αφορούν σε θέματα ατυχημάτων, εγκληματικότητας, εξαφάνισης της φυσικής ακτογραμμής και ρύπανσης του περιβάλλοντος. Πετρέλαια, ορυκτέλαια, ξύλα, πλαστικά και άλλα απορρίμματα είναι εμφανή στο νερό και στις προ-

βλήτες. Την εκμετάλλευση της Μαρίνας Αλίμου έχει από το 1982 ο ΕΟΤ. Η έκταση της Μαρίνας ωστόσο επιτρέπει την εγκατάσταση και άλλων δραστηριοτήτων προς όφελος των κατοίκων: έχουν διαμορφωθεί χώροι αναψυχής και περιπάτου, έχουν κατασκευαστεί γήπεδα τένις, ενώ κατασκευάζεται εκεί και το Κολυμβητήριο Αλίμου, ένα όνειρο γενεών για τους δημότες. Τέλος, εκεί στεγάζεται και ο ιστορικός Ναυτικός Όμιλος Καλαμακίου (ΝΟΚ), ο οποίος άλλωστε προϋπήρχε της Μαρίνας.

Μετά τις εγκαταστάσεις του ΝΟΚ υπήρχε τις δεκαετίες του 1970 και 1980 ένα θορυβώδες λούνα-παρκ, το οποίο απομακρύνθηκε μετά από διαμαρτυρίες των κατοίκων και ενέργειες του Δήμου το 1990. Η απελευθερωμένη έκταση έμεινε για αρκετά χρόνια υποβαθμισμένη, ώσπου διαμορφώθηκε σταδιακά την περίοδο 1995-2001 σε καλαισθητό χώρο αναψυχής. Η πρότυπη παιδική χαρά, το υπαίθριο θέατρο, οι δύο καφετέριες «Όστρια» και «Άλιμος», οι χώροι εκθέσεων, οι πεζοδρόμοι περιπάτου, τα όμορφα φωτιστικά, οι ξύλινοι φράχτες, τα φυτεμένα παρτέρια, το Μνημείο Πεσόντων προσελκύουν τους δημότες κάθε ηλικίας δίνοντας στο χώρο κίνηση και ζωή.

Μετά την «Όστρια» βρίσκεται η πρώτη από τις ελεύθερες παραλίες του Καλαμακίου, στην «3η στάση» ή «στου Γεμενάκη», όπως την ήξεραν οι παλιότεροι. Διαθέτει μικρή παιδική χαρά, ενώ έχει φυτευτεί και με τα κατάλληλα αρμυρίκια.

Θεοφάνεια 1957 στο ΝΟΚ

Συνορεύει με την «πλαζ του ΕΟΤ», η οποία κατασκευάστηκε μεταξύ 1974-76 με μπάζωμα της φυσικής ακτής. Τόνοι άμμου μεταφέρθηκαν και προώθησαν την ακτογραμμή τουλάχιστον 50 μέτρα προς τα μέσα, γι' αυτό και τα νερά είναι βαθιά αμέσως μόλις κάποιος μπαίνει στη θάλασσα. Οι φυσικοί γκρεμοί που υπήρχαν εκεί «στρογγυλεύτηκαν» και φυτεύτηκαν με γκαζόν. Για να χωριστεί από τα Λουτρά Αλίμου κατασκευάστηκε τεχνητό ακρωτήριο με τεράστιους βράχους και φυτεύτηκε με αρμυρίκια. Βέβαια, στην οργανωμένη παραλία του ΕΟΤ δημιουργήθηκαν αρκετές θέσεις εργασίας, καθώς λειτουργούσαν πολλά κυλικεία, ιατρείο,

ταμεία και γραφεία ενοικίασης ειδών θαλασσιών αθλημάτων. Ο κόσμος γνώρισε πρωτόγνωρες ανέσεις με καρέκλες, ξαπλώστρες, ομπρέλες, καμπίνες, ντουζιέρες, ακόμα και νεροτσουλήθρες, γι' αυτό χρησιμοποίησε τις προσφερόμενες υπηρεσίες παρά το όχι ευκαταφρόνητο αντίτιμο του εισιτηρίου. Πάντως από το 1998 οι δημότες Αλίμου δικαιούνται να μπαίνουν δωρεάν με ειδική κάρτα που χορηγεί ο Δήμος Αλίμου. Από το 2003 αναμένεται ότι ο Δήμος θα έχει περισσότερα αντισταθμιστικά οφέλη από τη

λειτουργία της οργανωμένης παραλίας, καθώς η διαχείρισή της πέρασε σε κρατική εταιρεία.

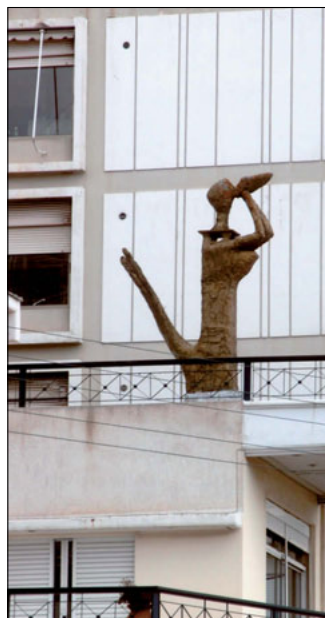
Ακολουθεί η δεύτερη ελεύθερη παραλία του Καλαμακίου, αυτή που στη δεκαετία του 1960 ήταν η κοσμοκότερη της Αθήνας, τα «Λουτρά Αλίμου». Σήμερα η παραλία είναι αφημένη στην τύχη της και παρουσιάζει εικόνα υποβάθμισης.

Η μισή μάλιστα είναι περιφραγμένη με σύρμα και ανήκει στο Ναυτικό Όμιλο Αλίμου, μάλλον όμως ως σκουπίδοτοπος χρησιμεύει, καθώς εκεί έχουν συσσωρευτεί πολλά ογκώδη μεταλλικά αντικείμενα, έπιπλα και μπάζα. Είναι το μόνο σημείο του Αλίμου, όπου διακρίνεται η φυσική ακτογραμμή, ενώ στα δύο άκρα της εκβάλουν το Ρέμα Αγ. Δημητρίου και το Ρέμα Γερουλάνου. Στην ανατολική μεριά βρίσκεται και το λιμανάκι των ερασιτεχνών αλιέων, στα όρια με το Δήμο Ελληνικού.

Το διάστημα 2003-04 σε όλο το μήκος της παραλίας έγιναν τα έργα κατασκευής του τραμ, τα οποία δεν επηρέασαν το φυσικό ανάγλυφο της ακτής, παρά μόνο τον παράδρομο της παραλιακής λεωφόρου. Φυσικά, η ίδια η παραλιακή Λεωφόρος Ποσειδώνος αποτελεί πρόβλημα για τους κατοίκους με την ακατάπαυστη 24ωρη κίνηση τροχοφόρων, την ατμοσφαιρική και την ηχητική ρύπανση. Επίσης, τα συχνά περιστατικά ατυχημάτων με θύ-

Οικία Αθ. Κοτοπούλη, 1955

ματα πεζούς οδήγησαν στην τοποθέτηση μπάρας στο μεσαίο διάζωμα της λεωφόρου, έτσι ώστε οι πεζοί να περνούν μόνο από τις διαβάσεις. Τα κυκλοφοριακά προβλήματα αναμένεται να μειωθούν με την κατασκευή ανισόπεδων κόμβων, οι οποίοι όμως θα αποκόψουν την πρόσβαση των κατοίκων στην ακτή και στους χώρους που διαθέτει, ενώ θα υποβαθμίσουν και την αισθητική του χώρου. Κάτοικοι και Δήμος ζητούν από την πολιτεία την υπογειοποίηση της παραλιακής λεωφόρου θεωρώντας την ως ιδανική λύση, καθώς θα εξυπηρετεί και την υπερτοπική κίνηση και τις τοπικές ανάγκες.

Από την εσωτερική μεριά της παραλιακής πολλές φωτεινές επιγραφές και τεράστιες διαφημιστικές πινακίδες πάνω στα κτήρια μας πληροφορούν για τις εμπορικές και οικονομικές δραστηριότητες των κατοίκων. Ελληνικές και ξένες τράπεζες, εκθέσεις επίπλων, ναυτιλιακές εταιρείες, επιχειρήσεις πωλήσεων σκαφών και άλλων θαλασσίων ειδών θυμίζουν ότι η περιοχή είναι πια κυρίως κέντρο επαγγελματιών ενασχολήσεων και όχι κατοικίας. Μόνο το παλιό κτήριο του 1^{ου} Δημοτικού Σχολείου και η «Γοργόνα» στο σπίτι της γνωστής Καλαμακιώτισσας γλύπτριας Δήμητρας Τσερκέζου-Κωνσταντοπούλου είναι κάποια χαρακτηριστικά σημεία, όπως η προτομή του Θουκυδίδη και ο έφιππος ανδριάντας του Στέφανου Σαράφη προς τη μεριά της θάλασσας.

Η παραλία του Ζέφυρου το 1962, πριν μπασωθεί για να γίνει η σημερινή πλαζ του ΕΟΤ

Λουτρά Αλίμου, 1965

μονοπάτια

5. ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΑ ΜΟΝΟΠΑΤΙΑ

Θεωρούμε ότι οι μαθητές για να γνωρίσουν τον τόπο τους πρέπει να περπατήσουν σ' αυτόν, να τον παρατηρήσουν, να τον χαρούν, να μιλήσουν με τους κατοίκους, αλλά και να εντοπίσουν τα προβλήματα που υπάρχουν. Στα όρια του Δήμου Αλίμου και με αφετηρία τα διάφορα δημοτικά σχολεία υπάρχουν πολλές διαδρομές που αξίζει να ακολουθηθεί κανείς για να κάνει οργανωμένη μελέτη πεδίου. Γιατί τα περιβαλλοντικά μονοπάτια δεν είναι ένας απλός περίπατος, αλλά προϋποθέτουν την προετοιμασία των μαθητών με φύλλα εργασίας, σημειωματάρια, φωτογραφικές μηχανές, ερωτηματολόγια. Από την εμπειρία του διετούς προγράμματος προτείνουμε ως πιο εύκολες, ασφαλείς και σχετικά περιορισμένες σε απόσταση τις εξής:

1. Μυκηναϊκός οικισμός – Αρχαίο θέατρο – Κτήμα Τραχώνων
2. Λόφος Πανός – Αρχαίο λατομείο – Λόφος Θεσμοφοριών
3. Λόφος Θεσμοφοριών – Λόφος Κυθηρίων – Κτήμα Τραχώνων
4. Πρότυπη παιδική χαρά – Ακτή Αλίμου – Εκβολές Ρέματος Γερουλάνου
5. Ρέμα Πικροδάφνης – Συμμαχικό Νεκροταφείο – Διατηρητέο οδού Λυκούργου 4
6. Πλατεία Καρατζά (Ρέμα Αγ.Δημητρίου) – Λόφος Αγ.Νικολάου – Πλατεία Σκαρίμπα (Δημοτική Βιβλιοθήκη)
7. Παλαιοχριστιανική Βασιλική Ζωοδόχου Πηγής – Μυκηναϊκός οικισμός – Πλατεία Καραϊσκάκη

Είναι αυτονόητο ότι ο κάθε συνάδελφος που επιθυμεί να γνωρίσει με τους μαθητές του σπιθαμή προς σπιθαμή το Δήμο Αλίμου έχει τη δυνατότητα να πραγματοποιήσει όσες τέτοιες εξορμήσεις θέλει. Αρωγός του ίσως αποδειχτεί η δημοτική συγκοινωνία αλλά και το πούλμαν του Δήμου.

δραστηριότητες

6. ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

6.1 ΟΜΑΔΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- Καλέσαμε στην τάξη ορισμένα σημαντικά πρόσωπα του τόπου για να πάρουμε τις πρώτες πληροφορίες: τον αείμνηστο κ. Γιώργο Σμαράγδη, πρόεδρο της Κοινότητας Καλαμακίου μεταξύ 1959-68, τον κ. Φάνη Γαλάνη, συνταξιούχο σχολικό σύμβουλο και ερευνητή της ιστορίας του Αλιμού

- Βρήκαμε χάρτη του Δήμου Αλίμου, τον τετραγωνίσαμε, ορίσαμε πάνω σ' αυτόν συντεταγμένες (με αφορμή συγκεκριμένη ενότητα του μαθήματος της Γεωγραφίας) και τον χρωμάτισαμε κατά συνοικίες.

- Συντάξαμε ερωτηματολόγια ανάλογα με το ερευνώμενο θέμα, τα οποία και παραθέτουμε αυτούσια. Σκοπός ήταν να διερευνηθούν οι γνώσεις της τοπικής κοινωνίας για την περιοχή αλλά και κάποιες στάσεις σε ζητήματα καθημερινότητας.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ 1

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΧΩΡΟΙ-ΜΝΗΜΕΙΑ-ΕΚΚΛΗΣΙΕΣ-ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΑ

- 1ο Πόσες συνοικίες-γειτονιές του Δήμου Αλίμου γνωρίζετε;
Μία Δύο Τρεις Τέσσερις Περισσότερες
Ονομάστε τες;
- 2ο Η ονομασία «Άλιμος» οφείλεται:
Α. στο αλάτι Β. στο παραθαλάσσιο φυτό «αλιμιά»
Γ. στο σύνθετο «α+λιμός» που σημαίνει τόπος χωρίς πείνα, πλούσιος
Δ. στο αρχαίο «η αλς-της αλός»=θάλασσα Ε. σε κάτι άλλο, τι;
- 3ο Η ονομασία «Καλαμάκι» οφείλεται:
Α. στα καλαμάρια Β. στο σουβλάκι καλαμάκι Γ. στα καλάμια
Δ. σε μια στήλη που υπήρχε στην παραλία
Ε. σε κάτι άλλο, τι;
- 4ο Πού οφείλεται η ονομασία «Λόφος Πανί»;
Α. στα αρχαία Παναθήναια Β. σε ένα πανί που βρέθηκε εκεί
Γ. στο ότι ήταν πάνω, ψηλά Δ. στον τραγοπόδαρο θεό Πάνα
Ε. σε κάτι άλλο, τι;
- 5ο Πόσους αρχαιολογικούς χώρους γνωρίζετε στο Δήμο Αλίμου;
Έναν Δύο Τρεις Τέσσερις Περισσότερους Κανέναν
- 6ο Πόσα μνημεία αρχαίας ή νεώτερης εποχής γνωρίζετε στο Δήμο Αλίμου;
Ένα Δύο Τρία Τέσσερα Περισσότερα Κανένα
Ονομάστε τα:
- 7ο Πόσες εκκλησίες έχει ο Δήμος Αλίμου;
Μία Δύο Τρεις Τέσσερις Πέντε Έξι Περισσότερες
Ονομάστε τες:
- 8ο Πόσα διατηρητέα κτήρια γνωρίζετε στο Δήμο Αλίμου;
Ένα Δύο Τρία Τέσσερα Περισσότερα Κανένα
Ονομάστε τα:
- 9ο Ποιο γνωστό πρόσωπο της Αρχαίας Ελλάδας συνδέθηκε με τον Άλιμο;
Α. ο Θουκυδίδης Β. ο Περικλής Γ. ο Σόλων Δ. ο Κίμων
- 10ο Ποιος ήρωας του 1821 κατείχε γη στην περιοχή του Αλίμου;
Α. ο Κολοκοτρώνης Β. ο Καραϊσκάκης Γ. ο Κανάρης Δ. ο Μακρυγιάννης

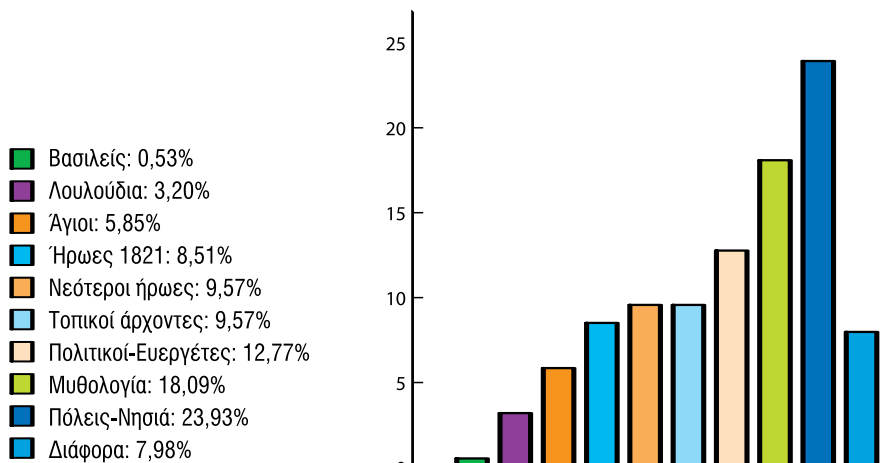

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ 2

ΔΡΟΜΟΙ-ΠΑΡΚΑ-ΠΕΖΟΔΡΟΜΟΙ-ΠΛΑΤΕΙΕΣ-ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑ

- 1 ◦ Με ποιους Δήμους συνορεύει ο Δήμος Αλίμου;
- 2 ◦ Πόσους δρόμους που οριοθετούν το οικοδομικό σας τετράγωνο γνωρίζετε;
Έναν Δύο Τρεις Τέσσερις Κανέναν
- 3 ◦ Ποιους δρόμους θεωρείτε υψηλού κινδύνου στο Δήμο Αλίμου;
- 4 ◦ Πόσα τροχαία ατυχήματα έχετε δει στους δρόμους του Δήμου Αλίμου;
Ένα Δύο Τρία Περισσότερα Κανένα
- 5 ◦ Γνωρίζεις από πού προέρχεται το όνομα της οδού σου;
ΝΑΙ ΟΧΙ
Αρχαίο πρόσωπο Τόπος
Ήρωας του 1821 Λογοτέχνης-Ποιητής
Πολιτικός Άλλο-τι;
- 6 ◦ Η σήμανση του δρόμου που μένετε είναι κατά τη γνώμη σας;
Πλήρως εμφανής Αρκετά εμφανής Ανεπαρκής
- 7 ◦ Θα θέλατε ο δρόμος σας να γίνει πεζόδρομος;
ΝΑΙ ΟΧΙ
- 8 ◦ Όταν κάποιος επισκέπτης σας φτάνει στη γειτονιά σας, βρίσκει θέση να παρκάρει;
Πάντα Συχνά Μερικές φορές Ποτέ
- 9 ◦ Πόσες πλατείες γνωρίζετε στο Δήμο Αλίμου;
Ονομάστε τες:
- 10 ◦ Ποιες γραμμές συγκοινωνίας εξυπηρετούν τους κατοίκους του Δ.Αλίμου;
Αστικής
Τοπικής
Διαδημοτικής
(γράψτε τον αριθμό τους)

- Επεξεργαστήκαμε στατιστικά τις απαντήσεις 360 ερωτηματολογίων που συγκεντρώσαμε από ενήλικες κατοίκους του Δήμου μας. Τα ποσοστά των απαντήσεων δείχνουν ελλιπή γνώση στα ερευνώμενα θέματα, αλλά αναδεικνύουν παράλληλα και σημαντικά αιτήματα.
- Χωριστήκαμε σε ομάδες εργασίας, επεξεργαστήκαμε τις πληροφορίες που συγκεντρώσαμε από διάφορες πηγές και συντάξαμε κείμενα.
- Αποφασίσαμε ομαδικά ποιες ερωτήσεις θα υποβάλουμε στο Δήμαρχο Αλίμου κατά τη συνάντηση-συνέντευξη μαζί του.
- Καταγράψαμε όλα τα ονόματα των οδών του Δήμου μας και τα κατατάξαμε σε κατηγορίες, βγάλαμε ποσοστά και καταλήξαμε σε κάποια συμπεράσματα:

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

- Το μεγαλύτερο ποσοστό καλύπτουν οι ονομασίες που αναφέρονται σε πόλεις – γεωγραφικά διαμερίσματα. Αυτό δείχνει την τάση των ανθρώπων να συνδέσουν την ονομασία του τόπου καταγωγής με τη μόνιμη κατοικία.
- Το μικρότερο ποσοστό αναφέρεται σε ονόματα βασιλέων. Αυτό δείχνει την πίστη των κατοίκων στα ιδεώδη της δημοκρατίας.
- Ένα σημαντικό ποσοστό κατέχουν δρόμοι με τα ονόματα των πρώτων οικιστών – προέδρων – δημάρχων Αλίμου. Είναι σημαντικό ότι ο τόπος θυμάται και τιμά αυτά τα πρόσωπα.

- Ζωγραφίσαμε τα βότσαλα που είχαμε μαζέψει από την παραλία μας.
- Κάναμε ζωγραφιές που απεικονίζουν το χθες και το σήμερα του τόπου μας, καθώς και το πώς εμείς ονειρευόμαστε να γίνει.

- Κατασκευάσαμε ένα επιτραπέζιο παιχνίδι με ερωτήσεις για τον Άλιμο. Κολλήσαμε σε χάρτη του Αλίμου φωτογραφίες των αρχαιολογικών χώρων, των μνημείων, των εκκλησιών, κάποιων αξιόλογων κτηρίων, κάποιων υπηρεσιών, των πλατειών, των πεζόδρομων και της ακτής και βάψαμε μαύρο το κουτάκι που αντιστοιχεί σ' αυτά. Φτιάξαμε καρτέλες με ερωτήσεις στις οποίες καλείται να απαντήσει όποιος πέφτει σε μαύρο κουτί, ενώ έχει να επιλέξει μεταξύ τριών απαντήσεων. Φυσικά οι ερωτήσεις είναι ενδεικτικές και ιδανικό θα ήταν κάθε εκπαιδευτικός με τους μαθητές του να συντάσσουν τις δικές τους ανάλογα με το θέμα που τους ενδιαφέρει.

- Φτιάξαμε παζλ από φελιζόλ με κομμάτια τις συνοικίες του Δήμου μας. Φωτοτυπήσαμε το χάρτη, τον κολλήσαμε πάνω στο φελιζόλ, χρωματίσαμε τις συνοικίες και τις κόψαμε με μαχαίρι. Ακολούθησε συναγωνισμός των ομάδων στη γρηγορότερη συναρμολόγηση του παζλ.

6.2 ΑΤΟΜΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

- Αναζητήσαμε τη ρίζα προέλευσης του οικογενειακού μας ονόματος, με αφορμή την ενότητα της Ιστορίας της Ε' τάξης με τίτλο «Η ζωή στα χωριά», που αναφερόταν στα παρατσούκλια των Βυζαντινών.
- Αναζητήσαμε πληροφορίες για το όνομα της οδού, στην οποία μένει ο κάθε μαθητής.
- Ρωτήσαμε γονείς, παππούδες, γιαγιάδες, γείτονες, παλιούς κατοίκους, ηλικιωμένους να μας πουν πώς ήταν παλιά ο τόπος μας, πότε έγιναν οι πλατείες, πώς χτίστηκαν οι εκκλησίες, ποιοι ήταν οι πρώτοι επαγγελματίες και γενικά ό,τι ήξεραν σχετικό με το θέμα μας.
- Μοιράσαμε τα ερωτηματολόγια σε γονείς, συγγενείς και γείτονες με την παράκληση να συμπληρωθούν ανώνυμα και ειλικρινά.
- Γράψαμε ο καθένας το δικό του κείμενο, μια περίληψη με τις σημαντικότερες κατά τη γνώμη του πληροφορίες από όσες συγκεντρώσαμε για ένα γεγονός, πρόσωπο, χώρο ή μνημείο, πριν εργαστούμε κατά ομάδες στην τάξη.
- Συγκεντρώσαμε παλιές φωτογραφίες που δείχνουν τις αλλαγές του φυσικού τοπίου της περιοχής με το πέρασμα των χρόνων.

Πάοχα του 1960 στην οδό Μακρογιάννη, στα σύνορα Αλίμου και Αγίου Δημητρίου

Καθαρή Δευτέρα του 1956 στους πρόποδες του Λόφου Πανός

6.3 ΣΤΟ ΠΕΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ

- Επισκεφθήκαμε τους κεντρικούς δρόμους, τους πεζόδρομους, τις πλατείες και κάναμε παρατηρήσεις, επισημάνσεις και καταγραφές σχετικά με την κίνηση, την επικινδυνότητα, την ηχορύπανση, την κατάσταση του οδοστρώματος, τη σηματοδότηση, τη χρήση, την καθαριότητα και τα φυτά που είδαμε. Φωτογραφίσαμε όμορφες πλατείες και φαρδιά πεζοδρόμια αλλά και δρόμους με λακούβες κι έντονο πρόβλημα παρκαρίσματος.

- Επισκεφθήκαμε όλους τους αρχαιολογικούς χώρους μαζί με την αρχαιολόγο της Β' Εφορείας Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων κ. Κων/να Καζά και καταγράψαμε κάθε πληροφορία που μας έδωσε. Προβληματιστήκαμε ιδιαίτερα για τον τρόπο ανάδειξης κάθε χώρου.

- Επισκεφθήκαμε όλες τις εκκλησίες και ρωτήσαμε τους ιερείς για την ιστορία κάθε ναού. Μας ενδιέφερε ειδικά ο τρόπος παραχώρησης του οικοπέδου και ο περιβάλλον χώρος.

- Γνωρίσαμε από κοντά όλα τα μνημεία του Δήμου Αλίμου και πέρα από πληροφορίες για την κατασκευή τους καταγράψαμε τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν.

- Γνωρίσαμε από κοντά το Ρέμα Γερουλάνου (Τραχώνων) μελετώντας τη χλωρίδα και την πανίδα και επισημαίνοντας τις εστίες, που συνεχίζουν να το ρυπαίνουν.

- Περιπατήσαμε στο Κτήμα Τραχώνων, χώρο ιδιαίτερου φυσικού κάλλους και αρχαιολογικού ενδιαφέροντος, τη μεγαλύτερη άχτιστη έκταση και όαση πρασίνου στο σημερινό Δήμο Αλίμου.

- Περιπατήσαμε στην παραλία, όπου διαπιστώσαμε τις αλλαγές στο σχήμα των ακτών συγκρίνοντας με παλιές φωτογραφίες που είχαμε βρει. Είδαμε τον τρόπο χρήσης του κάθε κομματιού της παραλίας του Δήμου και επισημάναμε τις εστίες ρύπανσης. Είδαμε τις εκβολές των ρεμάτων (Πικροδάφνης, Αγ. Δημητρίου, Γερουλάνου) και μελετήσαμε σ' αυτές τη χλωρίδα και την πανίδα. Μαζέψαμε βότσαλα, κοχύλια, φύκια και νερό για χημική ανάλυση.

- Επισκεφθήκαμε το Δημαρχείο Αλίμου, όπου μιλήσαμε με τον ειδικό σύμβουλο του Δήμου για θέματα παιδείας κ. Λεωνίδα Κωνσταντάρτα και με την υπεύθυνη για θέματα πολεοδομικού σχεδιασμού κ. Μάχη Μούσα.

- Επισκεφθήκαμε τη Θουκυδίδειο Δημοτική Βιβλιοθήκη Αλίμου, για την οποία μας ενημέρωσε η τότε αντιπρόεδρος της κ. Ελένη Καρανικόλα.

- Οργανώσαμε μια συνάντηση – συνέντευξη με τον τότε Δήμαρχο Αλίμου κ. Αλέκο Αλούκο στο Πολιτιστικό Κέντρο Δήμου Αλίμου στις 7-2-2001, κατά την οποία του κάναμε ερωτήσεις για τα θέματα που μας είχαν προβληματίσει. Οι ερωτήσεις βγήκαν από τα παιδιά μετά από ομαδική συζήτηση και προβληματισμό και τα ίδια τις απηύθυναν στο Δήμαρχο:

- 1) Η τάξη μας έχει ήδη επισκεφθεί κάποιους χώρους με αρχαιολογικά ευρήματα στο Δήμο μας. Θα θέλαμε να μας πείτε, όσον καιρό είστε Δήμαρχος, αν έγιναν κάποιες ανασκαφές στο Δήμο μας, πού ακριβώς, ποια ευρήματα ανακαλύφθηκαν και πού βρίσκονται σήμερα. Ή αν γνωρίζετε να έγινε κάτι τέτοιο παλιότερα.
- 2) Θέλουμε να μας πείτε, τι ισχύει σήμερα για το Κτήμα Γεροουλάνου. Υπήρχαν παλιότερα ή και σήμερα κάποια σχέδια για να αξιοποιηθεί ο χώρος και να αναδειχτούν τα αρχαία; Ανήκει τελικά στο Δήμο; Γιατί τελευταία είδαμε ταμπέλες που γράφουν «ιδιοκτησία ΜΑΚΡΟ»;
- 3) Όπως σας είπαμε, με την αρχαιολόγο κ. Καζά έχουμε επισκεφθεί κάποιους χώρους κι έχουμε συγκεντρώσει πολλά στοιχεία. Θα θέλαμε να σας ρωτήσουμε, τι σχέδια έχει σήμερα ο Δήμος για να κάνει επισκέψιμους τους χώρους που έχουν αρχαία;
- 4) Στο θέμα μας ανήκουν και τα διατηρητέα κτήρια. Δεν βρήκαμε να υπάρχει κανένα στο Δήμο μας. Έγιναν ποτέ προτάσεις για να χαρακτηριστεί κάποιο κτήριο διατηρητέο;
- 5) Στο θέμα μας περιλαμβάνονται και οι εκκλησίες, τις οποίες έχουμε επισκεφθεί όλες. Θα θέλαμε να μας πείτε, αν ο Δήμος βοήθησε στην ανέγερσή τους και με ποιο τρόπο.
- 6) Στο Ρέμα Γεροουλάνου που επισκεφθήκαμε με το Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Αργυρούπολης, είδαμε πολλά σκουπίδια και βρώμικα νερά. Τι κάνει ο Δήμος μας για να το προφυλάξει από τα απόβλητα των γειτονικών βιομηχανιών;
- 7) Κοντά στο σχολείο μας βρίσκεται το Ρέμα της οδού Αγ. Δημητρίου. Το μισό είδαμε πρόσφατα πως σκεπάστηκε κι έγινε σπύτια. Πώς γίνεται αυτό και τι σκοπεύετε να κάνετε με το άλλο μισό;
- 8) Επισκεφθήκαμε την παραλία μας και φτάσαμε στα Λουτρά Αλίμου. Γιατί είναι τόσο έρημα και παρατημένα σήμερα;

- 9) Τι θα γίνει τελικά μπροστά στο σχολείο μας στην παραλιακή λεωφόρο για την Ολυμπιάδα του 2004; Θα γίνει η Λεωφόρος Ποσειδώνος υπόγεια, θα περάσει το τραμ ή θα γίνουν εκείνες οι τεράστιες γέφυρες που γράφουν οι εφημερίδες;
- 10) Τι μέτρα παίρνει ο Δήμος για να μειωθούν οι κίνδυνοι για τους πεζούς στους δρόμους και κυρίως στις μεγάλες λεωφόρους;
- 11) Ποια είναι η λογική που ακολουθείται, όταν μικραίνουν οι δρόμοι και μεγαλώνουν κάποια πεζοδρόμια; Διευκολύνονται οι πεζοί, αλλά μήπως αυξάνονται τα καυσαέρια από τα μοπιλιαρισμένα αυτοκίνητα;
- 12) Γιατί ορισμένες πλατείες έχουν κάποιο άγαλμα και φέρουν όνομα άλλου προσώπου; Ποια είναι η διαδικασία για αλλαγή ονόματος μιας πλατείας; Υπάρχει κάποια τέτοια πρόθεση εκ μέρους του Δήμου;
- 13) Ποια σχέδια υπάρχουν για την κατασκευή νέων αθλητικών εγκαταστάσεων;
- 14) Ποια σημαντικά πρόσωπα που ασχολήθηκαν με τις τέχνες και τα γράμματα έζησαν στον Άλιμο;
- 15) Πόσα πνευματικά κέντρα υπάρχουν στο Δήμο και ποιοι άνθρωποι συντέλεσαν στην πνευματική ανάπτυξη του τόπου;
- 16) Υπήρχαν ή υπάρχουν κάποια επαγγέλματα που αναπτύχθηκαν περισσότερο στην περιοχή;
- 17) Πώς μεριμνά ο Δήμος για τους άνεργους; Διαθέτει κάποιες υπηρεσίες;

6.4 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Η παρουσίαση του προγράμματος έγινε τη Δευτέρα 14 Μαΐου 2001 στη θεατρική σκηνή «Κάρολος Κουν» και απευθυνόταν στους γονείς, στην τοπική δημοτική αρχή, σε τοπικούς φορείς και σε όλους τους ενδιαφερόμενους κατοίκους. Στόχος της ήταν η κοινοποίηση των πληροφοριών για την ιστορία του τόπου, η ευαισθητοποίηση σε θέματα αλλαγής του φυσικού περιβάλλοντος της περιοχής, η ανάδειξη μιας ομαδικής, συνθετικής και μακροχρόνιας έρευνας και η ικανοποίηση των παιδιών για τη σημαντική δουλειά που είχαν κάνει. Η παρουσίαση περιελάμβανε προβολή διαφανειών, ανάγνωση πληροφοριακών συνοδευτικών κειμένων, γρήγορη συναρμολόγηση του παζλ με τις συνοικίες, μουσικοχορευτική αναπαράσταση δρωμένων στις πλατείες του τόπου από την αρχαία ως τη σύγχρονη εποχή, παρουσίαση παλιών φωτογραφιών και έκθεση υλικού με όλες τις δραστηριότητες του διετούς προγράμματος.

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

7. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

- 1) Να γίνει το Κτήμα Τραχώνων επισκέψιμος αρχαιολογικός χώρος και πάρκο αναψυχής για όλους.
- 2) Να γίνει πράσινο ολόκληρος ο χώρος του αεροδρομίου του Ελληνικού.
- 3) Να ολοκληρωθούν οι αναπλάσεις και διαμορφώσεις του αρχαίου λατομείου στο Λόφο του Πανός και του μυκηναϊκού οικισμού στην οδό Βουλιαγμένης 516.
- 4) Να αγοραστεί από το κράτος το οικόπεδο με τον ταφικό περίβολο στην οδό Κλειούς, ΝΑ του Λόφου Θεσμοφοριών, ώστε να μείνουν ορατοί οι τάφοι.
- 5) Να καθαρίζονται τακτικά τα μνημεία από συνεργεία του Δήμου.
- 6) Να κηρυχτεί διατηρητέο το σπίτι της οδού Μεταμορφώσεως 5.
- 7) Να φτιαχτεί μνημείο του Μακρυγιάννη στο Δήμο μας.
- 8) Να αξιοποιηθεί από το Δήμο Αλίμου το υλικό και οι πληροφορίες που έχει συγκεντρώσει ο αείμνηστος κ. Γιώργος Σμαράγδης.
- 9) Να τοποθετηθούν στις πλατείες πινακίδες με το όνομά τους, να καθαρίζονται και να συντηρούνται σωστά από το Δήμο.
- 10) Να δοθούν στις στάσεις των λεωφορειών ονόματα τοπικής σημασίας αντί για γενικόλογα (π. χ. Γέφυρα, Στροφή) ή αριθμητικά (1^η, 2^η, 3^η κλπ)
- 11) Να πολλαπλασιαστούν οι κοινόχρηστοι χώροι πρασίνου και οι παιδότοποι.
- 12) Να μεριμνά ο Δήμος για τα αδέσποτα ζώα, που ειδικά το καλοκαίρι πολλαπλασιάζονται και δημιουργούν προβλήματα.
- 13) Να φτιαχτούν υπόγειες ή υπέργειες διαβάσεις πεζών στους επικίνδυνους δρόμους (Ποσειδώνος, Καλαμακίου, Θεομήτορος, Αλίμου).
- 14) Να τοποθετηθούν σήματα σε πολλά επικίνδυνα σταυροδρόμια.
- 15) Να ελέγχεται αυστηρά το διπλοπαρκάρισμα σε κεντρικούς δρόμους.
- 16) Να φτιαχτούν ποδηλατόδρομοι σε όσους δρόμους γίνεται.
- 17) Από την παραλία να περνάει το τραμ που θα ενώνει την Αθήνα με τη Γλυφάδα και το μετρό να έρθει ως την Ηλιούπολη.
- 18) Να τοποθετηθούν περισσότερες ράμπες για τα άτομα με ειδικές ανάγκες, μπάρες σε δημόσια κτήρια και ηχητικά φανάρια για τους τυφλούς.
- 19) Να τελειώσει σύντομα το κολυμβητήριο στην παραλία.
- 20) Να εξοπλιστούν όλα τα σχολεία του Δήμου με χώρους για πειράματα, για ηλεκτρονικούς υπολογιστές, για εκδηλώσεις και για άθληση.
- 21) Να αναπαλαιωθεί το 1^ο Δημοτικό Σχολείο Αλίμου και να λειτουργεί ως μουσείο, βιβλιοθήκη και χώρος εκθέσεων & εκδηλώσεων.
- 22) Να καθαρίζονται τακτικά οι ακτές από συνεργεία του Δήμου μας και πιο συχνά το καλοκαίρι.
- 23) Να ληφθούν μέτρα για λιγότερη ρύπανση της θάλασσας από τα σκάφη και τις δραστηριότητες της Μαρίνας Αλίμου.
- 24) Να μην μπαζωθούν άλλα ρέματα, αλλά να αξιοποιηθούν όσα υπάρχουν για μελέτη της τοπικής χλωρίδας και πανίδας.

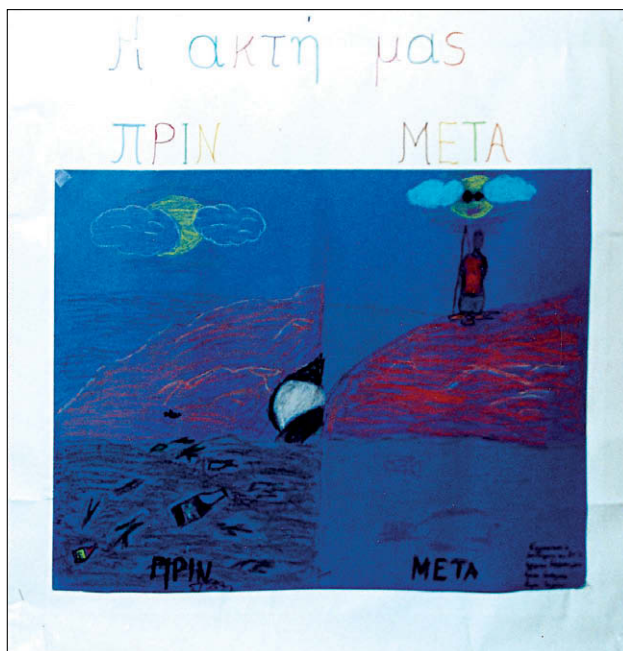
ΣΗΜ: Κάποια από τα αιτήματα αυτά έχουν ήδη ικανοποιηθεί είτε από την πολιτεία είτε από το Δήμο Αλίμου.

συνεργασίες

8. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ ΜΕ ΦΟΡΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΑ

Θεωρούμε χρέος μας να ευχαριστήσουμε τα εξής πρόσωπα, που μας βοήθησαν στη συγκέντρωση υλικού:

- 1) Την κ. Κων/να Καζά, αρχαιολόγο της Β' Εφορείας Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων, για τις ξεναγήσεις σε όλους τους αρχαιολογικούς χώρους του Αλίμου και για την παροχή των απαραίτητων πληροφοριών.
- 2) Τον αείμνηστο κ. Γιώργο Σμαράγδη, πρόεδρο της Κοινότητας Καλαμακίου 1959-68, για τις πληροφορίες, το χάρτη του Δήμου και τον οδηγό οδών που μας έδωσε, καθώς και για την επίσκεψή του στις τάξεις μας προκειμένου να μιλήσει με τους μαθητές.
- 3) Τους ιερείς όλων των ενοριακών ναών του Δήμου Αλίμου, οι οποίοι με μεγάλη ευγένεια μας υποδέχτηκαν και μας είπαν όσα πράγματα ήξερε καθένας για την ιστορία του κάθε ναού, πατέρες Νικόλαο Χαριομπόλη, Ιωάννη Καζίλα, Ανδρέα Γεωργιλέ, Θεόφιλο Σταυρόπουλο, Κωνσταντίνο Θάνο και Δημήτριο Μπαμπίλη.

βιβλιογραφία

9. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ

- Γαλάνης Θεοφάνης, Το παιδί και το Μουσείο, Αθήνα, 1986
- Γερούλανος Γεώργιος, Το κουταλάκι όμως δεν έσπασε..., ΓΚΟΒΟΣΤΗΣ, 2004
- Γερούλανος Μαρίνος, Αναμνήσεις (1867-1957), ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗΣ, Αθήνα, 1995
- Δήμου Κατερίνα, Μεθοδολογία προσέγγισης των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, Δ' Δ/ση Α/θμιας Εκπ/σης Αθηνών, 2001
- Δρίκος Θωμάς, Οι πωλήσεις των οθωμανικών ιδιοκτησιών της Αττικής (1830- 1831), ΤΡΟΧΑΛΙΑ – ΔΗΜΟΣ ΓΛΥΦΑΔΑΣ, 1994
- Καιροφύλλας Γιάννης, Τοπωνύμια Αθηνών, Πειραιώς και Περιχώρων, ΦΙΛΙΠΠΟΤΗΣ, Αθήνα, 1995
- Καρανικόλας Γιώργος, Καλαμάκι – Pronόμια και προβλήματα, Αθήνα, 1966
- Κυκλάδες – Ιστορία του τοπίου και τοπικές ιστορίες, ΥΠΕΧΩΔΕ, 1998
- Λεοντίνης Γεώργιος, Διδακτική της Ιστορίας (Γενική – τοπική ιστορία και περιβαλλοντική εκπαίδευση), Αθήνα, 1996
- Λεοντίνης Γεώργιος, Ιστορία – περιβάλλον και η διδακτική τους, Αθήνα, 1992
- Παπαϊωάννου Ανδρέας, Ιερός Ναός Μεταμορφώσεως Σωτήρος Καλαμακίου, Αθήνα, 1999

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ-ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ-ΟΔΗΓΟΙ-ΧΡΟΝΙΚΑ-ΧΑΡΤΕΣ-ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- ΕΠΛ Αλίμου, Θάλασσα και ρέματα του Αλίμου, περιβ. εργασία, 1996
- Η ΜΥΡΤΙΔΙΩΤΙΣΣΑ, εφημ. του ομώνυμου Εξωραϊστικού Συλλόγου περιοχής Κυθηρίων Αλίμου, φ. 1-2-3-4, 1992-2000
- 2^ο Λύκειο Αλίμου, Ένας οδηγός για τον Άλιμο, περιβ. εργασία, 1998
- ΤΑ ΝΕΑ, ένθετο ΖΩ ΣΤΗ ΝΟΤΙΑ ΑΘΗΝΑ, αρ. φ. 109, 8-7-2000
- Το Πνευματικό Καλαμάκι, περιοδική έκδοση, τ. 1, 1995
- Σμαράγδης Γεώργιος, Εγκυκλοπαιδικός Οδηγός Οδών Δήμου Αλίμου, έκδοση της τοπικής εφημερίδας Η ΦΩΝΗ ΤΟΥ ΑΛΙΜΟΥ, 1986
- Σμαράγδης Γεώργιος, Το Καλαμάκι (υπό έκδοση αρχαιολογικό υλικό), 2000
- Χρονικά του Αρχαιολογικού Δελτίου, Δελτίο Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, τόμος 42 (1987), Αθήνα, 1992
- Χρονικά του Αρχαιολογικού Δελτίου, Δελτίο Αρχαιολογικής Υπηρεσίας, τόμος 46 (1991), Αθήνα, 1996
- Aldenhoven Ferdinand, Χάρτης του Βασιλείου της Ελλάδος, 1838, λιθογραφία, ιδιωτική συλλογή
- PHALERON WAR CEMETERY, ATHENS, Index No . Gre. 1
- Sommer Johan Adolph, Χάρτης της Αθήνας και των περιχώρων, 1841, λιθογραφία 58X71,4 εκ, Μόναχο, Κρατική Βιβλιοθήκη της Βαυαρίας, Χαρτοφύλακας, XVIII 28h

λίγα λόγια

10. ΛΙΓΑ ΛΟΓΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΥΛΙΚΟ

Η αφορμή για την έκδοση του βιβλίου δόθηκε από ένα πρόγραμμα Τοπικής Ιστορίας και Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, που υλοποιήθηκε τα σχολικά έτη 1999-2000 και 2000-2001 από τέσσερις εκπαιδευτικούς και εκατό μαθητές τεσσάρων δημοτικών σχολείων του Αλίμου, μετά από πρόσκληση της Υπεύθυνης Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της Δ' Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης Αθηνών. Η εργασία αυτή έτυχε κάποιων διακρίσεων όταν δημοσιοποιήθηκε στην τοπική κοινωνία και στην ευρύτερη εκπαιδευτική κοινότητα:

- Η κύρια παρουσίαση έγινε από τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές σε εκδήλωση που οργανώθηκε από το Γραφείο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της Δ' Διεύθυνσης Π.Ε. Αθηνών στο Θέατρο «Κάρολος Κουν» στις 14-5-2001.
- Επελέγη για παρουσίαση σε τοπικό περιβάλλον στη 2^η Πολιτιστική Συνάντηση Μαθητών Δημοτικών Σχολείων Αλίμου, που διοργάνωσε η Ένωση Γονέων Αλίμου στο Ανοικτό Θέατρο «Μαίρη Αρώνη» στις 15,16-5-2001.
- Όλοι οι συντελεστές βραβεύθηκαν για τη σημαντική αξία και την πρωτοτυπία της εργασίας από το Δήμο Αλίμου με το βραβείο «Βασίλης Κατσής» κατά την ετήσια εκδήλωση του Δήμου Αλίμου προς τιμήν των εκπαιδευτικών στις 21-6-2001.
- Παρουσιάστηκε ως πρότυπη διδακτική πρόταση σε εκπαιδευτικούς πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης από τον Αχιλλέα Μανδρίκα σε ημερίδα παρουσίασης προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, που διοργάνωσε η Υπεύθυνη Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της Δ' Διεύθυνσης Π.Ε. Αθηνών Κατερίνα Δήμου στην Εστία Ν. Σμύρνης στις 18-11-2001.
- Παρουσιάστηκε ως πρόταση εφαρμογής προγράμματος από την Κατερίνα Δήμου, σε ημερίδα που διοργάνωσε η Σχολική Σύμβουλος της 49^{ης} Περιφέρειας Π.Ε. Αθηνών κ. Παναγιώτα Καβούρη, στο 11^ο Δημοτικό Σχολείο Π. Φαλήρου στις 10-1-2002.
- Μέρος του προγράμματος παρουσιάστηκε από την Κατερίνα Δήμου σε Συνέδριο με θέμα: «Εκπαιδευτικά Προγράμματα σε μνημεία και Μουσεία & Σχεδιασμός εκπαιδευτικού υλικού περιβαλλοντικής εκπαίδευσης», που διοργάνωσε το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας Απολιθωμένου Δάσους Λέσβου σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Αιγαίου, το Υπουργείο Πολιτισμού, τον ICOM και τις Διευθύνσεις Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Λέσβου στο Σίγρι της Λέσβου στις 17,18,19-10-2003.
- Η αποκτιθείσα εμπειρία και η μεθοδολογία του προγράμματος χρησιμοποιήθηκαν από την Ιωάννα Μικρογιαννάκη για την υλοποίηση παρόμοιου προγράμματος στο 3^ο Δημοτικό Σχολείο Αλίμου με θέμα: «Η παλιά Αθήνα» κατά τη σχολική χρονιά 2003-2004.
- Το συνολικό πρόγραμμα παρουσιάστηκε από τον Αχιλλέα Μανδρίκα σε Συνέδριο με θέμα: «Βιώσιμη ανάπτυξη, Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, τοπικές κοινωνίες», που διοργάνωσε η Πανελλήνια Ένωση Εκπαιδευτικών για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Ουρανούπολη της Χαλκιδικής στις 15,16,17-10-2004.
- Παρουσιάστηκε ως πρότυπη διδακτική πρόταση για τη λειτουργία τοπικού δικτύου σχολείων σε εκπαιδευτικούς δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης από τον Αχιλλέα Μανδρίκα σε ημερίδα με θέμα: «Δίκτυα της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη», που διοργάνωσαν οι Υπεύθυνοι Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της Δ' Διεύθυνσης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Αθηνών Μαλαματή Δίτσιου και Γιώργος Παυλικάκης στις 7-11-2004 στο Λεόντειο Λύκειο Ν. Σμύρνης.
- Το πληροφοριακό υλικό και η μεθοδολογία του προγράμματος χρησιμοποιήθηκαν από την Ιωάννα Μικρογιαννάκη για την υλοποίηση παρόμοιου προγράμματος στο 3^ο Δημοτικό Σχολείο Αλίμου κατά τη σχολική χρονιά 2004-2005.

σημείωμα

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΠΟΥ ΑΦΟΡΑ ΤΗΝ 3Η ΕΚΔΟΣΗ

Κατά το χρονικό διάστημα 2007-2013 έγιναν οι εργασίες για την επέκταση της γραμμής 2 του Μετρό της Αθήνας από τη Δάφνη στο Ελληνικό. Σε αυτό το πλαίσιο στον Άλιμο αποκαλύφθηκαν αρχαιότητες με σημαντικότερη την αποκάλυψη βιοτεχνικής εγκατάστασης εριουργίας της Μυκηναϊκής Εποχής στην ανατολική είσοδο του σταθμού «Άλιμος». Η εγκατάσταση απομακρύνθηκε ολόκληρη και επανατοποθετήθηκε στη θέση της λίγο πριν την έναρξη λειτουργίας του σταθμού τον Ιούλιο του 2013. Λεπτομέρειες για όλα τα ευρήματα της ανασκαφής όχι μόνο στον Άλιμο αλλά και σε όλο το μήκος της διαδρομής Δάφνη-Ελληνικό-Γλυφάδα υπάρχουν στο βιβλίο της επικεφαλής αρχαιολόγου των ανασκαφών κ. Κωνσταντίνος Καζά-Παπαγεωργίου, με τίτλο «Η αρχαία αστική οδός και το Μετρό κάτω από τη λεωφόρο Βουλιαγμένης», που εκδόθηκε το 2016 (εκδόσεις ΚΑΠΟΝ). Στο ίδιο βιβλίο περιγράφονται λεπτομερώς ευρήματα αρχαιολογικών ανασκαφών σε πολλά σημεία του Αλίμου, όπως στο Κοντοπήγαδο, στη Ζωοδόχο Πηγή, στον Άγιο Κοσμά, στο θέατρο του Ευωνύμου, στην Αργυρούπολη και στο αμαξοστάσιο του τραμ στο Ελληνικό.

Επιπλέον, το 2018 η κ. Κωνσταντίνα Καζά-Παπαγεωργίου έγραψε ένα συνοπτικό εγχειρίδιο με τίτλο «Αρχαιολογικοί περίπατοι στον Άλιμο», στο οποίο προτείνονται πέντε διαδρομές με αρχαιολογικό ενδιαφέρον και το οποίο εκδόθηκε με τη συνδρομή του Δήμου Αλίμου και μοιράστηκε σε όλους τους μαθητές των σχολείων του Αλίμου. Η ικανοποίησή μας ήταν μεγάλη, καθώς η έκδοση αυτή αποτέλεσε το ουσιαστικό επιστέγασμα των προτάσεων των μαθητών μας, από τότε που είχαμε βαδίσει μαζί τους σε αυτά τα περιβαλλοντικά μονοπάτια κατά τη διάρκεια υλοποίησης του προγράμματος τη διετία 1999-2001.

Περπατήσαμε πολλές φορές σε αυτά τα περιβαλλοντικά-αρχαιολογικά μονοπάτια του Αλίμου και με διάφορες αφορμές. Πιο συγκεκριμένα, στο πλαίσιο των επιμορφωτικών σεμιναρίων του Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Αργυρούπολης με θέμα «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση από τη θεωρία στην πράξη: Βιώσιμες πόλεις-ποιότητα ζωής» ξεναγήσαμε τους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς στις 13-16/12/2001, 7-10/11/2002, 20-22/4/2002 και 19-21/12/2003. Επίσης, στο ίδιο πλαίσιο, ξεναγήσαμε εκπαιδευτικούς σε σεμινάρια με θέμα «Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία: από τη θεωρία στην πράξη» στις 6-9/11/2008, 27-29/3/2009, 6-8/11/2009 και 27-29/11/2009. Επιπλέον, στις 10/3/2002 ξεναγήσαμε εκπαιδευτικούς-μέλη του Παραρτήματος Αττικής της Πανελληνίας Ένωσης Εκπαιδευτικών για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Στις 22/11/2009 επαναλάβαμε τη δράση αυτή αφιερωμένη στη μνήμη της Κ. Δήμου, της πρώτης από τους συγγραφείς αυτού του βιβλίου, που έφυγε πρόωρα από τη ζωή στις 18/7/2008.

Παράλληλα ή/και συνεπακόλουθα με τις ξεναγήσεις των εκπαιδευτικών, αυξήθηκε και το ενδιαφέρον για προγραμματισμένες εκπαιδευτικές επισκέψεις σχολείων του Αλίμου στο Κτήμα Τραχώνων (Γεροουλάνου), το οποίο από τις 21/11/2014 έχει περάσει στην ιδιοκτησία της Σκλαβενίτης ΑΕ. Τις ξεναγήσεις αυτές αναλαμβάνει το «Νότιον Σήμα», ένας τοπικός πολιτιστικός φορέας, του οποίου οι συγγραφείς είναι μέλη. Ενδεικτικά μόνο αναφέρουμε τις ξεναγήσεις μας στους μαθητές και τις μαθήτριες των παρακάτω σχολείων: στις 2/10/2014 το 5ο Γυμνάσιο Αλίμου, στις 7/5/2015 το 2ο Λύκειο Αλίμου, στις 5/2/2015 το 4ο Λύκειο Αλίμου, στις 18/2/2016, 13/10/2016 και 18/10/2018 το 4ο Δημοτικό Σχολείο Αλίμου, στις 20/3/2019 το 9ο Δημοτικό Σχολείο Αλίμου, στις 28/3/2019 το 3ο Λυκείου Αλίμου, στις 5/5/2017 & 17/5/2017 το 2ο Δημοτικό Σχολείο Αλίμου και στις 22/11/2019 το 3ο και 4ο Δημοτικό Σχολείο Αλίμου. Ενδιαφέρον επίσης εκδήλωσαν και ξεναγήθηκαν στο Κτήμα Τραχώνων στις 4/4/2017 μέλη της ομάδας της Παγκόσμιας Ομοσπονδίας Σχολικού Αθλητισμού (90 μαθητές Λυκείου και 15 συνοδοί), καθώς και στις 10/4/2016 μαθητές, γονείς και εκπαιδευτικοί του 1ου Δημοτικού Σχολείου Αλίμου. Αξίζει, ωστόσο να

σημειωθεί ότι πέρα από τα επίσημα αιτήματα για ξενάγηση κάθε πρώτη και τρίτη Πέμπτη που το Κτήμα Τραχώνων είναι ανοικτό και τελείται η θεία λειτουργία, έρχονται απροειδοποίητα αρκετά σχολεία για εκκλησιασμό στο μικρό εκκλησάκι των Εισοδίων της Θεοτόκου.

Κλείνοντας την 3η αυτή έκδοση, στην οποία προχωράμε μετά από απαίτηση συμπολιτών, συνδημοτών και φίλων, οφείλουμε να τονίσουμε ότι η αρχαιολογική έρευνα στον Άλιμο δεν έχει τέλος. Μόλις στα τέλη του 2016 ανακαλύφθηκε το Ιερό Θεοδοφόριου της θεάς Δήμητρας στην ανατολική πλαγιά του λόφου της Αγ. Άννας (Θεοδοφορίων) με αφορμή τις εργασίες περίφραξης του αρχαιολογικού χώρου από τον Δήμο Αλίμου. Αποκαλύφθηκε ο κυκλικός χώρος του ιερού, ο βωμός και τα κοιλώματα στον βράχο, όπου οι αναθέτριες εναπόθεταν τα «θεσμά» δηλαδή τις προσφορές προς τη θεά Δήμητρα με σκοπό την καρποφορία και την καλή σοδειά. Επισκεφθήκαμε τον χώρο με μαθητές του 2ου Δημοτικού Σχολείου Αλίμου στις 17/5/2017. Ο λόφος της Αγ. Άννας (Θεοδοφορίων) είναι πλέον πλήρως περιφραγμένος και προστατευμένος τόσο από ανυποψίαστους επισκέπτες όσο και από ασυνείδητους αρχαιοκάπηλους. Είναι ένα ακόμα τοπίο του σημερινού Αλίμου.

άλιμος